M. [illegible] Jan
[illegible]

Hlasatel Český.

Spis čtwrtletnj

k prospěchu a potěssenj

wssech wlastenců

wydaný

od

Jana Negedlého,

Doktora Práw, a cýs. král. řádného weřegného Professora Literatury Cžeské na wysokých sskolách Pražských.

Djl třetj.

Třetj ročnj běh. 1808.

S obzwlásstnjm powolenjm Geho Milosti Cýsaře a Krále Františska I.

Wytisstěno w Praze, písmem Hrabowských [illegible]

Náwěſſtj.

Tento Hlaſatel Cžeſký, gehož cýl a konec geſt: wzdělánj myſli, ſſlechtěnj ſrdce, rozſſjřenj a zwelebenj Gazyka a Literatury Cžeſké, wycházý čtwrtletně po djlu 10 archů ſylném na ſwětlo, a ſyce w měſýcých: ledna, dubnu, čerwency a řjgnu, w modré obálce zawázaný.

Předplácý ſe na něg polauletně 1 zl., celoročně 2 zl. na obyčegném, 3 zl. na pěkném poſſtowſkém papjře:

a) W Praze 1) V wydawatele, na ſtarém měſtě w železných dweřjch w Nro. 436. w prwnjm ponebj.

2) V Pana Kaſſpara Widtmanna, knihkupce na malé ſtraně w moſtſké ulicy, w Nro. 46.

3) V Pana Františka Haaſa, knihkupce w Jeſuitſké ulicy, w Nro. 186.

b) W Litoměřicých: V Pana Profesſora Joſeffa Jungmanna.

c) W Králowé Hradcy: V Pana Profesſora Antonjna Hágka.

d) V Pana Jozeffa Rautenkrance, bibliotekáře G. E. P. Hraběte z Chotka, a Katechety we ſſkolách na Nowých Dwořjch.

e) W Jaroměři: V Pana Wáclawa Exnera, knihaře a měſſťana.

f) W Brně: V P. knihkupce Gjřjho Gaſtla.

g) W Preſſpurce: V Pana Gjřjho Palkowiče, Cžeſko-Slowenſké Literatury Profesſora.

Kdož tento ſpis wenku ſpěſſně doſtati žádá, předplatj buď v ſwé neybližſſj cýſ. král. poſſty, aneb w Praze v cýſ. král. ſlawného wrchnjho poſſtowſkého auřadu polauletně 1 zl. 30. kr. na obyčegném, 2 zl. na pěkném poſſtowſkém, celoročně 3 zl. na obyčegném, a 4 zl. na poſſtowſkém papjře.

Kdo z Panů Wlaſtenců na 10 kuſů nagednau předplatj, doſtane gedenáctý darmo.

Též ſnažně ſe žádagj Páni Wlaſtency, kteřjby ſpiſy ſwými znamenitými k tomu Hlaſateli přiſpěti chtěli, aby netoliko ſpiſy, nýbrž y pſanj Franco wydawateli zaſlali.

Hlasatel Cesky.

Spis čtwrtletnj

k prospěchu a potěssenj

wssech wlastenců

wydaný

od

Jana Negedlého,

Doktora Práw, a cýs. král. řádného weřegného Profeśsora Literatury Czeské na wysokých sskolách Prażských.

Djl třetj.

Třetj ročnj běh, 1808.

S obzwláśsťnjm powolenjm Geho Milosti cýsaře a krále Frantisska I.

Wytisstěno w Praze, pjsmem Hrabowských dědicú.

Lawsus a Lydia.

(Z Marmontela.)

Lausus equûm domitor, debellatorque ferarum.
Virgil. Aen. VII. v. 6—51.

Powaha Mezence, krále Tyrrhenského, dosti známá gest. Zlé knjže a dobrý otec, nynj vkrutný, pak zase milostiwý, ničehož do sebe neměl, coby krutost neb násylj gewilo, pokud wůli geho w ničem se neodporowalo; nic méně vtissenj hrdé geho dusse, bylo vtissenj lwowé.

Mělt Mezenc syna gménem Lawsa, genž pro swau vdatnost a krásu wýtečný byl mezy mladými hrdinami Ausonskými. Lawsus doprowodil Mezence do boge proti Prenesstskému krá-

 li.

li. Widěl tu otec k swrchowané swé radosti syna krwj zbroceného, an se potýká a wjtězý gemu po boku. Preneststý král wyhnán gsa ze zemj swých, a hledage w autěku bezpečenstwj, zastawil w rukau wjtězowých poklad nad korunu dražssj, pryncezku w tom wěku, který toliko přirozené ctnosti w sobě zawjrá, a w kterém přirozenj poskytuge wssech wnad newinnosti a krásy. Wsse, co Milostenky vplakané sslechetného a čitedlného magj, bylo wyobrazeno w Lydině twáři. Gsaucy w zármutku s spanilau gakausy srdnatostj smjssením, gewila se býti dcerau králowskau y mezy zástupem swých otrokynj. Přigalatě prwnj sobě prokázanau poctu bez hrdosti, bez zwlásstnjch djků, gakožto ochotnost powinnowanau swému stawu, gehož vsslechtilá sobě powědomost tauto proměnau sstěstj nikoli zahlazena nebyla.

Vslyssjc gmenowati otce pozdwjhla k nebi krásných a slzawých očj. Wssech tu přjstogjcých srdce tjm se pohnulo; sám Mezenc v wytrženj zapomněl na hrdost a wěk swůg. Prospěssnost zatwrzugjcý mdlau dussi, oběměkčuge srdce vrputné, a nenj krotssjho člowěka nad hrdinu po wjtězstwj.

Gestliže diwoké srdce letitého Mezencya wnadám wězeňky swé odolati nemohlo, gaké to musylo býti pohnutj w ctnostné dussi mladého Lawsa. Onk wzdychal sobě nad wálečným

stut-

kutky; wytýkal sobě wjtězstwj, protože ho stálo Lydyiny slzy. Nechť ať se pomstj, prawil, ať mne tak nenáwidj, gak gá gi milugi, neb to gsem zasllaužil. Gednák mnohem těžssj myssléuka ho napadla, když widěl Mezence, an celý vzaslý a obměkčený zuřiwost swau náhle proměnil w ochotnost. Y wyrozumjwalť, že diná wljdnost té proměny w něm nezpůsobila, a obáwánj se konečné, že otce swého za saumila má, dokonalo ohromu geho.

V wěku, w kterém Mezencyus byl, za láskau horlenj chodjwá. Tento vkrutnjk zhljdage Lawsówy oči s nepokogným pozorem, widěl pogednau hasnauti oheň a radost switagjcý na čele toho mladého reka, poprwé wjtěze. Widěl ho, an tesknj postižen gsa w zhledánj snadně srozumitedlném. Od té doby se zražena býti domnjwal, ale přirozenj stawilo mocý swau zlost geho. Vkrutnjk y w zuřiwosti násylj sobě činj, by se domenjssleti mohl, že sprawedliwý gest; pročež Mezenc syna swého odsauditi nechtěl, pokudžby ho nepřeswědčil.

Počalť se tedy přetwařowati s takowau chytrostj, že králowic vpokogený, o lásku toliko péči mage, pauhé aučinky milosti w gednánj geho spatřowal. Napřed se stawěl, gakoby Lydyi w auplné swobodě chowal. Ale dwůr toho tyrana naplněn byl auhledssjmi a vdawači, tjm obyčegným oborem mocnářůw, kterj lásky zýskati ne-

mohauce, vžjwagj powýssenosti swé k tomu, aby strach rozssiřowali wůkol sebe.

Neobáwage se wjce syn prokázowati Lydyi swé vctiwosti, missil do řečj swých tolik spanilé a tak srdečné vtrpnosti, že giž Lydya počala wyčjtati sobě nenáwist, kterau miti se zdála k krwi nepřjtele swého. Lawsus s swé strany, nařjkage sobě, že také přispěl k nesstěstj Lydyinu, Bohy za swědky bral, že wssecko nahraditi se wynasnažj. Král, otec můg, prawj, gest tak dobrotiwý po wjtězstwj, gakož před bogem newhodný byl; přestáwage na tom, že přemohl, potlačiti neznā; nynj spjsse než kdy gindy král Přenestský k pokogi oběma stranám slawnému ho pohne. Ten pokog stawj slzy wasse, Lydye krásná! ale smažesli w paměti wassj také prowiněnj těch, kteřj gich byli přjčinau? Ach! proč gsem newiděl, aby se raděgi wssecka krew má cedila, než tyto předrahé slzy Wasse!

Lydyina, mjrnosti a wznessenosti plná, odpowěd tichau gen wděčnost Lawsowi prokazowala; wnitř ale srdce gegj welmi cýtilo péči, kterauž wynakládal, aby gi vtěssil. Začerwenala se sice, pozorugjc, že ho s zaljbenjm poslauchá; ale prospěch otce gegjho gj zákonem byl, aby sseťřila té podpory.

Zatjm časté gegich rozmlauwánj žiwěgssjm, záležitěgssjm a důwěrněgssjm se stalo, a láska newědomé se prorazyla skrze vctiwost a wděčnost, ga-

gako kwjtj, rozwjgegjcý se, prorážj swau hebkau obálku.

Oklamán gsa podwodnau tichostj Mezencowau, lehkowěrný Lawsus domnjwal se, že w krátkém čase powinnost swau s náklonnostj srownanau spatřj, a nic lehčjho dle zdánj geho nebylo, nežli sgednocenj toto. Gednánj o pokogi, které sobě smýšlel, w dwau článcých pozůstáwalo: nawrátiti králi Preneštskému korunu a země, a zasnaubenjm swým s prynceznau dwě mocnósti spogiti. O tom swém důmyslu Lydyi správu dal. Důwěrnost, kterauž w něm skládal, prospěch, který z něho pocházeti giž widěl, a přewelíká radost, kterau w něm giž y pomyšlenj na to wzbuzowalo, to wssecko té milostné zagaté djwce wynutilo vsmjwánj slzami smjssené. Y dj gemu: Welikomyslné knjže! ó kdyby wyplnilo nebe žádosti, které gewjte pro mého otce! Tokbych nestěžowala sobě býti základem pokoge, a odplatau wděčnosti. Tato cytliwá odpowěd pohledem gesstě cytliwěgssjm spogena byla. To wssecko se tyrana doneslo. Snadby ho byla prwnj hněwu rozňjcenost popudila k zahubenj saumila swého; ale ten syn byl gediná podpora koruny, gediná zed mezy njm a národem; ten skutek by ho byl konečně osočil v poddaných, a odňal gemu gediného obránce, kteréhož weřegné nenáwisti na odpor postawiti mohl. Bázeň gest panugjcý náružiwost vkrutnjkůw.

Me-

Mezenc powolaw syna, aby hněwu newygewil, laskawě k němu mluwě, rozkázal, by se připrawil na zeytřj na cestu k hranicem swých zemj, kdež byl zanechal wogska. Králowic učiniw násylj dussi swé, aby swau bolest zatagil, wydal se na cestu, nemage ani tolik času, aby se s Lydyj rozlaučil.

Gesstě toho dne Mezencyus králi Prenestskému pokoge chwalitebného podal, gehož prwnj článek bylo geho zasnaubenj s dcerau přemoženého. Ten nesskastný mocnář neobmesskal k tomu přiwoliti, a tentýž wyslanec, který s podánjm pokoge byl přissel, swolenj za odpowěd přinesl. Lawsus měl u dwora přjtele sobě od mladosti oddaného. Podiwná podoba s králowicem, byla sstěstjm toho mládence, Fanora; ale podobněgssi byli sobě dle powahy, než podlé twárnosti; stegné náklonnosti, stegné ctnosti magjce Lawsus a Fanor, gednu toliko dussi mjti se zdáli. Při odchodu swém Lawsus swau lásku a zaufalost Fanorowi swěřil. Uslyssaw Fanor o zasnaubenj Lydye s Mezencem byl neutěssený. Za powinnost swau měl, Lawsowi o tom wědomost dáti. Stawu toho milownjka po tomto náwěsstj wypsati nelze; zkormautil se duch geho, rozum geg opustil; a w possetilé a slepé bolesti swé psal Lydyj neyhorliwěgssj a neynesmyslnégssj psanj, které kdy wnukla láska. Fanorowi poručeno bylo ge dodati. Slo tu o žiwot, kdyby

by se wyzradil. A stalo se tak; zůřiwy Mezenc kázal ho pauty sewřjti, a vwrcy do strassliwého žaláře.

Zatjm se wssecko připrawowalo k slawnosti té truchliwé swadby. Snadno sy každý pomyslj, že tyto hody s Mezencowau powahau se srownáwaly. Zápas, hra w palcáty a tesáky, půtka mezy lidmi a sselmami, k dranj wyžiwenými, a cožkoli vkrutenstwj k rozkossi wynassle, tu slawnost ozdobiti mělo; ničeho se nenedostáwalo k tomu krwawému diwadlu, kromě potykačů s ljtými sselmami; neboť obyčeg býwal gen zločince na smrt odsauzené wystawiti k těm půtkám, a Mezenc, který newinných lidj pro neymenssj podezřenj vtratit pospjchal, tjm méně odkládal odsauzenjm winných. Gediný gesstě v wězenj trwal Lawsůw wěrný přjtel. Ať se postawj, prawj Mezenc, buď on w laupež hladowitým lwům: ten zpronewěřilec mnohem vkrutněgssj smrti zasluhuge; ale tato lépe se hodj k geho prowiněnj a k mé pomstě, a odsauzenj geho hodná bude rozkoš vražené lásce. Lawsus odpowědi od přjtele swého nadarmo očekáwage, posledně po netrpěliwosti pogat gest strachem. Snad gsme prozrazeni? prawil. Snad gsem swau nessťastnau nemaudrostj zahubil přjtele! Snad Lydya — — — Nastogte! třesu se. Ne, nemohu déle žiw býti w té strassliwé negistotě. Y wydá se na cestu, opatrně se přestro-

giw:

giw: a přigda slyšj reptánj mezy lidem; slyšj, že geho přjtel w pautech gest, a že zentřezssjho dne Lydye s Mezencem oddána býti má; slyšj, že se přjprawa dělá k slawnosti, která stkwostné sňatky předgjti má, a že na diwadle při te slawnosti nesstastný Fanor wydán bude k rozsápanj ljtým ssełmám. Po tom nawěsstj sklesl, smrtjcý mráz se rozmáhal w žilách geho; pak přissed k sobě z omráčenj na kolena padl, a zwolal: Welicý Bohowé! držte ruku mau, má zaufalost gest hrozná; deyte mi vmřjti, bych wyswobodil přjtele swého, deyte, ať vmru s swau ctnostj. Hotow gsa wyswoboditi swého milého Fanora, byť i na mjstě geho sám pogjti měl, letěl k wratům žalářowým; ale gak se dobyti? vchýlil se k otroku, který wězňům potrawu přináššel. Otewři oči, prawil, pozney mne, Lawsus gsem, syn gsem twého krále. Důležité od tebe služby očekáwám: Fanor gest w pautech, chcy ho widěti, gá tomu chcy. Mám toliko geden prostředek k němu přigjti: dey mi swůg oděw, pak vtec: tuhle máš zástawek mé wděčnosti: wytrhni se pomstě otce mého. Gestli mne prozradjš, nesstěstj nevgdeš; ale gestli mým předsewzetj mém nápomocen budeš, dobrodinj mé y w té neyhlubssj paussti tebe wyhledáwati bude.

Mdlý a bázliwý člowěk powolil přjpowědi a pohrůžkám geho. Proměnil oděw s králowicem, a prchl, oznámiw gemu hodinu, w kte-

kterau přigjti, a způsobu, gehož pozorowati má, by wssel bedliwosti strážcowy. Noc se blíži, gest tu čas wrčitý: Lawsus přigde, gmenuge se gménem otroka, záwory žaláře otwjragj se s truchliwým chřestem. Při mdlém swětlu pochodňowém béře se do přjbytku hrůzy, pokračuge dále, poslauchá; zwuk wpěnliwého hlasu w wssi geho zarážj; poznalť hlas přjtele, widj ho, an ležj w kautku žaláře, otrhaný, klopotau zžjraný; widj twář geho bledau gako smrt, oči zaufalosti plné. Nech mne, dj k němu Fanor, maye ho za otroka, odnes zase swau protiwnau pomoc, nech mne vmřjti. Ach! zwolal hluboce ssťkage, ach běda! můg milý Lawsus wjce než gá gest nessťastný! O Bohowé! kdyby on wěděl, w yaký staw swého přjtele vwedl. Ba wj, zwolal Lawsus obgjmage ho, ba, milý Fanoře, on to wj, on geg s tebau zděluge. Co widjm? prawj vžasnutý Fanor. Ach! Lawse, ach knjže můg! Po těch slowech oba omdleli; gegich ruce se byly obkljčily, srdce se přitiskla, spogilo se wzdychánj. Dlauho oněmělj gsauce nepohnuté zůstali prostřeni na dlažbě žaláře; bolest vdusyla řeč gegich, a toliko obgjmánjm tužssjm, a obapolným slzami se poléwánjm odpowjdali sobě. Lawsus pak se zpamatowaw, prawil swému přjteli: Nemařme času, wezmi tyto ssaty, wygdi odtud a mne zde nechey. — Gá! ó welicý Bohowé! gá bych tak bogácný byl! Ach! Lawse,

wy

wy gste to mysliti mohl? wy mně to nawrhnauti gste musyl? Znám tě, prawj králowic, ale ty mne také znáti musys. Saud twůg wynesen gest, vmřeš, aneb dáš se na autěk. — Na autěk! — poslechni mne; můg otec gest prudký, gest ale také citedlný, přirozenj mocnosti swé nad geho srdcem vžjwá; gestliže tebe smrti zbawjm, geho gediné mám k vkogenj; a ruka geho wyzdwjžená proti synu, lehce se odzbrogj. Mohl by ale vwěřiti, zwolal Fanor, a pak by smrt wasse mé prowiněnj byla; ne, nemohu wás opustiti. Tedy ostaň, wece Lawsus, ale vmjrage, také mne vmřjti vwidjš. Nespoléhey wjce na milost otce mého, a gestliby mně odpustiti chtě, wěř, že gá sám sobě neodpustjm: ta ruka, která tě do paut vwrhla, kteráž y po swém prowiněnj gesstě rukau přjtele swého gest, ta nás bezděky spogj. Nadarmo bylo Fanorowo odporowánj. Nemluwme o tom wjce, prawilo k němu knjže; ničehož mi řjcy nemůžeš, coby se podobilo té hanbě, kdybych přečkal přjtele swého, gehož gsem na záhubu přiwedl. Twůg odpor mne zahanbuge, a twá prosba vrážj. O swém wyprossténj gá tebe vgisstugi, gestliže vtečeš; přisahám ale tobě swau smrt, gestliže ty vmřjti chceš. Wywol sobě; drahá gsau nám okamženj.

Fanor lépe znal přjtele swého, než aby domnjwati se mohl, že geg odwrátj od předsewzetj.

tj. Powolugi tedy, prawil, byſſe zkuſyl gediného proſtředku ochrany, který nám pozuſtáwá; ale žjte, chceteli, abych gá žiw byl; poprawa waſſe bude y má. Toho gá očekáwám, prawil Lawſus, a twůg přjtel ſy tebe wjce wáží, než aby té nabádal, by přečkal mne. Na ta ſlowa ſe obgali, a Fanor ze žaláře wyſſel w témž oděwu otrockém, který Lawſus s ſebe ſwlékl.

Gaká to noc! gak hrozná to noc pro Lydyi! Kterak možno wyobrazyti ta pohnutj, genž ſe w duſſi gegj zdwjhagj, genž gi kormautj, a rozdwogugj mezy láſkau a ctnoſtj? Miluge Lawſa; nenáwidj Mezence; obětuge ſe proſpěchu otce ſwého; wzdáwá ſe předmětu nenáwiſti ſwé, wytrhuge na wždycky žádoſtem po ſwém miláčku. Wleče ſe k oltáři gako k poprawiſſti. Vkrutný Mezenče! doſti geſt tobě na tom, že mocý y ſtrachem ſrdcy wládneš? doſti geſt tobě na tom, že twá newěſta před tebau ſe třeſe, gako otrokyně před pánem ſwým? Takowá geſt láſka w ſrdcy vkrutnjka. Zatjm, ó žel! pro něho žiwa býti vwoluge, s njm oddána býti chce. Geſtli ſe tomu protiwj, zradj milého y otce; wygewj tagemſtwj duſſe ſwé, a geſtli Lawſa wydá w podezřeloſt, že gj milý geſt, y po něm bude weta.

W tom vkrutném ſaužení Lydya dne očekáwá; zaſwitá ten ſtraſſliwý den. Okraſſugj Lydyi vtrápenau a ſe třeſaucý, ne gako newěſtu, kte-

která přistaupiti má k oltáři manželstwj a lásky, ale gako newinnau oběť, kterau barbarská nábožnost kwětnými wěncy ozdobuge, než gi zařezá.

Wedau gi k mjstu diwadla; daw lidu gest shromážděn; hry se počjnagj. Nezdržugi se s wypisowánjm půtek w palcáty, pěsti a tesáky; hrozněgssj wěc čeká na mne. Bljžj se strassliwý lew. S počátku pokogný a hrdý gsa přeběhne bogisstě, mrskage strasslimýma očima po djwácých, kterými obstaupen gest: zmatený hřmot oznamuge hrůzu, kterau působil; brzo zawznj hlas trauby; na něgžto popuzen gsa, wjce řwánjm odpowjdá, hustá geho hřjwa wzhůru se gežj okolo vkrutné hlawy; bedra ocasem bige, a oheň počjná se mu blysstěti z giskřjcých očj. Lidé vžasnutj žádagj a bogj se vwiděti toho nesskastnjka, kterýž zůřiwosti té potwory má wydán býti; strach a autrpnost wssech se zmocnila.

Přistaupil potýkač, gehožto sami drabanti Mezencowi za Fanora měli. Lydya ho poznati nemohla. Hrůzau pogata gsauc oči odwrátila od diwadla, kterému se zprotiwuge čitedlnost autrpné gegj dusse. A což nastogte! kdyby wěděla, že Fanor, že laskawý Lawsůw přjtel ten k tomu odsaúzený zločinec gest; kdyby wěděla, že Lawsus sám mjsto geho přegal, a že on to gest, genž se potýkati má?

Od-

Od pely nahý a prostowlasý, kráčel beze wsseho strachu. Tesák k autoku, a pawéza k obrané gest gediná geho zbraň. Oslepený Mezencyus w něm toliko winného Fanora widěl. Krew geho oněmělá, přirozenj slepé, syna na smrt wydáwá, a wnitřnosti geho gsau bez pohnutj: bolest nad wrážkau, a žjžeň pomsty vdusyly w něm wsseckj giné cyty. Widj k vkrutné swé radosti, gak lwowa zůřiwost wjce a wjce se rozpaluge. Lawsus nedočkawý popauzý sselmu, a wybjdá gi k půtce. Gde proti nj; lew se naň obořj, Lawsus se vhne. Třikrát rozedře to ljté zwjře vpěněnau tlamu, a třikrát Lawsus vgde geho wražedlných zubů.

Slyssj zatjm Fanor, co se děge. Přiběhna prorazý se skrze lidstwo, geho pronikagjcý křik rozléhá se w Amfiteatru. Přestaň, Mezenče, chraniž syna swého; on gest to; Lawsus to gest, an se potyká. Pozdwihna očj Mezencyus pozná Fanora, an k němu chwátá. O Bohowé! co widjm! lidé, pomozte! skočte do bogiště, zbawte syna mého smrti. Při slowě Lawsus Lydya vmjragjcý na stupně diwadla padla; zkřehlo gj srdce, tma oči zakryla. Mezenc nic newidj, než syna w newyhnutedlném nebezpečenstwj; tisycowé ruk nadarmo se ozbrogugj k zastaupenj geho; potwora naň dotjrá, a dřjwe, nežby kdo k němu přigjti mohl, gižby ho byla pohltila. Ale gak přeweliký diw! gaké ne-

na-

nadálé sstěssti! Lawsus oboření toho zwjřete zů-
kiwého se whna, sám geho smrtedlné tělo wdeřj,
a wytrhne ze srdce lwa tesák kaufjch se, kterýmž
ruka geho dzbrogena byla.

Padne, a plyne w toku swé krwe, kterau
wpěněná tlama wyplíwá. Wsseobecný hluk o-
brátil se w plésanj, a lidstwo na bolestné Me-
zencowo wolánj toliko křikem odpowjdá, plným
radosti a obdiwenj. Ten powyk Lydyi zase k
žiwotu přiwedl, otewřauc oči, widj Lawsa v
Mezencowých nohau, an w gedné ruce držj te-
sák krwj zbrocený, w druhé wpřjmného miláčka.
Gá sám, prawil k otcy swému, gá sám winen
gsem. Prowiněnj Famorowo bylo mé; gá gsem
to tedy swým žiwotem zaplatit musyl. Přinu-
til gsem ho, by mé postaupil swého mjsta; smrt
bych byl sobě včinil, kdyby mně byl w tom od-
porowal. Žiw gsem, gemu swůg žiwot děku-
gi; gestliže ale pomsta wasse vpokogena nenj, w
rukau wassich gest žiwot náš; vdeřte, vmřeme
spolu, zapřisáhlo se k tomu nasse srdce. Lydya
třesauch se při té řeči, smutnýma a slzawýma
očima Mezence pozoruge. Vkrutnost Tyrano-
wa nemůže ostáti w zkaussenj tom! hlas přiro-
zenj a náhněrkowé swědomj vtissili w geho srdcy
horlenj a mstiwost. Stogj dlauho nepohnutý
a němý, a na ty kteřj geg obklíčowali, obrátj
swůg pohled zkormaucený a zmatený, w kterém
láska, nenáwist, zlost a autrpnost se potýkagj a

střj-

střjdagj. Wssecko se třese wůkol Tyrana. Lawsus, Fanor, Lydya a zástup nesčjslných lidj s strachem očekáwá prwnjch slow, která wyřkne. Poddal se posléz, ač nerád ctnosti, mocý gegj gsa obgat; a přegde w náhle kwapnau prudkostj od wzteku k lásce, wrhne se do náručj synu swému, řka: „Odpausstjm tobě, odpausstjm také přjteli twému. Žjte, a milugte se wespolek; ale gesstě gedna obět požjdáwá, kterau včinjm tobě, a kteréž gsy se hodným stal. Přigmi tedy, tak prawil s obnowenym vsylim, přigmi tu ruku, gegjžto dar tobě nad žiwot twůg gest dražssj; twá vdatnost giné gi wytrhla; tá gen gi obdržeti mohla.“

Ignác Hág...

Y Ha.

Hanácký rág.

„Ach mé zlaté djtě, ach můg synu,
Kdes, kdes, ať tě k wraucým prsům winu,
Skrotjm žalost w srdcy bauřjcý!
Wstaň můg klénote, ach, wstaň mé zlato,
Pro tebeť gen srdce hořem spato,
Pro tebe mře matka kwjljcý!“

Tak

Tak sy wede odporugjc swětu;
Neb smrt krutá polapila w kwětu
Synáčka gj přjliš milého. —
Otec, bratřj taužj, sestry kwjlj,
Nářkem wjce přjtel nářek sylj,
Gméno opakuge mrtwého. —

Noc giž černá rozprostjrá křjdla,
Ptactwo vbjrá se w lesnj sýdla,
W sýni mdlaunce mžiká lampička:
Pod okýnkem smutně senček skučj,
S wěže mechowaté temně zwučj
Gedenáctá, duchů budička.

Wtom se rychle dweře otwjragj,
Náhlým wssickni strachem omdlewagj;
A hle! duch se bjlý blj'žj k nim.
Twář se geho nad andělskau swjtj,
Wůně dychá z něy *), co zgara z kwjtj,
Blahost gewj sljčným wzhledem swým.

*) Licentia poetica mjsto: z něho.

Ach giž, giž schnau; sotwa který dyssé,
„Snad gá, (každý myslj) vmru spjsse!"
S tjm se w muisské ticho změnil křik.
Wssak duch: „Nemáte se mne co báti,
Dobrau powěst přicházým wám dáti,
Wězte, prawj, žiwot mám a znik.

Gak gsem mile swlekl to bjdné tělo,
Které mne gen k pohorssenj mělo,
Anděl Strážce mne wzal w křjdla swá;
Tu gsme w okamženj w rági byli,
Kde ti gsau, genž stále Boha ctili,
Kde, co hrdlo ráčj, oplýwá."

Nynj z mdloby trochu procyňugi,
K řečem vcho směle nakloňugi;
Neb duch laskawě k nim dále dj:
„Nenjstkwostněgssj wasse poswjcenj *)
Proti ragským lahůdkám nic nenj,
Andělé gež denně připrawj.

W

*) W sprostém gazyku tolik, co poswěcenj chrámu na který den se hoduge.

W prostřed launky zelené wrch stogj,
Wysoký, až s oblaky se pogj,
　　Celý z štrauhaného pernjku;
Wůkol sladké paty geho řekau
Med a máslo wstawičně tekau,
　　Tisse, bezewsseho powyku.

Neywenš na té přepodiwné hoře,
W kotli, gistě welikém co moře,
　　Andělowé z bjlé krupičky
(Neb tam o žitě nic slysset nenj,
A byk bylo, w pssenicy se změnj)
　　Wagečné nám wařj knedljčky.

Tu ge na znamenj trauby hlasu,
Která wolá k obecnému kwasu,
　　Honem přes wrch dolů nietagj;
Wtom to gako z mračen kraupy hjtá,
Kde se w běhu na ně pernjk chytá,
　　Až se w másle wesměs škaupagj.

Mly

My ležjce na zatoře řadau
Obrácenj wssickni k másslu bradau,
Do huby ge zrowna chytáme. —
Neb nač by se namáhala ruka,
Wytwařugjc gesstě swětská muka? —
W rági za wlas práce neznáme.

„Takéliž y másslo zapjgjte,
„Skočj otec do řeči?" Tok wjte,
Wece duch, až teče přes bradu.
Pak když wsseho wssickni máme dosti,
Nagedeni gsauce do sytosti,
Andělé nás w nesau do sadu.

Tam se teprw radowánky počnau,
Andělé nám sami hragj skočnau,
Až se nebe otřásá, y zem.
Pak nás zase k hodowánj wádj;
Pečený sám na stůl zagic pádj,
Do huby y ptácy letj wssem.

Wssak

Wssak y ten pluk, genž se v wás rodj,
Také zde swé krásné kusy plodj,
Ale bezewsseho aučinku. —
Za prodané ANO mnoho zkusy,
Co my odhodjme, zbjrat musy,
Pod stolem swau mage weymjnku.

Když těch lahůdek se nawoljme,
K stromům zas se ragským obrátjme,
Na nichž křehké rostau koblihy. —
A tak vstawičné w hodowánj,
Rozkossi a sswarném vsmjwánj
Obcugeme bez wssj auhony.

Ssimon Wrána.

Truchliwá smrt

několika anglických panj a neywětſſi čáſtky mužſkých neſſťaſtného anglického koráblu do wýchodnj Indye léta 1786 vlugjcyho.

Kapitén Pierſe mage pod ſwau zpráwau Halſewel koráb anglického towaryšſtwa wýchodnj Indye, a potřetj do Bengalu plauti vmjně, wzaw na koráb panj a giné poceſtné w Hopě, v břehu pod Grewſandem, plawil ſe 1 ledna léta 1786 ſkrz piſčité břehy, a připlaul druhý den ráno proti Duneſu, kdež ſe náhle wjtr vtiſſil.

Wſſe-

Wssecko se při tom korábu nacházelo, z čehož se daufati mohlo, že se sstastně a přigemně poplawj; koráb byl geden z neypěknégssjch, a dokonále zřjzen; geho oficyři měli známosti a zkussenost, plawcy náležeti neywjc k těm neylepssjm, a mimo to bylo mnoho neywýbornégssjch wogáků na korábě, kteřj se měli připogiti k wogákům towaryšstwa w wýchodnj Indyi.

Panj byly: obě dcery kapiténowy, Mis Elisa, a Mis Mary Pierse; dwě sestry, Mis Amy, a Mis Mary Paulowy, přjbuzné kapiténowy; gedna Mis Blakburne; gedna Mis Haggardowa, sestra oficýrowa w Medrasu; a gedna Mis Mansel, z Madrasu, která se tam od ewropeyských rodičů narodila, ale w anglické zemi wychowala, a nynj domů se wracela. Ssic bylo gméno bohatého pocestného, který se wracel do Azye, aby tam w pořádek uwedl gměnj, kterého tam zanechal. Krása, slussnost, a neyssechetnégssj wycwičenj ozdobowalo mysli ženských: dobřj mrawowé a wýborná powaha mysli pana Ssice. Nedá se přjwětiwégssj a sstastnégssj společnosti wymysliti, aniž, kteráby mohla nepřjgemnosti a obtjžnosti tak dlauhé cesty přjgemným způsobem ukrátiti, gako tato byla. Umluwili se giž napřed k malým newinným weselostem, giž napřed požjwáli mnohého nowého diwadla, kterého se možná nadjti z takowé cesty; slysselit giž pozdrawo-

wowánj čekagjcých přátel a známých, a widěli w duchu, že se gim práce sstastně zdařj. Pochlebná a weselá nad[illegible]! proč gsy se změnila w hrůzu a saužení? — —

Giž 2 ledna se wztrhl mjrný polednj wjtr, který wečer 3 sylněgi wál, tak že potřebné plachty swalili. Brzy potom nalezli sstěrbinu w koráb ě, a pět střewjců wody. Ráno 4 wřezali geden stežen, nebylo možná korábu otočiti, a wody bylo do 7 střewjců. Mysljce, že gi pumpy giž neodolagj, vmjnili, že y hlawnj stežen vřežj, kterýž pak zwráté se pět plawců do moře whodil. Ten koráb pracowal sylně, a ztratil gesstě wjce kmenů a plachet; když se wygasnilo, a sysý chumeliti se přestal, bylo patrně poznati Berryhyd 5 mořských mil wzdálj. Způsobiwsse hned korábu potřebné stežné a giné plachty, pokusyli se plawiti do Portmutu. Čtwrtek 5 ledna minul giž w dobré, giž w smutné naděgi; ale wečer w gedenáct hodin widěli gsme swatý Albanshyd gen půldruhé mořské mjle wzdálj, a ačkoli hned plachty spustili, a rozličné kotwice wywrhli, to wssak gen několik hodin prospělo, a koráb počal opět plauti.

W tom nebezpečenstwj dal kapitén gednoho z oficýrů, pana Meryntona, který gest gesstě žiw, zawolati, a ptal se ho, mysljli, gestli k prawdě podobné, že život zachowagj? Ten odpowěděl tak mdle, gako vpřjmně, že se bogj,

že

že gest k tomu malá naděge, že koráb k břehu pospjchá, a že gest se každé chwjle co báti, že se koráb o břeh ztroskoce. Vmjnili potom, že poplowau na lodkách, co se gen přjležitost wyskytne, a welikau lodku že zachowagj pro ženské a pro oficýry.

W pátek, ráno we dwě hodiny, když se koráb pořád hnal a ke břehu se blížil, přissel Merynton zase k kapitènowi. Ten přewelice mrzel skrz swau dceru, kterau welice milowal, a prosyl snažně oficýra, nenjli možná co wymyslíti, aby se gj prodlaužilo žiwota. A když odpowěděl, „že se bogj, že nenj možná, že musegj rána čekati;" tedy pozdwihl ten upřjmný otec, mlče, a zgewuge přewelikau starost, swých rukau k nebi! — —

W tu chwjli se koráb tak prudce přirazyl, že wssickni, kteřj stáli w zadnjm malém pokogi na koráhě, hlawau k stropu letěli: při té hrozné ráně powstal sstrassliwý křik z hrůzy ze wssech kautů w korábě.

Mnozý plawcy gsauce w čas té bauře welmi nedbalj a newrlj, rozkrnli se do swých haunj, a nechali práce v pump oficýrům a wogákům. Ted, když vdeřil koráb sylně o skálu, a gednau stranau klesl na břeh, wssecko, ale pozdě wylezlo, a mnoho lidj z bázně, že se koráb ztroskoce, hned lezlo na stežen.

Pan

Pan Merynton gim dal neylepssj radu, kterau bylo možná w té weliké potřebě dáti, totiž aby ssli wssickni na tu stranu korábu, která ležela neyniže na skále, a tu se pokusyli, bylosiby gim možné na břeh se dostati. Když to těm nebohým lidem powěděl, wrátil se sám do okrauhlého pokogjčku, který gest na welikých korábjch nahoře zadu pro pohodlj plawjcých se wystawjn, a wůkol y swrchu má okna, a při dobrém powětřj gest tu přjgemný byt. Tu se sessly wssecky panj, cyzý lidé a neywjce oficyrů.

Maudře hleděli oficyři, z milosrdenstwj přemilým towaryšsskám swého nesstěstj, čitedlnost swého wlastnjho nebezpečenstwj, a bázeň skoro newyhnutedlné smrti skrýti; ach! cožť gest w tu chwjli musyl pocýtiti otec, otec gako Pierse! —

Pan Merynton se také wssemožně snažil těch přečitedlných panj potěssiti; vgisstowal, že se gesstě gich koráb do rána nerozpadne, a že se budau mocy wssickni zachowati. Geden mladec, kterého strach pogal, opět zkřikl: „koráb se rozpadne! rozpadne!“ Kapitén ho prosyl s weselau twářj, aby se zpamatowal, neb kdyby se y koráb roztrhl, že se nebude mjti o sebě co báti.

Skála, na které se koráb ztrosskotal, byla v Seakombe, neb nedaleko od něho, na ostrowě Purbeku, mezy Peverelpomtem

a

a sw. Albanskýdem. Na té straně břehu strmj skála welmi wysoká, a skoro zrowna nahoru. Gest dole dutá, a působj tam sluj, 10 neb 12 jardů hlubokau, a tak ssirokau, gak gest koráb dlauhý. Po stranách gest tak přjkrá, že gest welmi těžko k nj. Střechu činj přehrozné skalj, a na zemi ležj mnoho ostrého a drsnatého kamenj, které se nejspjš země třesenjm neb gináč strhalo.

S předu w wchodu do té strassliwé sluge, a proti nj, ležel ztroskotaný koráb. Když se ztroskotal, bylo welmi tma, že se nemohlo nebezpečenstwj zcela poznati. Pan Meryton měl gesstě sám naděgi, že se koráb do rána nerozpadne, a když se kapitén ptal: „gak gest? co saudj o gich stawu?“ přičinil se, aby swých bázliwých přátel a nesstastných panj tjm potěssil.

Bylo gich, kteřj se w pokogi sessli, na 50, neb přigali také gesstě k sobě tři Negerky, dwě wogačky, a gednoho wogáka gedné wogačky; než oficýři zdrželi gen těžce několik plawcůj, kteřj bauřliwě žádali, aby ge pustili pro swjcky, že se tam nedobyli. Pierse seděl mezy swými dcerami, a tiskl gednu po druhé k srdcy. Ostatnj společnost seděla smutná okolo na zemi, na které leželo hudebných nástrogů, polámaného nábytku, truhlic, swazků a t. d. Pan Meryton rozřezaw na kusy několik woskowých swic, nastrčil ge na rozličných mjstech, rozswjtil

wsse.

wsseckn sklenné lucerny, které mohl nalezti, a pak sedl také na zem, čekage žádostiwě switánj, aby lépe mnslil na prostředky, gakby sebe a swé towarnsse zachowal. Wida, že gsau ženské welmi mdlé, přinesl műssi s cytrony, a přemluwil některé, že něco sstáwy pro očerstwenj požily. W tu chwjli byly tiché, krom panny Mlisowé, která ležela na zemi welké magjc hrnženi.

Přissed Meryton, zase k towarysstwu, znamenal nebezpečnau proměnu w korábě; strany znamenité popustily, ponebj se zdálo odewstáwati, a bylo gesstě giných sylněgssjch důkazů, že se brzy rozpadne. Chtěge gjti napřed, aby wsseho prohljdl, spatřj w tu chwjli, že se koráb w prostřed rozpukl a oddělil, tak že předek wjc do moře ležel. W té nuzné potřebě, kdežby snad giž mohla ta chwjle o žiwotě a smrti rozhodnauti, vmjnil že nebude messkati, nýbrž přjkladu plawců a wogáků následowati, kteřj ted hromadně vtjkali z korábů na břeh, o gehož strachu gesstě nic neweděli.

Mezy giným hleděli, aby bidlo od praporce na některau skálu přeložili, a přes ně přessli, wssak zlomilo se, prwé než na skále leželo. Při swětle lucerny, kterau držel plawec před střechowým oknem pokoge, spatřil pan Meryton kantnýř, který se zdál, že dosáhne z korábu na skálu. Lehl na něg, a swezl se; že pak ten kus dřewa nebyl spogen s skalau, tedy byl,

když

když se swezl na konec, sylně stisstěn. Prwé než se mohl zas postawiti, wlny geg odnesli, a musyl nynj tak dlauho plowati, až geg wlna se wrátjcý, wywrhla na stranu sluje, kdež se chytil malého kusu skály, který wyčnjwal. Ale byl zymau tak překřehlý, že se chtěl pustiti, když mu plawec, který giž pewně stál, pomohl na wýstupek skály, s kterého pořád wenš lezl, až ho nemohlo moře dosáhnauti.

Třetj zpráwce, pan Rogers, ostal, když Meryton odssel, gesstě čtwrt hodiny při ženských a gich společnosti. Pierse se ptal, kde gest Meryton? a Rogers odpowěděl, že ssel na ponebj, chtěge se podjwati, co by měli počjti. Hned potom bylo slysseti, že bigj wlny prudce na ponebj, počemž panj žalostně zkřikly: „Ach! neboh ý Meryton se vtopil; proč nepobyl v nás, bylby byl wyswobozen:“ a wssickni, zwlássť panna Mary Pierse, přewelice litowali geho smrti.

Pan Rogers se obětowal, že půgde wen hledat Merytona, ale nechtěli mu dáti, bogjce se, že mu se také tak stane.

Ted se giž woda w předek korábu až k hlawnjmu stěžni wedrala. Pierse pokynul Rogerowi; wzali lucernu, a ssli na zadnj galerii: tu se djwali chwjli na skály, a nebohý otec se ptal snažně a bogácně: Nenjli žádné pomocy, aby se milá děwčata

wy-

wyswobodila? — Bogjm se, že nenj pomocy! odpowěd dána; newidjme nic, než černau, rownau skálu! —— Sluge nemohli tenkrát gesstě spatřiti.

Wrátili se k společnosti; Rogers zas powěsyl lucernu, a otec sedl mezy swé dcery, a snažil se, aby mu nebylo widěti slz žalosti, které geho oči cýtily.

Když se woda pořád sylnégi wljwala, ptal se pan Ssie Rogra, coby mohli včiniti, aby wywázli? Poďte semnau; odpowj Rogers. Ssli wssickni na zadnj galeryi. Když tu byli, vdeřila weliká wlna do korábu; pokog popustil, a bylo slysseti chwjlj nářek ženských, gakoby ge woda topila, a gek wln dusyl gich hlasy.

Brymer, giný oficýr na moři, ssel za Rogerem na zadnj galeryi; když spatřili, že se walj weliká wlna, popadli oba slepičj posadu, a rowně ta wlna, která vsmrtila mnohé, kteřj dole ostali, wyhodila Rogra a geho towarysse sstastně na skálu, ale tak prudce, že se welice potlaukli.

Na té přednj skále se giž 27 mužů z korábu schránilo, ale byla gesstě malá woda, y mohli se nadjti, že, když se woda wrátj, ge splákne. Protož se pokusyli mnozý, aby se dostali nazad sluge, kdeby se nebylo co báti wody, kdyby gj přibylo. Ale to se zdařilo kromě Rogra a Brymra sotwa ssesti; wssickni ostatnj po-

pohnuli buď w wodě, neb lezauce na slugi. Rogers a Brymer na ni wylezli, a lezli po wystupcých, gako po auzkých stupnjch na skálu. Rogers byl v swého přjtele Merytona tak bljzko, že mu mohl sstěstj žádati, že wywázl; ale neymjň dwadcet lidj wězelo mezy nimi na skále, a překáželi mu, aby se k samému dostal, neb sebau nejměl nikdo bez patrného nebezpečenstwj žiwota hnauti. Rogrowi tak possla sýla, když na to bezpečné mjsto dolezl, žeby bylo newyhnutedlně po něm bylo, kdyby byla půtka mezy smrtj a vchráněnjm gen gesstě několik minut děle trwala. Posawad vssli smrti gesstě gen na malau chwjlku, neb oni a wssickni plawcy a wogácy, kteřj chodili po skále, musyli gesstě pořád s zymau, děsstěm, a s vstawičnými wlnami, které se obrážely o skálu, zápasyti. Mohli několik částek korábu rozeznati, a tėssili se w swé přehrozné auzkosti, že dodržj až do rána. Cýtili při swém nesstěstj trápenj ženských, s welikau bolestj, a každá wlná, která wywstala a gečela, zastrassila ge o ty přemilé twory bez pomocy.

Ach! čehož se báli, teď se brzy stalo! za několik minut, co byl Rogers na skále, oznámil obecný křik, který posawad w gich vssjch znj, a w kterém bylo slysseti hlasy ženských welmi žalostné, strasslivau smrt. Po málo minutách bylo wssecko ticho, gen ne hlučjcý wětrowé

wé a zůřjcý wlny, které nad propastj gečely, kdež zbauřenj žiwlowé w strassliwé hlubiné kusy korábu, a s njm bohatstwj, vměnj, ssslechetnost, známosti, kráju, wtip a ženskau dokonalost pohřbili! — —

Pomyslme, gaké to smutné podjwánj pro nessťastné býti musylo, kteřj se třáli a sami sotwa napoly ochráněni byli, kteřj po stranách přehrozné slúge wjc wiseli, než stáli. Byli sami gesstě w nebezpečenstwj smrti, a nynj se wssickni gich přátelé a towarysši, přemilé towarysky gich cesty, na wěky s nimi rozlaučili; w prostřed swé auzkosti musyli o manželky, rodiče, otce, bratřj, sestry — snad y o swé přemilé newěsty plakati. — Gich nenymilegssj nadége zmizela na wěky! — Čitedlnj čtenáři, neodwracugte očj, obětugte gim slzu tiché čitedlnosti, ke cti lidské. —

Zůstalo gim potěssenj při tom smutném nesstěstj gich přjtelkynj, totiž, že bez bolesti a trápenj, ba bez bázné gich tak brzké smrti, do bytu wěčné blaženosti gsau přessly. Neb swým dobrotiwým towaryškám namluwili proti hrůze newyhnutedlné smrti skrýwagjce a potlačugjce swé auzkosti, a mámjce předloženjm pomocy, že do rána koráb dodržj, a že pak se wssickni ochránj.

Mrtwé tělo kapiténa P i e r s e nalezlo se pak w Krystchurchu (Krystčorču), třidcet angli-

gli-

glických mil od Purbeku. Že byl wýborný plowač, gest welmi k prawdě podobno, žeby sy byl mohl žiwota ochrániti, kdyby byl hrdinský newmjnil s swými dcerami a přjbuznými vmřjti. Geho mysl byla přewýborná. Geho šlechetnost byla bez hany, a geho ochotnost a láska k pořádku, prawý obraz pro giné. Geho srdce a geho ruka byla k každému dobrotiwému činu ochotná, a nikdý od něho nuzný bez pomocy neodessel. Bylť vpřjmný a wěrný přjtel, vpřjmný manžel, laskawý otec, tichý a dobrotiwý wrchnj; na swém korábě se chowal gako přjtel swých oficýrů, gako ochránce mládeže, gako pomocnjk zasloužilých, a gako otec plawců. Málo zwlásstnjch mužů takowé mysli bez potupy, a chwalitebně zachowalo a zasloužilo. Geho dcery, za něž z vpřjmnosti tak šlechetně vmřel, předčily skrz swůg wýborný rozum, a dobré tiché srdce rowně tak welice, gako skrz swau sličnost, a dobré wychowánj. Po kapiténowi Piersowi ostalo gesstě ssest dětj, které gsau teď potěssenjm geho welmi zarmaucené wdowy, s kterau byl přes 20 let w spokogeném a sstastném manželstwj. Negstarssjmu synu gest 18 let, a nechal ho geho otec doma, když se plawil naposledy do wýchodnj Indye; ostatnj gsau dwa synowé, dwě dcery, a gedno malé djtě v prsů. Pierse bydlel, co se oženil, w Kingstoně w hrabstwj Surrey w anglické zemi; dobyl

 so-

sobě swau zásluhau a swau pilnostj pěkného gměnj, a předsewzal sobě, že to bude geho poslednj cesta.

Obě panny Pawlowé, přjbuzné Piersowy, byly krásné a rozumné, lásky hodny a wyčwičené. Sštastné w společnosti swých přjtelkynj, sštastné pod ochranau dokonalého Pierse, newssjmali sobě bolesti rozlaučenj s swau rodinau a bázně dlauhé cesty. Zdálo se gim, že, když se poplawj, gen gich staw se mile proměnj. Tak oklamawatedlné gest očekáwánj, tak aulisná naděge, které se dáme my smrtedlnj lidé při swé snažnosti po zemské blaženosti řjditi!

Panna Blakburna byla dcera kapiténa Blakburna, w službě gsaucýho společnosti wýchodnj Indye. Ten muž, který nedáwno giž dwa syny brzy a přjhodau ztratil, zasluhuge tjm wjce politowánj a autrpnosti, gessto nynj y o dceru přissel, gegjž kráse, tak gako ostatnjm přednostem se wssickni diwili. O panně Haggardowé a Mansselowé wssickni, kteřj ge znali, gistj, že dokonále zasluhugj, aby byly w přemilém obrazu ženské krásy wyobrazeny.

Pan Ssic w Azyi, odkudž se nedáwno wrátil, znamenitého gměnj nabyl. Skrz některé obtjžnosti, které se při posýlce některých welikých sum penez, gež měl w těch kraginách státi, přihodily, uznal za potřebné, aby se gesstě do Hyndostanu wydal, a k prawdě podobné smrt

ho

ho potkala, když hleděl na skálu wylezti. Geho tělo pak nalezsse pochowali.

Mezy hodnými mládency, towarysſſi a ginými oficýry, kteřj tu skonali, byl Tomáš Jeane, gegž rodičowé kapiténowi pod ochranu dali, a gehož žalostné nesstěstj, gako mnohé giné potkalo; když z korábu wyrel, a giž po skále lezl, srazyly geg zas wlny; než gako dobrému plawcy zdařilo mu se po druhé, že wylezl, než gsa zemdlen, zymau zkřehlý, nemohl stálé bauři odolati; sedm hodin s nj zápasyl, a přetrpěl wssecku přewelikau nauzy, až geg mdloba přinutila, poslednj naděge k žiwotu zbýti. Spadl dolů do wln, a vtopil se.

James a Williams Humphries, byli synowé kazatele Humphriesa w Hampsteadě. Neymladssj giž pobyl w wýchodnj Indyi, a skrz swé dobré chowánj byl milý kapiténu Piersowi, který geg wzal na té cestě gako zprůwodčjho na koráb. Neystarssj byl w Woolwichu wychowán, a nabyl tak dokonalých známostj, že směl za oficýra žádati; ale naděge geg zmeylila, protože mu se nedostáwalo hodných přjmluwců, a on opustil Akademii. Vpřimný přjtel geho otce, snaže se, aby se opatřila tak weliká rodina, pečowal o dobré toho mládence, a skrz geho snažnost se dostal na koráb Halsewetu s dobrau naděgj. Za několik hodin musyl býti na tu welikau cestu

při-

přichystán, ale připrawil se pilně a horliwě, mage naděgi, že bude sstastný, a že se bude mocy otcy za geho wychowánj odměniti, který dkonce y wýtum swým vtrhl, aby na něg mohl nakládati. Než nastogte! geho pěknau čáku pohltila hlubina! Diwpec widěl, gak sobě nessťastnj oracy proti zuřiwým wlnám pomáhagj, a s nimi o žiwot a zachowánj zápasj, ale nastogte! nadarmo! — Starý Humphries wzal sy po několik let několik včedlnjků, a mezy nimi byl mládenec, gménem Lewis. Wýborná mysl Jamesa Humphriesa připogila pewně geho srdce k swému, a geho zármutek, když vslyssel o geho smrti, byl wjc než bratrský, a byl důkazem, gak byli milj oba mladj Humphriesowé těm, kteřj ge znali. Sotwa geg mohli rozkazowé geho matky, a domlauwánj geho přátel zdržeti, aby neplakal v přjkrosti hrozné skály, která ho zbawila geho towaryssů, a při břehu aby gich těl nehledal, by gim posslednj službu lásky prokázal, a ge slussně pochowati dal. Ssslechetný mládenče! sstěstj a požehnánj odměň twé přátelstwj; tichá budiž podhlawnice w hodinu twé smrti, a ruka twého přjtele přitiskni tobě oči! — —

Než čas gest, abychom se zas w wyprawowánj k těm wrátili, kterých gsme w slugi nechali.

Gich

Gich žiwot byl tu noc, w kterau s smrtj a bjdau zápasyli, přežalostný. Mnohým, kteřj byli báznj a pracy zemdleni, zymau zkřehlj a poraněnj, posslly ruce, kterými lezli, swalili se dolů, a zahynuli buď na skále neb w gečjcým moři; bázliwý křik o pomoc byl nadarmo, a gich nářek předěsyl welmi gich towaryše, kteřj gesstě žiwi byli, gak se s nimi gesstě poděge. Pak nastal den po třech neysmutněgssjch hodinách, které kdy koho potkaly, ale mage gim prospěti, okázal gim hrůzu gich stawu.

Ted widěli, že, kdyby střelbu, prw než se koráb ztroskotal, před bauřj bylo slysseti, a lidj ku pomocy byli přiwolati mohli, gich nebylo možné nagjti, protože ge slug pohltila, a skalj wysoko strmjcý wssem lidem zakrylo. Z troskotaného korábu dokonce nic nebylo, coby ge mohlo na bezpečné mjsto dopravwiti, a zdulu nemohla žádná lodka připlauti. Nebylo tedy giné pomocy, než aby na konec sluge dolezli, tam na wýstupek sotwa na ruku tlustý okolo rohu se otočili, a potom zrowna na tu přjkrau skálu lezli, gegjž wysokost byla od země skoro 200 střewjců.

Některým se ta přehrozná wěc zdařila; ginj se smekli skrz malau mýl neo mdlobu, a zahynuli.

Prwnj, kteřj wylezli na neywyšssj sspičku skály, byli kuchař z korábu a James Thompson.

přichystán, ale připrawil se pilně a horliwě, mage naděgi, že bude sstastný, a že se bude mocy otcy za geho wychowánj odměniti, který do konce y ussum swým utrhl, aby na něg mohl nakládati. Než nastogte! geho pěknau čáku pohltila hlubina! Plawec widěl, gak sobě nessťastnj bratrj proti zuřiwým wlnám pomáhagj, a s nimi o žiwot a zachowánj zápasj, ale nastogte! nadarmo! — Starý Humphries wzal sy po několik let několik učedlnjků, a mezy nimi byl mládenec, gménem Lewis. Wýborná mysl Jamesa Humphriesa připogila pewně geho srdce k swému, a geho zármutek, když uslyssel o geho smrti, byl wjc než bratrský, a byl důkazem, gak byli milj oba mladj Humphriesowé těm, kteřj ge znali. Sotwa geg mohli rozkazowé geho matky, a domlauwánj geho přátel zdržeti, aby neplakal v přjkrosti hrozné skály, která ho zbawila geho towaryssů, a při břehu aby gich těl nehledal, by gim poslednj službu lásky prokázal, a ge slussně pochowati dal. Ssslechetný mládenče! sstěstj a požehnánj odměň twé přátelstwj; tichá budiž podhlawnice w hodinu twé smrti, a ruka twého přjtele přitiskni tobě oči! — —

Než čas gest, abychom se zas w wyprawowánj k těm wrátili, kterých gsme w slugi nechali.

Gich

Gich žiwot byl tu noc, w kterau s smrtj a bjdau zápasyli, přežalostný. Mnohým, kteřj byli báznj a pracy zemdleni, zymau zkřehlj a poraněnj, pošly ruce, kterými lezli, swalili se dolů, a zahynuli buď na skále neb w gečjcým moři; bázliwý křik o pomoc byl nadarmo, a gich nářek předěšyl welmi gich towaryše, kteřj gešstě žiwi byli, gak se s nimi gessté poděge. Pak nastal den po třech nesnesitedlněgšjch hodinách, které kdy koho potkaly, ale maje gim prospěti, okázal gim hrůzu gich stawu.

Teď widěli, že, když by střelbu, prw než se koráb ztroskotal, před bauřj bylo slyšeti, a lidj ku pomocy byli přiwolati mohli, gich nebylo možné najjti, protože ge slug pohltila, a skalj wysoko strmjcý wšsem lidem zakrylo. Z troskotaného korábu dokonce nic nebylo, coby ge mohlo na bezpečné mjsto dopravwiti, a zdullu nemohla žádná lodka připlauti. Nebylo tedy giné pomocy, než aby na konec sluge dolezli, tam na wýstupek sotwa na ruku tlustý okolo rohu se otočili, a potom zrowna na tu přjkrau skálu lezli, gegjž wysokost byla od země skoro 200 střewjců.

Některým se ta přehrozná wěc zdařila; ginj se smekli skrz malau mysl neb mdlobu, a zahynuli.

Prwnj, kteřj wylezli na neywyšssj sspičku skály, byli kuchař z korábu a James Thompson.

pson. Pospjchali hned k neybližſſjmu domu, a oznámili bjdu swých towaryſſů.

Ten dům byl pana Garlanda, dohledače nad kamenným lomem Purbeku. Ten přjwětiwý muž powolaw hned wſſech swých děnjků, způsobil spěſſné prowazy, a přičinil se, co mohl, o pomoc. Y zasluhuge geho ſſlechetné a snažné chowánj při tom smutném přjběhu wážnosti wſſech lidj, a wděčnosti, kteřj byli skrz něg zachowáni.

Pan Meryton dolezl skoro na krag přjkré sluge; před njm stál wogák na malém kameně, který wywstáwal, a toho kamene se Meryton držel, a pokauſſel se, aby na něg wylezl. Práwě w tu chwjli přiběhli lomcy, widauce muže tak bljzko, hodili mu prowaz, a práwě w prawý čas, neb že sylně pracowal, aby wylezl, kámen, na který wstaupil, se vtrhl, on spadl, a bylby se gistě roztřjskal, kdyby se byl padage toho prowazu, který mu hodili, nechytil. Nezdařilo se tak ſſťastně nebohému Brymrowi. On se dostal, gakž gsme giž powěděli, s Rogrem na břeh, a wylezl také na skálu, a držel se gj pewně až do rána. Teď wylezl wen, a hodili mu prowaz. W strachu, neb že snad zymau welmi zkřehlý byl, a pomocy sy giž nemohl, málo prowaz okolo sebe vpewnil, a tak se stalo, že prowaz powolil, a on w tu chwjli, domnjwage se, že sy pomůže, spadl, a

před

před očima wssech přjtomných byl roztřjsskán, kteřj nemohli nic giného včiniti, než nad nesstěstjm tak milého muže a pilného oficýra naříkati. Teprw před dewiti dny, než koráb odplaul, pogal za manželku krásnau dceru kapiténa mořského, kdež sám leytnantem byl, a ted chtěl nawsstjwiti swého vyce w Madrosu.

Nynj se dokonále rozednilo; s kterými se koráb ztroskotal, wylezli pomalu na konec sluge, a okázali se swým ochráncům, kteřj stáli nahoře, chtégjce gim pomocy. Způsob, gak gim pomáhali, činj čest lidské lásce a srdnatosti těch lomců. Na kragi té přjkré wysokosti, kde ssla zrowna dolů, stáli dwa chlapy, kteřj se opásali prowazem, který byl k sylnému, do země zaraženému železnému prutu přiwázán, za nimi stáli opět dwa a dwa týmž způsobem, a sylný, také dobře vpewněný prowaz ssel skrz wssecky, aby se mohli, kdyby padali, držeti. Pak spustili prowaz s massljí, kterých hnal sylný wjtr někdy mezy wywstáwagjcý skalj, že ho mohli nesstastnj lidé dosáhnauti, nemusýce teprw na konec lezti. Kdo geg popadl, obložil masslj tělo, a lítal ted w powětřj, až geg pečliwě a opatrně nahoru wytáhli. Ale mnohé potkalo nesstěstj nesstastného Brymra, že nemohli zymau, strachem, zděssenjm, podané pomocy vžiti. Bud na skalj neb w moři zahynuli. Mezy ginými whodila wlna se obrazýcý bubenjka do

wo-

wody za skalau, kdež byla wsseckа geho snažnost daremná, aby se dostal zas na skálu, woda gég hnala dále do moře. Gako dobrý plowač zápasyl gesstě dlauho s zbauřeným žiwlem před očima wssech autrpných djwáků, až mu sýla posſla, a on se vtopil.

Noc nastala, když se wssem nesſkastným pomohlo. Gediný woják, Trenton gménem, musyl gesstě až do druhého rána a w neywětssjm nebezpečenstwj žiwota a w strachu na tom mjstě přebyti, a gest diw, že mu sýla geho těla a ducha neposſla. Na skále a mezy skaljm nemohlo se nic z ztroskotaného korábu widěti, ale celé moře bylo, gak daleko bylo widěti, plné geho kusů, a gesstě w pátek ráno bylo widěti owcy, gak s zuřiwými wlnami zápasyla. Z 240 osob, (tolik bylo lidj na korábě a pocestných) bylo žiwo gen 76. Z těch, kteřj zahynuli, snad přes 70 také se dostalo na skálu, ale spadli buď s skalj, neb ge moře zas srazylo. Gediná wlna srazyla, když se woda zrána přihnala, 30 těch nesstastných, kteřj neměli bezpečného mjsta. Ostatek se vtopil s kapiténem a s ženskými, když se zadek korábu ztroskotal. Třj vmřeli, když ge táhli nahoru z čtwrtý potom. Ostatnj naďyli, ačkoli byli nebezpečně potlučeni, pomalu sýly a zdrawj.

Pan Meryton a Rogers geli w sobotu do Londýnu, aby tu přesmutnau zpráwu spo-

společnosti wýchodnj Indye přinesli. Wrchnj té společnosti pečowali hned dobrotiwě, negen aby se pomohlo ostatnjm, ale obdarowali také hogné lomce, a wssecky, kteřj k zachowánj a zachráněnj těch nesstastných pomáhali. Když ti nebožý skrz Blandfortd ssli, pozwal gich wssech hospodář w Kraonu do swého domu, vctil ge co neylépe, a darowal každému půl korunu.

Merytona a Rogra, oba neywzácněgssj oficýry, kteřj z toho ztroskotánj korábu wyssli, spogilo tuhé přátelstwj. Plauli giž před tjm spolu dlauho a obtjžně na korábě Pigotowě, a byli mezy málem lidj, kteřj wyssli welikého mřenj, které přissla tehdáž na ten koráb. Za tři neděle giž se zas wydali na cestu na nesstastném Halsewetu, kdež ge Prozřetedlnost Božská podruhé z nebezpečenstwj smrti wytrhla.

O powaze lidského těla.

(Podlé Funke.)

Y od mrtwých mohau se žiwj lidé gesstě včiti chtěgjli skrz rozbjránj těla nabyti známosti o geho strogi a zřjzenj, způsobě a mjstě geho částek. Ta známost, které anatomická řjkáme, protože gj skrz anatomii neb rozbjránj těla nabýwáme, gest základem lékařského vměnj. S nj gest spogená fysyologická známost, neb známost o vrčenj a cýli částek těla, o gich spogenj wespolek a působěnj, gessto anatomie zrowna k tomu wede. Obě vměnj, anatomie a fysyologie, gsau nejen lékařům, ale y tomu,

kdo

kdo chce sám sebe znáti (a tomuby měl každý chtjti), newyhnutedlné potřebné. Působj nám wůbec ten vžitek, že patrně poznáwáme, co prospěge k zachowánj zdrawj, a že se tjm lépe můžeme toho warowati, co nám zdrawj kazý. Y nás gistěgi přeswědčuge welmi řemeslné zřjzenj nasseho těla o gestosti neywenys maudrého a dobrotiwého stwořitele, než wssickni ginj důwodowé, kteřj se z rozumu wezmau.

Rozdělugj se w lidském těle pewné a tekuté částky. Pewné gsau z sklipkowých tkanin (Zellgewebe), t. g. z wlássenj (Fasern) bez nádobek způsobené, neb w takowé se dagj zase rozwesti. Wlássenj tkanin se zřjdj skrz působjcý moc přirozenj w zwjřecý žilky, gessto se wjce wlássenj lepkau sstáwau, která sklipkowé tkaniny naplňuge, k sobě připógj a gako slepj. Z zwjřecých žilek pak pogdau wssecky ostatnj pewné částky, které dle rozličné hustosti spogeného wlássenj gsau buď twrdssj, gako k. p. kosti, buď měkssj, gako swalowé (Muskeln).

Z tekutých částek gsau některé po celém těle, giné gen w zwlásstnjch schránkách; prwnj se gmenugj obecné, druhé zwlásstnj sstáwy. K obecné sstáwě náležj krew, syrowatina a wodnatost neb lymfa. Krew gest čerwená husstsj wlhkost, syrowatina pak gest řidssj částka krwe. Ty obě wlhkosti tekau negen po žilách, ale rozljwagj se y w sklipkowé

tka-

tkaniny, a gsau látkau (Stoff) wssj zwláštnj ssťáwy. Gménem wodnatost mjnjme gallertowé wlhkosti, které w zwláštnjm nádobj (wodnaté nádobj nazwaném), z prsnjho žlábku pocházegjcým, a po těle se rozcházegjcým, plynau. Zwláštnj ssťáwy se připrawugj w rozdělugjcým nádobj těla z krwe a syrowatiny, a gsau rozličného způsobu, gako slina, žluč, moč a t. d.

Připomenu wsse obecná poznamenánj, budeme nynj zwláštnj částky těla rozgjmati.

Podpory lidského těla, toho podiwného stroge gsau kosti. Záležegj, gakž gsme giž powěděli, w twrdlých sklipkowých tkaninách, lepkau olegnau ssťáwau proniknutých. W dutých kostech rukau a nohau shromáždj se oleg neb mozk wnitř w dutosti, a naplňuge ge, aby se kosti hbité zachowaly a zesylily. Zewnitř odjwá wssecky kosti tenká mässtná (elastycká) kožka, které řjkáme mázdra. Ta kožka má tenjčké žlázy a žilky, kterými připlýwá olegná ssťáwa kostem. Zwláštnj kosti gsau sylnými swazy spogeny, a aby hybice sebau neprostředečně se nedotýkaly a neotjraly, gsau mezy nimi hladké chrustačky (Knorpel), které magj tak, gako kosti, kožku opatřenau hljzami a žilkami, a olegnau ssťáwau gsau hbité.

Celý kostěný strog se dělj, gako lidské tělo, wůbec w hlawu, w peň a w audy. K

pni

pni náležegj: žebra, kost hřbetnj a kotlina; k audům: plece, ramena, stehna, ruce a nohy.

Kosti hlawy se zdagj býti z gednoho kusu až do čelisti, protože zwlásstnj kosti tak dokonále gsau spogeny, že se dagj spjš roztlaucy, než od sebe rozděliti. Osm kostj lebky gest swými kragi na způsob pily spogených, kterých spogenj po křiwých pruzých se znamená. Lebka gest s předu zakryta kostj čelnj. Ta připoguge k přednjm kragům obau kostj těmennjch, a působj pruh korunny (Kronennaht). Zadu se připoguge k kostem těmennjm kost, čjmž pogde těmennj pruh. Předivné gsau zřjzeny při židowinách obě kosti židowin, které gsau gako sylnj klјnowé w hlawu wstrčeny a rozličně zkřiweny a zawinuty. Oblјčeg gest složen z čtrnácti kostj, z kterých třináct swým spogenjm působj gamky očj, nos rc., a stogj nepohnutedlné; čtrnáctá pak, č e l i s t, od nich gest oddělena a pohnutedlná. W swrchnj a dolegssj čelisti gsau z u b o w é vpewněni, kterých má dospělý člowěk obyčegně třidcet dwa, totiž s předu osm přednjch (swrchu a dole čtyři), wedlé těch na každé straně swrchu a dole geden sspičatý, tedy čtyři w hromadě, a pak zadu dwadcet třenownjch zubů neb stoliček, (na každé straně swrchu a dole pět). Částka zubu, která strmj z čelisti, slowe k o r u n a, dole pak k o ř e n, který w zwlásstnjm kostěném důlku pewně wězý, a gest odjn dásnj.

Po čase se srostau w gednu. Ženské pohlawj má dle swého vrčenj ssirssj kyčly a wětssj kotlinu, než mužské, protož gest znáti rozdjl pohlawj hned po žebrách.

Po hlawě a pni máme gesstě audy rozgjmati. Ti se dělj w swrchnj a zpodnj, neb w ruce a nohy. Při každé ruce se rozdělugj tři částky: swrchnj rameno, přednj rámě a ruka. Swrchnj rameno gest z gediné dlauhé kosti gako trubice, která gest swrchu a dole néco ssirssj, než w prostředku. Hlawau, t. g. swrchnj okrauhlau částkau, gest w článkowý důl lopatek zaraženo. Přednj rámě gest z dwau kostj, ta, která po straně maljka ležj, gmenuge se loket, která pak po straně palce gest, rámě. K konci přednjho ramena gest osm kostj kořene ruky vpewněno. Ležj dwěma řády — w každém čtyři — přes sebe, a hodj se w swém spogenj welmi pěkně k sobě, zwlásstě pak gsau diwně a rozličné způsobeny, trjhrané, gako půl měsýce, a t. d. Po kořenu ruky gde prostředek ruky, k němuž pět obdýlných kostj náležj, které gsau spogené s kostmi prstů. Každý prst gest z trj zwlásstnjch kostj, kterj se článkowé gmenugj.

Swrchnjm audům gsau dolnj w strogi welmi podobnj, neb y noha se dělj w tři částky: w stehno, w nohu a chodidlo. Kost stehna gest prostá trubice, gako kost swrchnjho ramena;

kost

kost pak stehna gest delssj a sylnègssj než wssecky giné kosti lidského těla. Gablko neb hlawa kosti stehna gde do pánwičky v kostj kyčelnjch kotliny, a gest k nj sylnými swazy vpewněna. Zpodnj konec kosti stehna činj s hnátowau kostj článek kolennj, mezy kterau gesstě ležj zwlásstnj plosstá kost, aby pohybugjc sebau hnátowá kost nepřeskočila. Rjkáme té kosti p á n w i č k a. Zpodnj kost gest gako přednjho ramene z dwau kostj: z p ř e d n j a z a d n j. Lehtkowá neb zadnj kost gest slabssj, a zdá se, že gen podpjrá přednj kost. Na dolnjm koncy přednj kostj gest do wnitřka a na lehtkowé kosti zewnitř k ů t e k neb k o t n j k, kterému stařj Čechowé řjkali h l e z n o. Chodidlo, které se dělj w přednj, prostřednj a w prsty, gest na swrchku drobet ohnuté, wzpod prohnuté. Ohnutá plosska nohy slowe swrchek nohy, prohnutá pak zpodek. Zadnj chodidlo gest z sedmi zwlásstnjch rozličných kostj způsobeno, které ležj téměř třmi řády. Neywětssj gest kost paty, která gest kostce podobná. Syc se nehrubě dělj kosti prostřednjho chodidla a prstů v nohy od kosti ruky a prstů v ruky z ohledu swé způsoby a spogenj.

To gest tedy kostěný strog lidského těla, gehožto spogenj když gen běžně prohljdneme, poznáme přewelikau maudrost. Podjwámeli se dále, gach nástrogowé gsau w tom strogi, aby se gjm mohlo wolně hýbati, tedy se gesstě wjce

 po-

podiwjme geho twůrcy. Gsau totiž kosti swaly (mit Muskeln), odjny, kteřj se podlé swé schopnosti mohau skrčiti, y moc magj, částkami těla, k nimž gsau vpewněny, snadně a pohodlně hýbati. Počjtá se w celém těle přes pět set takowých swalů. W obecném žiwotě gim řjkagj zhola maso; ale wssecko maso na těle gest z zwlásstnjch swalů. W něm gsau zwjřecý žilky — hlawnj částka swalů — žilnami a sklipkowými tkaninami propleteny, a klym w celost spogeny. Způsoba neywjc swalů gest klinu podobná, a rozeznáwá se na něm okrauhlá hlawa, něco tlustssj břicho a vzký ocas. Protož se řjká takowému kusu masa latinsky musculus, česky pak myssk a neb lépe swal. Gsau pak také swalowé, kteřj nemagj té způsoby, ale gsau tence a plosce rozssjřeni, a gmenugj se swalowé mázdry. Gest pak oběma obecné, že maso na obau koncých gde do swazů, kterými se k kostem vpewňuge, a syce tak, že gsau w prostřed gen docela slabě sklipkowými tkaninami s neybližssjmi částkami spogeni. Swalowité žilky gsau negen mrsstné (elastycké), ale magj také swau popudliwost, která w tom záležj, že se skrčj, gak se gich co zewnitř popudj čili dotkne, čjmž oba koncowé blјž k sobě přigdau, a břicho naskočj a gest tlustssj. Když tedy swal — gakž se to při neywjc swalјch oprawdu tak nalézá — hlawau k sylné kosti a ocasem k slabssj po-

pohnutedlné gest přirostlý: tedy musý newyhnutedlné slabšsj skrčenjm swalu sebau pohnauti. To pak hnutj nenj gen wčinek gednoho swalu, ale působj k tomu koncy obecné wjce swalů, kteřj gsau také někdy tak dokonále spolu spogeni, žeby ge měl za geden. Tak gako býwá kostmi skrz swaly pohybowáno, tak se také stáwá gimi každé giné hnutj w těle rozličné. Některá takowá hnutj nezáležegj na našsj wůli, a trwagj pořad až do smrti; giná gsau wjce našsj wůli podrobena, a někdy wtichnau. Prwnjho způsobu gest pohybowánj srdce s hnutjmi wnitřnostj, která z toho pocházegj, a gichž prwnj přjčina gest negistá. Dobrowolná pak hnutj magj wšsecka zgewné swau přjcinu neyprw w žilnách (Nerven).

Žilny gsau bjlé nitky rozličné tlaušstky, které pocházegj s částky z mozku hlawy, s částky z mozku hřbetnj kosti, a gdau po těle.

Mozek, který se dělj z přirozenj w weliký a malý, ležj w mozkowém dolu, a celý geg naplňuge, protož gest wegcy podoben. Rozeznáwá se na něm měká ššediwá kůrka a něco sylněgšsj bjlé gádro. Kůrka neobkličuge gen mozku, ale gde rozličné se točjc skrz něg. W kůrce gest widěti mnoho drobných žilek, w mozku gen málo. Mozek gest z nitek, a wygewuge mnoho čitedlnosti; kůrka gest bez patrné čitedlnosti. K

zdá

zdá se, že nenj nic giného, než sklipkowé tkaniny. Celý mozek gest měkau mázdrau, plnau žilek, obestřjn, která do wssech djrek geho proniká, a wssecko geho točenj odjwá. Nad měkau mázdrau gest pawaučj kožka, a nad tau twrdá mozkowá kožka. Welikau okrauhlau děrau těla, která gde zrowna k hřbetnj kosti, gde mozek do dolu přjhbj hřbetnj kosti, a tomu mozku řjkáme mozek w hřbetnj kosti. Ten mozek gest dle podstaty též powahy, gako mozek w hlawě. Tak také žilny: magj kůru, mozk, žjly, mázdry, gako mozek, a giž gest widěti holým okem, že gest každá žilna z swých nitek složena. Půwodně wssecky žilny pocházegj z mozku w hlawě, gelikož mozk w hřbetnj kosti z něho gde; sycse počjtá gedenáct párů, (neb žilny pocházegj po páru), které z mozku w hlawě pocházegj, a přes třidcet párů, které pocházegj z mozku w hřbetnj kosti. Nerozcházegj se wssudy, gako žjly, z wětssjch kmenů w menssj ratolesti, ale y na opak. Naposledy pak se ztratj w skoro newiditedlné nitky a lepkau čili kalnau bytost. Když se rozcházegj, spogj se wjc žilných ratolestj rozličných kmenů, buď slabě neb gako rausska, neb pewně a uzlowitě; prwnj slowe žilná tkanina, druhé žilnj uzlowé. Cyl a konec těch žilných spogenj dá se gen podlé domměnj powědjti. Neymnožssj a neywětssj žilny gdau k nástrogům smyslů a swalům, menssj k wnitř-

no-

nostem. Že gsau zsebe měké, gako mozek, a negsau dokonce nic mrsstné (elastycké), tedy gich nenj možné ani napnauti, ale nalézagj se rozličné se točjc s částkami, ku kterým náležegj, zpletené. Čini ge wssak kožka, kterau gsau obestřjni, negak pewné.

Ty žilny tedy gsau prwnj a bezprostředečnj přjčinau hnutj swalů, která gsme prwé dobrowolnými gmenowali. To se spatřuge zwlásstě z toho, že ta částka těla ztratj hnutj a zemdlj se, kterého žilny se přeřjznau, podwážj, aneb násylným popauzenjm vmrtwj, gako k. p. vhozenjm. Y čitedlnost pocházý gen od žilen; neb částky, ku kterým žilny negdau, k. p. nehtowé, wlasowé ꝛc. nemagj čitedlnosti, a když se žilny přeřežj a podwážj, zbawj čitedlnosti částek, které prwé čitedlné byly.

Když se žilna drážd, swalowé se skrčj, s kterými gest ta žilna spogena, a pak sebau pohne ta částka, ku které gsau swalowé vpewněni. Welmi prudké a dlauhé drážděnj žilen způsobj křečnj hnutj a trhánj. Přestaneli drážděnj, přestane y hnutj, swalowé oslabnau, a vtissj se.

Žilny se mohau dwogjm způsobem drážditi; předně: zewnitřnjm působenjm w tělo, za druhé: mysslenjm. Zewnitřnj wěcy působj buď bezprostředečně dotknutjm, neb prostředečně. Bezprostředečnj dotknutj působj popudliwost žilen

len wssudy na swrchku těla, gak daleko gdau žil- ny. Gmenugeme tu moc smyslem čitedl- nosti, kteréž nástroy, kůže, celé tělo obkličuge. Tenká prohledacý swrchnj kožka gest sice nečite- dlná, protože žilny nepronikagj až k nj; ale w sylnégssj kůži pod nj gest widěti konce žilen w způsobě bradawic. Aby sspičky žilen ostaly zde pořád wlhké a powětřj se gich k bolesti nedotklo, čehož swrchnj kožka nemůže dost chrániti, preys- sstj se z malých žláz lepká sstáwa neb kal, který sspičky žilen obestjrá. Ten kal (raussta Mal- pighy nazwaná) mezy swrchnj kožkau a zpodnj kožj, gest v rozličných národů rozličné barwy; v Ewropčanů bjlý, v Negrů černý a t. d. Ků- že gest ostatně gako wssecky kůže z sklipkowé tka- niny *), a má gesstě rozličné krewnj a wodna- té nádobj. Tu, kde se spoguge s částkami pod nj, gest řidssj, a slowe tučná kožka, proto že se w gegich sklipcých tuk shromažduge. Stu- peň čitedlnosti (neb kůže nenj wssudy stegně či- te-

*) Sklipkowá tkanina gest, dle Platnera, (no- wá anthropol. na str. 7 ꝛc.) obecná látka pewných částek. Sice se gi mjnj, gako zde, ta částka těla, která gest z wlássenj a plást- ků, kteřj gsau zwjřecým klým spogeni, a bulky neb sklipky působj. Zewnitřnj kůže gest hustá a pewná tkanina; řidssj gest me- zy wssemi měkkými částkami těla.

tedlná), se řjdj podlé množstwj a welikosti po straně ležjcých žilen, protož ruce a zwlásstě prstowé na sspičkách magj neywjc čitedlnosti. Swrchnj kůže když ztwrdne a udělá se z nj mozol, tedy gest zpodnj kůže zcela neb s částky nečitedlná.

S čitedlnostj gest neybljž spogena chut. Gazyk, neywzácněgssj nástrog toho smyslu, gest z rozličných swalů, a kůže, která ge obestjrá, má přemnoho žilen, nádobj a žláz. Z žláz plyne pořád lepký čili kalný mok, kterým se solné částky pewných těl, gež do úst wezmeme, rychle rozplynau, a čjmž pak čitedlnost chuti wznikne; neb tělo způsobj chut gen dle množstwj soli, které se w něm wjce neb méně nacházý, a když se mu sůl zcela odegme, nemá dokonce nic chuti.

Smysl čichu gest s chutj ne bez přjčiny dokonale spogen, a tak bljzko s nj mezuge, že gi má wůdcem a pomocnjkem býti. Geho nástrog nos, gest giž něco wjc složen a čitedlnost autlegssj, než při dotčených smyslech. Ale wěcy čichu gsau také gen welmi drobničké a newiditedlné částky, které se z těl wykuřugj, a powětřjm w nos přicházegj. Bez wykuřowánj nepůsobj žádné tělo w čich; žilny čichu přicházegj z mozku a gdau sýtkowau kostj w chřjpě nosu. Těmi žilnami gsau obdařeny negen strany nosu a chrustačka w prostřed nosu, ale gesstě také několik tenkých kostěných ljstků a w hromadu

du

ďy ztočených průchodisst dolů w nose. Dole se segde důl nosu s dolem vst, od kterého gen swrchkem vst se dělj. Skrz tu společnost pomáhá zdrawá powaha nosu k čisté wýřečnosti. Ostatně gest powědomo, že nos také k dýchánj prospěge, a že wnitřnj měká kožka nevstále kal wyprysknge, djlem k čisstěnj těla, djlem a zwlásstě, aby se žjlny zachowaly wlhké, a powětřj aby gim nemohlo vblizowati. Gak gsau čitedlné, včj nás zkussenost, když někdy ten kal neteče, a nos wyschne. — W čem wlastně rozdjl přigemné a nepřjgemné wůně záležj, newjme. Mnoho přitom také záležj na zwyklosti a na přirozené wlastnosti nástroge té čitedlnosti, neb často gest gednomu wůně protiwná, která gest druhému přjgemná.

Gesstě djwněgssj gest nástrog sl u ch u, a méně tělesná ta čitedlnost, které skrz něg nabýwáme. Nástrogů cytu, chuti a čichu musegj se wěcy, které w nás čitedlnost způsobiti magj, bezprostředečně dotýkati, a to bezprostředečnj dotýkánj může nám tak prudce žjlny drážditi, že na to přigdau křečnj hnutj. Nástroge sluchu proti tomu, vcha, tělo w ně působjcý, obyčegně se bezprostředečně nedotkne, — zněgjcý zwon, ku přjkladu, který slyssjme, může dost daleko od nás býti — a proto gest také tělesné drážděnj slabssj a čitedlnost autlegssj. Strog vcha zasluhuge nassj pozornosti.

sti. Zewnitř widjme obdylně se točjcý, sem y tam prohnutau chrustačku. Při nás ležj zewnitřnj vcho neywjc plosce k hlawě přitisstěné, a gest nepohnutedlné. Ale dle vmyslu a zřjzenj přirozenj má zadu od hlawy odewstáwati, a k předu dutau mussli působiti, aby přicházegjcý zwuk, gako legek neb trychtýř přigalo, a wnitrnjmu vchu geg dodalo. Y gest rozličnými swaly opatřeno, kteřjby gjm pohybowali. Tak se gesstě nalézá wjc diwokých národů, kteřj nezměnili řemeslně přirozenj, tak gako my přitahugjce pewně oděw hlawy při malých dětech. Y plozenjm se giž ták předělané způsoby rozmnožugj.

Od vcha gde zkřiwený, neywjc kostěný a nutlau kožkau postřený důl do hlawy; gmenuge se průchod sluchu. Kožka geho gest mnoha žlázami gako poseta, které strogj a wypocugj vssnj hnůg, gjmž se překážj hmyzu, kterýby hlaube lezl; y chránj autlých částek drsnatého powětřj. Zewnitř gest průchod sluchu ssiroký, w prostřed vzký, a na koncy zas něco wolnégssj než w prostředku. Zde, na koncy, gest obdylná, tenká, ale předce pewná napnutá kožka, b u b e n n j m á z d r a, která gest přewelice čitedlná. Když se dostane zwjřatko, k. p. blecha, až k té kožce, tedy způsobj přewelikau bolest a takowý hřmot, že se člowěk smyslem pomine. Nesnadně pak se toho stane, proto že vssnj hnůg, te-

nič-

ničeh chlaupkowé a mnohá křiwolakost průchodu sluchu welmi tam brání. — Bubennj máz-dra dělj průchod sluchu s dolem bubennjm, w kterém gsau čtyry tenické spolu spogené kůst-ky. Gedna z těch kůstek slowe kladjwko, gehož držadlo wězý na bubennj kožce; druhá, ná-kowadlo, dotýká se hlawy kladjwka; mezy hnátem nákowadla a třetj kostj, třmenem, ležj kůstka podobná čočce, která gest neymenssj kůstka w lidském téle. Z gmen kladjwko a ná-kowadlo nesmj se sauditi, žeby při zwuku kla-djwko na nákowadlo bilo a t. d.; neb sedj pe-wné, a gen se gim tak řjká pro podobnost k těm nástrogům. — Od dolu bubennjho gde trubka křiwolace napřed k nosu, gessto se hned za njm w požeradle skoná. Tu, kde w bubennjm dolu wycházý, gest kostěná a auzká, zpředu k nosu pak chrustawá a wolná. Pro tu podobu slowe trubka; a od toho, kdo gi neyprw wypsal, Ewstachycká.

Po bubennjm dolu gde mylný průchod, mylnisstě čili bludisstě (labirynt), w pro-střed něhož gest důlek, syň, swrchu a s předu tři oblaukowé trubky, a dole hlemeýždi po-dobný zatočený dwognásobný žlábek. Ten mylný průchod gest wodau naplněn, a žilna-mi opatřenž také má dwě djrky k bubennimu důlku.

Gak podiwná gsau ta zřjzenj pro ten smysl! Welmi nesnadnéby bylo wyložiti vmysl a vži-

tek

tek každé té částky zwlášť ; možné nám tedy gen wůbec řjcy, že wšecky k tomu směřugj, aby třejenj powětřj, která zněgjcy těla působj, až k žilnám sluchu w mylném průchodu dodaly.

Rowně tak diwné, gestli ne diwněgi, gsau očj zřjzeny, které nám prospjwagj k nástrogům zraku. Ležj w kostěných důlcých na tuku, a mohau šesti swaly na wšecky strany sebau točiti. Wjčka ochraňugj očj wšeho nebezpečenstwj, a zawrau ge, y proti wůli, když se co nebezpečného blížj ; řasa (chlaupkowé na wjčku oka) gich chránj prachu a hmyzu, a obočj náležj něco k okrase, něco aby nedalo potu, který dolů teče, do očj. Zřjtedlnice (Augapfel) gest kulička obdýlně okrauhlá, která gest z rozličných mázdřiček a wlhkostj mezy nimi. Neyprw obkličuge oko zewnitř neprohledacý a prohledacý rohowá kožka. Pod nj ležj měká nádobná kožka, kteréž přednj strana slowe kožká duhowá, zadnj pak straná kožka hroznowá. Kožka duhowá (iris) má paprsslkům podobné pruhy, kteřj gsau při některých lidech snědj, při giných modřj a t. d., a dle kterých se wůbec gmenuge barwa očj. Hroznowá kožka gest černě snědým kalem postřena. W prostřed nádobné kožky gest zřjtedlnice, okrauhlá djra, kterau až na dno oka widěti můžeme, proto gest černá. Zřjtedlnice se rozšjřj při slabém swětle a po tmě, a stjsnj se při sylném swětle, protože

ka-

paprſſlkowé, kteřj tam přicházegj, popauzegj ſwalů k ſkrčenj. Hned za duhowau kožkau ležj mezy dwěma wlhkoſtmi (totiž wodnatau a ſklenau) křiſſtálowá čočka, čočce podobné po obau ſtranách powýſſené tělo, které z wjce prohledacých koleček pozůſtáwá. Mezy těmi kolečky geſt gaſná ſſťáwa, a celé tělo obkličuge autlá prohledacý mázdra. Pak obkličuge geſſtě zadnj dno oka mozkowá neb ſýtkowá kožka, která pocházý z widěcý žilny. Žilna widěcý geſt ſkoro tak tluſtá gako pjſt péra, a gde z mozku ſkrz důl oka w zřjtedlnicy. Tu ſe rozſſtjpj w chomáč welmi tenického wláſſenj, a půſobj ted gmenowanau ſýtkowau kožku, která wlaſtně včinek neb půſobenj od zewnitřnjch wěcý přigjmá, a ſkrz ſtopku widěcý žilny w mozek wede. Přicházegj totiž z ſwětlého neb oſwjceného těla paprſſlkowé ſkrz rohowau kožku w důl očj, do zřjtedlnice, ſkrz ſnědý kal hroznowé kožky ſe tiſſj, rozličnými wlhkoſtmi a křiſſtálowau čočkau ſe rozlamugj, a ſpogugj ſe napoſledy w puňktu na ſýtkowé kožce, kde ſe pak wěc, od které paprſſlkowé wyſſli, wypodobnj, a žilnau widěcý ſe doſtane obraz w mozek.

Při wſſech těch rozličných náſtrogjch gſau wždy žilny, které půſobenj neb včinek od wěcý přigmau, a ty změny w nás půſobj. Drážděnj žilen takto poſſlé nepůſobj obyčegné hnutj ſwalů, ale citedlnoſt, neb powědomoſt včinku,

kte-

který wěc neb předklad w nástrog smyslu včinila. Gen prudká zewnitřnj drážděnj žilen působj nedobrowolné skrčenj swalů a hnutj, k. p. když se z nedopatřenj řeřawého železa prstem dotkneme. Ale dobrowolné hnutj, o kterém gsme swrchu mluwili, k. p. swobodné hnutj audů má swau přjčinu w dussi, a ne w působenj zewnitřnjch wěcý w žilny. Tedy představenj dusse způsobj včinnost, podobnau změnu w žilnách, gako včinek wěcý zewnitř; z včinku wssak pogde neywjc čitedlnost, z představenj dusse dobrowolné hnutj.

Gesstě wssak gsau nedobrowolná hnutj, která bez wůle a swědomj dusse — ačkoli neyspjš přičiněnjm gegjm — se dégj. Sem náležj zwlásst oběh sstáwy a rozdělowánj a wywrhowánj w žaludku, w střewjch, žlázách a t. d.

Prwé pak než budeme ta hnutj popisowati, musýme oznámiti powahu a položenj částek, kterých se má přitom pozorowati.

W celém těle gsau wlastně tři welicy dołowé, důl lebu, důl prsnj, a žiwota neb břicha. Co w těch doljch ležj, gmenuge se wnitřnosti. O wnitřnosti lebu neb mozku giž bylo, čeho třeba, prawено. Důl prsnj, který se děl blánau neb přjčnj mázdrau od žiwota, obsahuge srdce a plice s rozličným nádobjm, které se s w žiwot wztahuge. Blána gest sylný swal s kožkami a swazy, která gede od ge-

dné

dné strany prsūj až k druhé přes příč, proto se také gmenuge příčnj mázdra. S předu, k prsům, ležj něco weyš než zadu, a gdauc dolů k žiwotu, působj gako klenutj. Na bláně odpočjwá gednau stranau srdce. To pozůstáwá z welikého swalu, skoro gako kuželka, který gest swrchu welmi ssiroký a tlustý, dole pak gde do okrauhlé sspičky. W prostřed se dělj na dlauho masytau příčkau w dwě stegné částky, z kterých má každá dwa doly. Swrchnj slowe srdečnj vcho, zpodnj komora srdečnj; obě magj spolu společnost, ale ne s doly druhé strany, od kterých gsau příčkau odděleny. Srdce gest celistwau kožkau, gako měsscem obkljčeno z která také slowe měsſec srdečnj. Ta kožka, genž gde z žebernj kožky, která celý důl prsnj odjwá, a žebra, prsnj kost a swrchek blány pokrjwá, činj také w prostřed prsy dwa djly, w kterých gsau obě pljce. Srdce neležj zrowna a w prostřed prsy, ale na příč, tupá sspička geho ležj na lewé straně prsy a něco dolů, ssirssj částka pak wzhůru a k prawé straně. Skrz to položenj slowe vcho srdečnj, které gest obráceno k hřbetnj kosti, zadnj (neb lewé), a rowně tak komora srdečnj té strany zadnj (neb lewá); na druhé straně, k prsnj kosti a k žebrům obrácené vcho srdečnj slowe přednj (prawé), a která tu gest komora srdečnj, přednj (prawá).

Plj-

Plíce gsau měká hubná těla, z tenjčkého krewnjho nádobj, které wssecko má spolu společnost. Pocházegj z chřtánu, genž gest wisycý trubice s předu hrdla a na gazykowé kosti. Ta trubice gest nenwjc z chrustaček, a má swrchu hrbek (nazwaný ohrnzek), který gest při pohlawj mužském sylněgssj než při ženském. Běžj wedlé gicenu dolů, a má swrchu pokličku, která djru zawjrá, když polykáme, a gen tenkrát tu se otewře, když dysseme, zpjwáme, smégeme se ꝛc. Staneli se to, když práwě pokrm neb nápog polékáme, tedy snadně něco z toho padne do chřtánu, a musyme to s welikau těžkostj zase wykasslati, neb gsme w nebezpečenstwj, abychom se neudáwili, gestli twrdý a weliký kus. — Tu, kde přigde chřtán k plicem, dělj se w dwě wětwe, z kterých gde gedna do prawého a druhá do lewého plíce, a z kterých každá opět w nesčjslné wětwičky se dělj. Plíce ležj, gakž giž powědjno, we dwa djly, na prawé a na lewé straně prsu, rozdělené blánau neb přjčkau, která pocházý z žeberní kožky neb mázdry, a dělj důl prsnj we dwě částky.

Mimo srdce a plíce připomenuli gsme také gesstě nádobj, které gest w dolu prsnjm, a o kterémž musý se zde dáti obecná známost. Gménem nádobj mjnj se totiž wůbec složené kožky, které zawjragj důl, a prospěgj gako žlábkowé wlhkostem k průchodu. Dělj se w přiwodj-

cý a zpět wodjcý; w onom sebau pohybuge sstáwa z kmene k ratolestem, w tomto z ratolestj ku kmenu. To nádobj, které gest bezprostředečně s srdcem spogeno, slowe žjly, a sice přiwodjcý arterye (pulsowé žjly), zpět wodjcý krewnj žjly neb krewnice. Z ohledu sstáwy, kterau obsahugj, gsau buď čerwené arterye neb žjly, když skutečnau krew, neb syrowatinné, když syrowatinu wedau. Obau, čerwených y syrowatinných arteryj a žil gsau dwa hlawnj kmenowé; geden se rozssiřuge s wždy menssjmi a menssjmi wětwemi skrz celé tělo, a to gest aorta a dutá žjla; druhý gde gen skrz plýce, totiž plicnj artery a plicnj žjlu. Budaucně se bude o tom wjce mluwiti. — To nádobj, které nenj bezprostředečně s srdcem spogeno, neslowe žjly, ale nádobj zwlássť, a to gest wodnj a oddělugjcý nádobj.

Pod blánau w dolu žiwota gest mnohem wjc wnitřnostj než w přednjm dolu, totiž žaludek, střewa, mljčné nádobj, průchod prsnj, pankreatycká žláza, gátra, žlučný měchýř, slezyna, ledwiny, močowj průchodowé, měchýř a rodjcý djlowé. Wnitřnj strana dolu žiwota gest tak gako prsnj důl pewnau mázdrau odjna, která slowe bránice, a obkličuge ty wnitřnosti, které prospjwagj k zažitj a připrawenj žiwné sstáwy; ostatnj wnitřnosti ležj wen z nj.

Za-

Žaludek gest s pozeradlem, chřtánem a s střewy w celosti. Pozeradlo gest žlabek skoro gako nálewka neb trychtyř, a gde z wnitřnj kůže wst. Tu, kde gest ten žlábek gako wálec, slowe gicen. Ten gde za chřtánem a měssicem srdečnjm skrz blánu do žiwota, činj tam žaludek a střewa, a naposledy se skončj w riti. Gde tedy z vst až na konec konečnjku neb řitnjho střewa skrz celé tělo masytý žlábek neb kanál, který má na rozličných mjstech rozličnau wolnost a rozličné vrčenj, a potud má také rozličná gména. Tak gak na lewé straně skrz blánu wcházý do dolu břicha, rozssjřj se w weliký kožený měssec, kterému se žaludek řjká. Po prawé straně snjžj se drobet dolů, a saužj se pomalu opět w wlastnj střewnj žlábek. Způsoba žaludkowá gest podobna obdlhlné wypuklé mussli. Gest ze čtyř kožj, z kterých některé magj mnoho krewnjho nádobj a žilen. Neywnitřněgssj kožka slowe kosmatá kožka, a má přemnoho wykuřugjcýho a w se pigjcýho nádobj w způsobě tenjčkého wlássenj a bradawiček. Žaludek gest tenssj než gicen, ale přewelice mrsstný (elastycký), gessto se dá welice roztáhnauti, a pak se opět smrsstj. Djra žaludkowá po lewé straně, kudy tam gde potrawa skrz gicen, slowe swrchnj vsta žaludkowá, djra po prawé straně, kudy gsau ztráwena opět wycházý z po-

dnj vsta žaludkowá neb wrátný. Tomu lze zawěrachým swalem djru zawřjti, tak že se potrawa prw nepustj weskrz, než až w měkau kassi se změnj.

Hned za wrátným se počne okrauhlý střewnj žlábek, který gest skoro ssestkrát tak dlauhý gako celé tělo, a tedy při zrostlém člowěku obyčegného zrostu asy sedmnáct loktů. Při té dlauhosti neměl by wůle, kdyby nebyl rozličně zkřiwen a swit. Dle rozličné wolnosti dělj se ten žlábek wůbec w tenká a tlustá střewa. Tenká střewa obsahugj skoro dwě třetiny střew. Počátek tenkých střew, když od žaludka počjtáme, slowe střewo dwanáctiprstnj, protože gest skoro dwanáct prstů ssiroké, neb dwanáct caulů dlauhé. Pak gde lačné střewo, které se w mrtwých tělých obyčegně prázdné nalézá, a konečně tenké střewo, w němž žřenj žiwota obzwlásstně prý se cytj. Syc nenj welikého rozdjlu mezy lačným a tenkým střewem, ani nenj určená meze mezy nimi; máť wssak lačné střewo wjce krewnjho a mljčného nádobj, a tenké střewo wjc kalných žláz. Tlustá střewa, která se tu počjnagj, kde tenké střewo přestáwá, gsau též na tré rozdělena: slepé střewo, křiwé střewo a přjmé neb řitnj střewo čili konečnjk. Slepé střewo má swé gméno odtud, protože působj při swém počátku po straně tenkého střewa malý důlek, který nemá

má wýchodu, a takowému důlku řjkagj w anatomii slepý důlek. Křiwé střewo se rozeznáwá od giných swým welikým křiwenjm, a gest neydelssj částka tlustých střew. W kotlině, kde se skonáwá geho poslednj ohyb, počjná se konečnjk, který se zrowna dolů až k řitnj djře wztahuge. Má sylnégssj swaly, než ostatnj střewa, a na konec zwlásst dwa zawěrací swaly, kteřj řit zawrau, a gen tehdy gi otewrau, když ge lepna tjskem a ostrostj dráždj.

Podlé žaludka a střew znamená se m l j č n é n á d o b j, které gest zwlásstě w o k r u ž j. Okružj pogde z kožky střewnj, a gest ge widěti w dwogjch ljstcých, kteřj gsau tukem, žlázami a nádobjm naplněni. Obkličuge pod žaludkem ležjcý tenká střewa, a prospjwá s částky, aby se držela w swém položenj, s částky aby se přigjmala potrawná sstáwa ze střew. Přigjmá pak se sstáwa skrz přewelmi tenjčké nádobj na swrchku okružj. Slowe m l j č n é n á d o b j, protože w střewjch přistrogená potrawná sstáwa gest gako řjdké mléko. Z mljčného nádobj gde ta sstáwa do žláz okružj, pak opět do giného mljčného nádobj, a naposledy do obecné mljčnice, do m l j č n é h o m ě s s c e, který ležj při hřbetnj kosti w straně prwnjho a druhého bedrnjho přjhbj. Mljčný měssec lige dále potrawnau sstáwu do p r s n j h o w ý c h o d u tenkého žlábku, který wystupuge při hřbetnj kosti, skrz prsnj důl mezy

hřbet-

hřbetnjmi přjhbjmi dále gde, a swrchu při počátku prý do krewnj žjly swěracých kostj se wljwá.

Pankreatycká žláza *) (žláza žaludková) gest upewněna w faldu okružj pod žaludkem. Má obdýlnau způsobu, a strogj šťáwu slině podobnau, která se wljwá w střewo dwanáctiprstnj.

Gátry, nejwětšj wnitřnost doleyššjho žiwota, ležj po prawé straně pod krátkými žebry. Swým klenutým swrchkem dotýká se blány, a zpodnjm wydutým swrchkem odpočjwá na křiwém střewě. Gest žlázowitá wnitřnost a z nesčjslného množstwj nádobj složena, z kterého zwlášstě wrátná žjla, gatrnj pulsownj žjla a žlučnj průchodowé gsau znamenitj. Z krwe, kterau wrátná žjla k gatrám přiwodj, oddělugé se žluč. Ta wstupuge bud' skrz žlučnj průchody w střewo dwanáctiprstnj, neb se shromáždj, když gest gj hogně, w žlučnjm měchýři při zpodnjm swrchku gater. Prwněyššj slowe gatrnj žluč, a

*) Žlázy se gmenugj rozdělugjcj nádobj, které nenj duté, ale w cele, a které celau látku swého rozdělowánj gen skrz přiwodjcj nádobj zachowáwagj, y oddělenau šťáwu skrz prawé průchody wywrhowánj wywodj. Gsau ostatně z tkanin tenjčkého nádobj, proplete-ného žilami, žilnami rc.

a gest tekutěgssj, méně hořká a slabssj, než žluč w měchýři. Když gest žaludek krměmi naplněn, tedy se wytiskne žluč geho tjžj na žlučnj měchýř, a také se wede w střewo dwanáctiprstnj.

Slezyna, obdýlné, swrchu wypuklé a dole duté tělo, ležj po prawé straně, proti gatrám. Gegj hubnatost gest podobná pljcem, barwa gest modře čerwená. Mnoho krewnjho nádobj, které gest w nj, zdá se k tomu býti, aby k přistrogenj žluči krew se způsobila, neb se wede skrz wrátnau žjlu z slezyny do gater.

Ledwiny sedj zadu mezy poslednjmi krátkými žebry, a vpewňugj se několika faldy střewnj mázdry k tenkému střewu, k gatrám a slezyně. Gsau z tenjčkého nádobj řemeslně tkány, a oddělugj z krwe, které z weliké pulsowny žjly nabýwágj wodnatau wlhkost: moč. Moč se pak wede z ledwin do kotliny, z nj do močowých průchodů, a z močowých průchodů do močowého měchýře. Djra močowého měchýře, kterau gako kit zawěracým swalem zawřjti se může, skončjwá se w žlábek, který gde z obau wnitřnjch kožek měchýře, a slowe močowá trubka. Tau gde moč z těla wen do rodjcých audů, kteřj gsau s nástrogi moče spogeni.

Nynj musýme gesstě něco o včinkách oznámiti, kteřj z nedobrowolných hnutj zde wypsaných částek těla pocházegj. Slowau ti včinkowé

wé práce těla, a dělj se we dwě hlawnj třjdy, z kterých prwnj objahuge žiwotnj práce, a druhá přirozené práce. Žiwotnjch pracy (functiones vitales) gest k žiwotu newyhnutedlně třeba, a když se přetrhnau, hned gest tu smrt; záležegi w oběhu krwe a w dychánj. Přirozených pracy (functiones naturales) gest sice také třeba, aby se žiwot zachowal, ale mohau se k gistému stupni a négaký čas bez nebezpečenstwj žiwota přetrhnauti, ačkoli přitom zdrawj wjc neb méně trpj. K takowým pracem náležj zažjwánj; strogenj krwe z potrawného mléka; rozdělowánj rozličné užitečné sstáwy a wywrhowánj.

Co se tkne žiwotnjch pracý, dégj se zwlásstě skrz srdce, plice, krewnj nádobj, které částky giž známe z ohledu gich položenj a powahy; gesstě wssak potřeba o krewnjm nádobj prwé toto poznamenati:

Gest widěti w lidském těle dwa hlawnj systemy arterij a žil. Geden se rozcházý w swé wětwe a ratolesti wssudy po těle; druhý gen skrz plice. Onen záležj gen w aortě a duté žjle; tento w plicnj arterij a w plicnj žjle. Aorta (weliká pulsownj žjla) a dutá žjla stogj wedlé sebe — prwnj w lewo, druhá w prawo — zadu při hřbetnj kosti, gako dwa stegné sylnj kmenowé, kteřj se rozcházegj

k břichu a k zpodnjm audům w kořeny, a k swrchnjm audům a k hlawě wzhůru w wětwe a ratolesti se dělj.

S srdcem gsau obě, aorta y dutá žjla, dokonále spogeny, a gsau s njm srostlé. Aorta gde totiž děrau w zadnj srdečnj komoru, a dutá žjla w přednj srdečnj ycho. Kmen pak duté žjly práwě tu se dělj, tak že swrchnj kratšj částka s rozcházegjcjmi se swrchu wětwemi a ratolestmi celé pro sebe, a práwě tak zpodnj částka kmene s swými wětwemi a ratolestmi také zwlásstě celé činj. Proto slowe ono s w r c h n j, a toto z p o d n j d u t á ž j l a. Otewřenj pak koncowé gako přeřjznutého kmene w přednjm srdečnjm ysse se segdau, a zdagj se, že gsau podlé zewnitřnjho pohledu tak gako aorta z gednoho kusu.

Hlawnj kmen p l j c n j a r t e r y e neb p l j c n j p u l s o w n j ž j l y gde z přednj srdečnj komory, a dělj se w dwě wětwe, z kterých gde gedna w prawé, druhá w lewé pljce. Každá z těch wětwj rozcházj se opět w nesčjslné mnoho ratolestj skrz plice. Hlawnj djra p l j c n j ž j l y neb p l j c n j k r e w n i c e otwjrá se w zadnj srdečnj ycho. Na témž pak gsau rowně dwě sylnégssj wětwe a přemnoho mensjch ratolestj, které se skrz oboge plice rozcházegj.

Wssecky ty žjly tedy se scházegj w společném punktu, w srdcy, gehož ustawičné pohybowá-

wánj, t. g. střádné roztahowánj a skřčowánj působj oběh krwe. Neb když se wlige krew z swrchnj a zpodnj duté žjly w přednj srdečnj vcho, tedy se to vcho skrčj, a žene gi w přednj srdečnj komoru, která se také hned skrčj, a tudy wžene krew do plicnj pulsownj žjly, skrz gegjž wětwe a ratolesti se wssudy po pljcech rozegde. Koncowé ratolestj plicnj pulsownj žjly gsau děrami neymenssjch krewnjch žil spogeni, pročež wteče krew z oněch do těch, plyne z ratolestj do wětwj, a z wětwj hlawnj děrau w zadnj srdečnj vcho. Nynj se to vcho skrčj, a tiskne přigatau krew w lewau srdečnj komoru, která se pak také skrčj, a pak gi w aortu wtiskne. Aorta rozhánj krew skrz wětwe a ratolesti po celém těle, a že se sspičky ratolestj s tenkými počátky duté žjly spogugj: tedy přeplyne z konců aorty w počátky duté žjly. Odtud se žene wždy w tlustssj žlábky k srdcy, a wžene se pak z děr swrchnj a zpodnj duté žjly w přednj srdečnj vcho, kdež popsaný oběh znowu počne.

Oběh krwe skrz plíce z plicnjch pulsownjch žil až k plicnjm krewnjm žilám gmenuge se menssjm; wětssj gest aorty až k děrám swrchnj a zpodnj duté žjly.

W aortě, a wůbec w pulsownjch žilách, plyne krew z kmene do wětwj a ratolestj; při duté žjle (krewnjch žilách wůbec) děge se to naopak; neb krew plyne z tenkých ratolestj, které

se s ratolestmi pulsowních žil spogugí, do wětwí a kmene zpátkem.

Pulsowní žily magí tlustšší, sylněgšší a wjc mršstnau (elastyckau) kůži, než krewní žily, weliké ležj také něywjc hluboko w mase neb na kostech, protože gest welmi nebezpečno, když se gim ublíží. Mezy kožkami pulsowních žil běží tam také swalowité wlássení, čjmž nabudau popudliwosti, a rowně, gako srdce, střádně se saužj a roztáhnau, aby se krew dále hnala. Roztažení a saužení geho působj vdeření pulsu.

Krewní žíly gsau wůbec ssirssí, než pulsowní žíly, magí tenssí kožky a gen w kmenjch blízko srdce swalowité wlássení a stahugjch sylu. Krew tedy plyne w krewnjch od srdce wzdálených žilách mnohem wáhawěgi a tissegi, než w pulsowních žilách, a žene se neywjc gen pohybowáním srdce a pulsowních žil. Zwlásstní rozdjl krewních žil od pulsowních gest gesstě ten, že gest neywjc wětssjch krewnjch žil sem y tam opatřeno poklopy, kteřj nedagj krwi zpátkem téci k pulsowním žilám. Ten oběh krwe se stáwá s podiwení hodnau rychlostj. Počjtá se cesta, kterau musy krew na ten způsob po těle téci, na sto a čtyřidcet y padesát stkewjců, a tu wykoná asy za pět minut.

Cýl toho zřjzení gest něco smjssení krwe a zahřjwání a občerstwowání celého těla, něco žiwe-

wenj ho a oddělowánj rozličné ssťáwy. Neb neskonáwagj se wssecky pulsownj žjly w krewnjch žilách, ale neywjc nenteinssjch ratolestj, které gest gessté sotwa znáti, tratj se w swalowitém mase, a giné přegdau w wykuřugjcý a wodnj nádobj.

W oběh krwe důležité působj d y ch á n j. Tjm se napomáhá pohybowánj, zwlássť krewnjch žil, a krew se čistj a občerstwuge. Nástrogowé dychánj gsau p l j c e, které se střádně roztahugj a skrčugj. Roztáhnau se, když wtahugj powětřj a gjm se naplňugj; skrčj se, když wywrhugj powětřj.

Přicházjme k p ř i r o z e n ý m p r a c e m těla, mezy nimiž gest neywzácněgssj z a ž j w á n j. K tomu sýce prospjwá wjc částek těla, ale zwlássť žaludek. Pewné potrawné částky se giž w ustech připrawj k zažjwánj, gessto ge zubowé rozemelj, slina, která se prenýssj z rozličných žláz w ustech, s nimi se smjsý a ge rozpaussj. Pohybowánjm swalů požeradla w gicnu přigdau semlené krmě do žaludka. Tu se zcela změnj krmě w měkau kassi, a rozplynau, t. g. z a ž i g j s e. K zažitj wjc mocý působj. S ť á w a ž a l u d k o w á, která wyplýwá z rozličného malého nádobj žaludka, a rowně tak gest gako slina, mydlná, prospjwá zwlásstě k tomu, že do krmě dobře wegde, ge rozbjrá a rozpaussj, a s nimi se smjsý. Také gich chránj shnilosti, a nedá aby se faldů žaludka přichytily. Když

ne-

nenj krmj w žaludku, tedy se ho nahrne, gest hauzewný a ostrý, a dráždj žilny žaludka, čjmž pogde nepřjgemná čitedlnost hladu. Gest pak také tehdáž k zažjwánj nezpůsobněgssj. Mnoho pitj nedlauho před gjdlem *) zředj geg a seslabuge. Mimo to pomáhá také k zažitj powětřj, které se s krmémi do žaludka dostane, a w něm se rozwjgj, y pohybowánj zaludka na způsob čerwa. Teplo a powětřj prospjwagj k rozpusstěnj krmj, a pohybowánj žaludka ge mačká mjs-

*) Sstáwy žaludkowé za nowěgssjch časů rozličně zkausseli, aby gegjch mocy wysstřili. Králjk, který osmnáct hodin nic negedl, byl zabit, a gemu hned gesstě namočený chléb w žaludek wprawen; když geg po sseſtnácti hodinách otewřeli, nalezli, že gest chléb w lepkau sstáwu změněn, a třetina gj se giž w dwanáctiprstnjm střewě w mljčnau sstáwu rozplynula.
Sstáwa žaludkowá také zlé nežity a rány wyhogila, ano y wnitř w nemocech žaludkowých, w psotnicech s prospěchem se gj užilo. Gegj pak účinnost gest podlé rozdjlu zwjřat, z kterých se wzala, rozdilná. Neysylněgi působj sstáwa žaludkowá z drawých ptáků. O nj, a o způsobu, gakby se gj nabylo z zwjřat, aby se gich nezabilo, wiz das goth. Magazin für Phys. und Naturgesch. des 3ten B. 3tes Stück, S. 80.

njrně, a pomáhá ge šinjšyti. To pohybowánj, které gest newstálé, ačkoli nenj wždy stegně šylné, má šyc swau přjčinu w wlastnj popudliwosti žaludka, také pak se k němu dopomáhá skrz pohybowánj.. Když gest žaludek prázden, tedy působj pohybowánj třenj faldů w žaludku o sebe, a čitedlnost hladu. Krměmi gsa roztažen, wygewuge žaludek swau mršstnau moc, a šylněgi sebau pohybuge. Ostatně prospjwá pohybowánj na způsob čerwa, které se počne od swrchnjch vst žaludkowých a gde k zpodnjm *), zwlásstě k tomu, aby se wprawily zažité krmě w dwanáctiprstnj střewo. Od wrátného pak, t. g. od zpodnjch vst žaludkowých prwé se newypustj, až se wssecko w měkau kassi změnilo. Při zdrawém člowěku může se to státi za pět neb ssest hodin. Mdloba mocy zažjwagjcy a giné přjpadnosti opozdj zažitj. Ostanauli krmě přes čtyřmecytma hodin nezažité w žaludku, zkyssj, a počnau hnjti, z čehož mnohé zlé pogde.

Když potrawná kasse z žaludka do dwanáctiprstnjho střewa přeplynula, tedy se s nj smjšy šsťáwa z žláz y okružj (žaludkowé žlázy, pankreatycké žlázy) a žluč, gegjž žlábkowé se za nj wyligj, čjmž se kasse gesstě wjce rozplyne.

Po-

---

*) Opáčné pohybowánj od zpodnjch vst k swrchnjm vstům žaludka gest přjčinau dáwenj.

Pohybowánj střew na způsob červa má týž včinek, gako pohybowánj žaludka: žene měkau hmotnost pomalu blíž k řiti. Gessto se y w tenkých střewjch wlhkosti *) oddělj a s kassj smjsý, tedy musy wždy wjce řednauti, čjm dále doplyne. W prázdném střewě gest skoro dokonce tekutá, protož také potom slowe potrawná sstáwa; gest podobná řjdkému bělawému mléku. Co gest neytenssjho té sstáwy, wpige se od nesčjslného drobného nádobj, které se nalézá na mázdře střewnj, a pak se gj po wypsané cestě krwi dodá; co pak gest hrubssjho, po tlustých střewjch se odprawuge, a skrz řit wywrhuge. Od střewa prázdného, které má neywjc w se pigjcýho nádobj, gest pak zas sstáwa pomalu hustssj a kassi podobná, protože gest gj tekutost skrz nádobj odňata. W tlustých střewjch počne neřád hnjti a smrděti. To wywrhowánj se může w zdrawém stawu až za dwanáct hodin po požjwánj krmj státi. Y přiwykne přirozenj gistému času.

Cjl

*) To gest tak nazwaná střewnj sstáwa, která se z malých artery w střewjch wykaurj. Gest podobná sstáwě žaludkowé. Od té gest rozdjlný kal žaludkowý a kal střewnj, který gako plzká a kalná sstáwa swrchku žaludka a střew proti ostrosti cyzých částek chránj. Z zwlásstnjch žláz wyplýwá.

Cýl gjdla a pitj a zažitj gest žiwnost, t. g. náhrada těch částek těla, které pohybowánjm a wykuřowánjm se ztratj. Když tělo wjc částek zase nabude, než ztratj, gest žiwnost dokonalá, a sýly přibýwá, sýc gj vbýwá. Wlastné gsau žiwné částky ty, které s krwj smjssené se dagj w přirozenj těla proměniti. Welmi žiwné krmě, zwlásstě pak nápogówé, dáwagj hned w vstech žiwné částky z sebe, a sýlj tělo, gakž gest widěti na rychlém občerstwenj hladem zemdleného *). Též gest w vstech, w gicnu, w žaludku rowně tolik pigjcýho nádobj, gako w střewjch, a tedy giž po celé cestě, kterau potrawa až k tenkým střewům gjti musý, žiwné částky z nj se berau. Ale neywjc předce teprw w tenkých střewjch, kde se potrawná kasse docela rozpustj a rozplyne, se oddělj, a od pigjcýho nádobj přigme. Ta potrawná mléku podobná sstáwa záležj neywjc w olegi a w wodě. Wegde z mljčného nádobj střew do mljčného nádobj a žláz okružj, a z nich se naposledy shromáždj w obecné mljčnicy, w měchýři v druhého bedr-

*) Znamenitý Rosen z Rosensstaynu držel kdys w swém raněnjm důlku thermometr, a on okazowal 95 stupnů tepla. Sotwa cos málo wjna w vsta wzal, (nepotkna ho), tedyt wystaupil termometr o geden stupeň weyš!

druhého žebra po lewé straně hřbetnj kosti. Skrz sségi toho měchýře plyne potrawné mléko w prsnj průchod, který po prawé straně hřbetnj kosti ležj, a gakž se giž prwé připomenulo, wléwá se swrchu w krewnj žjlu swěracý. Po cestě přigjmá prsnj průchod gesstě pigjcý nádobj žaludka a požeradla. Z krewnj žjly swěracý gde potrawné mléko s krwj smjssené do srdce, a po několika hodinách změnj se w krew.

Krwj pak se žiwj tělo, protož třeba, aby byly w krwi podstatné částky wssech pewných a tekutých částek těla. Y včj vměnj rozbjragjcý, že gest krew rowně tak, gako kosti, swalowé rc. z země, wody, flogistu a pewného powětřj. W rozličném nádobj, kam se krew žene, předjwně se měnj. Neywětssj částka toho nádobj gest tak tenićká a řemeslně zřjzena, že nelze wyskaumati stroge gich činů. Wůbec se zdá, že gest oddělowánj a mjssenj podstatných částek krwe geho hlawnj práce. Tudy se negen nahradj, co vbylo částek těla, ale y množstwj nestegných sstaw z krwe se připrawj, které buď w těle ostanau a k mnohým cýlům prospěgj; neb se wywrhau z něho gako zbytečné. Sstáwy prwnjho způsobu gsau lymfa, slina, sstáwa žaludkowá, sstáwa křewnj, sstáwa žláz okružj, olegný mok, který zachowáwá članky hbité, tuk, mozek a mozk w žilnách, sýmě. Wywrhowánj zbytečné sstáwy se stáwá zwlásstě

skrz močá wykuřowánj. O něywjc sstáwách se giž prwé dle přjležitosti powědělo; ale se tedy gen gesstě o některých z nich připomene.

Lymfa gest galerycká wlhkost, která w zwlásstnjm systemu nádobj plyne. To nádobj pocházý wssudy w celém těle z sklipkowých tkanin; gest krewnjm žilám podobné, ale mnohem autlegssj a tenssj, a skonáwá se wssecko w průchodu prsnjm, w něgž se lymfa wléwá, a s mljčnj sstáwau smjssená w krew se žene. Sem y tam gsau žlázy, w nichž lymfa některý čas pobude, a se připrawj, než dále plyne. S krewnjmi žilami negsau spogeny. Domnjwagj se, že se lymfa z krwe oddělj, a že gi neytenssj arterye, w nichž nenj giž čerwené krwe nýbrž lymfa, k nádobj lymfowému ženau. Tedyby byla lymfa oddělená wodnatá částka krwe *) (tekaucý woda), kteráby se od některých neymenssjch pulsówných žil do lymfowého nádobj wedla, a skrz prsnj žlábek opět w krew wrátila, tak

*) W krwi se rozděluge, gakž powědomo, čerwená částka, která gest z samých kuliček, a má mnoho pálčiwého a zemnjho, a wodnj krew. To poslednj gest opět z galerycké wlhkosti (lymfa), která se w sylném teple gako bjlek s sedne, a z wlastně wodnj částky.

tak, gako protj tomu z giných malých pulsowních žil prawá krew do krewních žil neb krewnic plyne, a skrz ně do srdce se wracý. Ale ginj fyziologowé činj rozdjl mezy lymfau a řidssj částkau krwe, které řjkagj syrowatina, a gistj, že se lymfa neoddělnge nenblíž z krwe. Wiz Platnerowu nowau antrop. djl I. str. 6.

Neytenssj a neywzácněyssj, co se z krwe oddělj, gest mozek a mozk žilen a sýmě. Na náležitém množstwj a powaze gich záležj žiwot a zdrawj těla a sýla myslicý mocy. Y zdá se, že má sýmě dle podstaty stegné přirozenj s mozkem hlawy a s mozkem žilen. Tak gako gest mozk obalek, nástrog obžiwugjcý látky, kterého za půwod hnutj a čitedlnosti powažugeme: tak také sýmě. Protož může gen po dokonaném zrostu zbytečnost geho bez znamenité sskody žiwotné syly z těla wyhnati. Částka té látky, kterau naložj přirozenj na připrawowánj semene, ygme se mozku a žilnám; nic wssak přitom netrpj, dokud gest sýmě gesstě w těle, a geho sylné dchnutj ge proniká. Čjm pak wjc semene z těla se wywrže, tjm wjc ztratj mozek a mozk žilen swé žiwotné mocy, a celý stroj, který se gen tau mocý wchodu zachowáwá, přestrassliwě se zmate. Dokonalé spogenj semene s žilnami okazuge welmi patrně přehrozná a posawad nezhogitedlná nemoc, která po zmařenj té

wánj, t. g. střádné roztahowánj a ſkrčowánj půſobj oběh krwe. Neb když ſe wlige krew z ſwrchnj a zpodnj duté žjly w přednj ſrdečitj vcho, tedy ſe to vcho ſkrčj, a žene gi w přednj ſrdečnj komoru, která ſe také hned ſkrčj, a tudy wžene krew do plienj pulſownj žjly, ſkrz gegjž wětwe a ratoleſti ſe wſſudy po pljcech rozegde. Koncowé ratoleſtj plienj pulſownj žjly gſau děrami nenmenſſjch krewnjch žil ſpogeni, pratož wteče krew z oněch do těch, plyne z ratoleſtj do wětwj, a z wětwj hlawnj děrau w zadnj ſrdečnj vcho. Nynj ſe to vcho ſkrčj, a tiſkne přigatau krew w lewau ſrdečnj komoru, která ſe pak také ſkrčj, a pak gi w aortu wtiſkne. Aorta rozhánj krew ſkrz wětwe a ratoleſti po celém těle, a že ſe ſſpičky ratoleſtj s tenkými počátky duté žjly ſpogugj: tedy přeplyne z koncû aorty w počátky duté žjly. Odtud ſe žene wždy w tluſſſj žjábky k ſrdcy, a wžene ſe pak z děr ſwrchnj a zpodnj duté žjly w přednj ſrdečnj vcho, kdež popſaný oběh znowu počne.

Oběh krwe ſkrz plice z plienjch pulſownjch žil až k plienjm krewnjm žilám gmenuge ſe menſſjm; wětſſj geſt aorty až k děrám ſwrchnj a zpodnj duté žjly.

W aortě, a wûbec w pulſownjch žilách, plyne krew z kmene do wětwj a ratoleſtj; při duté žjle (krewnjch žilách wûbec) děge ſe to naopak; neb krew plyne z tenkých ratoleſtj, které

se s ratolestmi pulsownjch žil spogugj, do wětwj a kmene zpátkem.

Pulsowni žjly magj tlustssj, sylněgssj a wjc rozssjřnau (elastyckau) kůži, než krewnj žjly, weliké ležj také nenywjc hluboko w mase neb na kostech, protože gest welmi nebezpečno, když se gjm vblížj. Mezy kožkami pulsownjch žil běžj tam také swalowité wlássenj, čjmž nabudau popudliwosti, a rowně, gako srdce, střádně se saužj a roztáhnau, aby se krew dále hnala. Roztažen a saužen geho působj v d e ř e n j p u l s u.

K r e w n j ž j l y gsau wůbec sssirssj, než pulsownj žjly, magj tenssj kožky a gen w kmenných blízko srdce swalowité wlássenj a stahugjch sýlu. Krew tedy plyne w krewnjch od srdce wzdálenych žilách mnohem wáhawěgi a tissegi, než w pulsownjch žilách, a žene se nenywjc gen pohybowánjm srdce a pulsownjch žil. Zwlásstnj rozdjl krewnjch žil od pulsownjch gest gesstě ten, že gest nenywjc wětssjch krewnjch žil sem y tam opatřeno poklopy, kteřj nedagj krwi zpátkem téci k pulsownjm žilám. Ten oběh krwe se stáwá s podiwenj hodnau rychlostj. Počjtá se cesta, kterau musý krew na ten způsob po těle téci, na sto a čtyřidcet y padesát střewjců, a tu wykoná asy za pět minut.

Cýl toho zřjzenj gest něco smjssenj krwe a zahřjwánj a občerstwowánj celého těla, něco ži-

we-

wenj ho a oddělowánj rozličné ſſťáwy. Neb neſkonáwagj ſe wſſecky pulſownj žjly w krewnjch žilách, ale neywjc neytenčſſjch ratoleſtj, které geſt geſſté ſotwa [illegible]áti, tratj ſe w ſwalowitém maſe, a giné přegdau w wykuřugjcý a wodnj nádobj.

W oběh krwe důležité půſobj d y ch á n j. Tjm ſe napomáhá pohybowánj, zwláſſť krewnjch žil, a krew ſe čiſtj a občerſtwuge. Náſtrogowé dychánj gſau p l j c e, které ſe ſtřádně roztahugj a ſkrčugj. Roztáhnau ſe, když wtahugj powětřj a gjm ſe naplňugj; ſkrčj ſe, když wywrhugj powětřj.

Přicházjme k p ř i r o z e n ý m p r a c e m těla, mezy nimiž geſt neywzácněgſſj z a ž j w á n j. K tomu ſyce proſpjwá wjc čáſtek těla, ale zwláſſť žaludek. Pewné potrawné čáſtky ſe giž w vſtech připrawj k zažjwánj, geſſto ge zubowé rozemelj, ſlina, která ſe prcyſſtj z rozličných žláz w vſtech, s nimi ſe ſmjſý a ge rozpauſſtj. Pohybowánjm ſwalů požeradla w gicnu přigdau ſemlené krmě do žaludka. Tu ſe zcela změnj krmě w měkau kaſſi, a rozplynau, t. g. z a ž i g j ſ e. K zažitj wjc mocý půſobj. S ſ ť á w a ž a l u d k o w á, která wyplýwá z rozličného malého nádobj žaludka, a rowně tak geſt gako ſlina, mydlná, proſpjwá zwláſſté k tomu, že do krmě dobře wegde, ge rozbjrá a rozpauſſtj, a s nimi ſe ſmjſý. Také gich chránj shniloſti, a nedá aby ſe faldů žaludka přichytily. Když

ne-

nenj krmj w žaludku, tedy se ho nažrne, gest hauženwný a ostrý, a dráždj žilny žaludka, čjmž pogde nepřjgemná citedlnost hladu. Gest pak také tehdáž k zažjwánj nenzpůsobněgssj. Mnoho pitj nedlauho před gjdlem *) zředj geg a sesla-buge. Mimo to pomáhá také k zažitj powětřj, které se s krmémi do žaludka dostane, a w něm se rozwjgj, y pohybowánj žaludka na způsob čerwa. Teplo a powětřj prospjwagj k rozpu-sstěnj krmj, a pohybowánj žaludka ge mačká mjr-

*) Sstáwy žaludkowé za nowěgssjch časů rozlič-ně zkaussely, aby gegjch mocy wysstřjli. Králjk, který osmnáct hodin nic negedl, byl zabit, a gemu hned gesstě namočený chléb w žaludek wprawen; když geg po sseſtnácti hodinách otewřeli, nalezli, že gest chléb w lepkau sstáwu změněn, a třetina gj se giž w dwanáctiprstnjm střewě w mljčnau sstá-wu rozplynula.

Sstáwa žaludkowá také zlé nežity a rány wy-hogila, ano y wnitř w nemocech žaludko-wých, w psotnicech s prospěchem se gj užj-lo. Gegj pak účinnost gest podlé rozdjlu zwjřat, z kterých se wzala, rozdjlná. Ney-sylněgi působj sstáwa žaludkowá z drawých ptáků. O nj, a o způsobu, gakby se gj na-bylo z zwjřat, aby se gich nezabilo, wiz das goth. Magazin für Phys. und Naturgesch. des 3ten B. 3tes Stück, S. 80.

njrné, a pomáhá ge finjšyti. To pohybowánj, které gest newstálé, ačkoli nenj wždy stegné sylné, má syc swau přjčinu w wlastnj popudliwosti žaludka, také pak se k němu dopomáhá skrz pohybowánj.. Když gest žaludek prázden, tedy působj pohybowánj třenj faldů w žaludku o sebe, a citedlnost hladu. Krměmi gsa roztažen, wygewuge žaludek swau mrsstnau moc, a sylněgi sebau pohybuge. Ostatně prospjwá pohybowánj na způsob čerwa, které se počne od swrchnjch vst žaludkowých a gde k zpodnjm *), zwlásstě k tomu, aby se wprawily zažité krmě w dwanáctiprstnj střewo. Od wrátného pak, t. g. od zpodnjch vst žaludkowých prwé se newypustj, až se wssecko w měkau kassi změnilo. Při zdrawém člowěku může se to státi za pět neb sseft hodin. Mdloba mocy zažjwagjcý a giné připadnosti opozdj zažitj. Ostanauli krmě přes čtyřmecýtma hodin nezažité w žaludku, zkyssj, a počnau hnjti, z čehož mnohé zlé pogde.

Když potrawná kasse z žaludka do dwanáctiprstnjho střewa přeplynula, tedy se s nj smjsý sſťáwa z žláz y okružj (žaludkowé žlázy, pankreatycké žlázy) a žluč, gegjž žlábkowé se za nj wyligj, čjmž se kasse gesstě wjce rozplyne. Po-

*) Opáčné pohybowánj od zpodnjch vst k swrchnjm vstům žaludka gest přjčinau dáwenj.

Pohybowánj střew na způsob červa má týž včinek, gako pohybowánj žaludka: žene měkau hmotnost pomalu blíž k řiti. Gessto se y w tenkých střewjch wlhkosti *) oddělj a s kassj smjsý, tedy musý wždy wjce řednauti, čjm dále doplyne. W prázdném střewě gest skoro dokonce tekutá, protož také potom slowe potrawná sstáwa; gest podobná řjdkému bělawému mléku. Co gest neytenssjho té sstáwy, wpige se od nesčjslného drobného nádobj, které se nalézá na mázdře střewnj, a pak se gj po wypsané cestě krwi dodá; co pak gest hrubssjho, po tlustých střewjch se odprawuge, a skrz řit wywrhuge. Od střewa prázdného, které má neywjc w se pigjcýho nádobj, gest pak zas sstáwa pomalu husstsj a kassi podobná, protože gest gj tekutost skrz nádobj odňata. W tlustých střewjch počne neřád hnjti a smrděti. To wywrhowánj se může w zdrawém stawu as za dwanáct hodin po požjwánj krmj státi. Y přiwykne přirozenj gistému času.

Cýl.

*) To gest tak nazwaná střewnj sstáwa, která se z malých arteryj w střewjch wykauřj. Gest podobná sstáwě žaludkowé. Od té gest rozdjlný kal žaludkowý a kal střewnj, který gako plzká a kalná sstáwa swrchku žaludka a střew proti ostrosti cyzých částek chránj. Z zwlásstnjch žláz wyplýwá.

Cýl gjdla a pitj a zažitj gest žiwnost, t. g. náhrada těch částek těla, které pohybowánjm a wykuřowánjm se ztratj. Když tělo wjc částek zase nabude, než ztratj, gest žiwnost dokonalá, a sjly přibýwá, sjc gj vbýwá. Wlastně gsau žiwné částky ty, které s krwj smjssené se dagj w přirozenj těla proměniti. Welmi žiwné krmě, zwlásstě pak nápogowé, dáwagj hned w vstech žiwné částky z sebe, a sjlj tělo, gakž gest widěti na rychlém občerstwenj hladem zemdleného *). Též gest w vstech, w gicnu, w žaludku rowně tolik pigjcýho nádobj, gako w střewjch, a tedy giž po celé cestě, kterau potrawa až k tenkým střewům gjti musý, žiwné částky z nj se berau. Ale negwjc předce teprw w tenkých střewjch, kde se potrawná kasse docela rozpustj a rozplyne, se odděljí, a od pigjcýho nádobj přigme. Ta potrawná mléku podobná sstáwa záležj negwjc w olegi a w wodě. Wegde z mljčného nádobj střew do mljčného nádobj a žláz okružj, a z nich se naposledy shromáždj w obecné mljčnici, w měchýři v druhého bedr-

*) Znamenitý Rosen z Rosenssteynu držel kdys w swém raněnjm důlku thermometr, a on okazowal 95 stupnů trýta. Sotwa cos málo wjna w vsta wzal, (nepotkna ho), tedyt wystaupil termometr o geden stupeň weys!

druhého žebra po lewé straně hřbetnj kosti. S rzjssigi toho měchhře plyne potrawné mléko w prsnj průchod, kterh po prawé straně hřbetnj kosti ležj, a gakž se giž prwé připomenulo, wléwá se swrchu w krewnj žjlu swěracý. Po cestě přigjmá prsnj průchod gesstě pigjcý nádobj žaludka a požeradla. Z krewnj žjly swěracý gde potrawné mléko s krwj smjssené do srdce, a po několika hodinách změnj se w krew.

Krwj pak se žiwj tělo, protož třeba, aby byly w krwi podstatné částky wssech pewných a tekutých částek těla. Y včj vměnj rozbjragjcý, že gest krew rowně tak, gako kosti, swalowé rc. z země, wody, flogistu a pewného powětřj. W rozličném nádobj, kam se krew žene, předivně se měnj. Neywětssj částka toho nádobj gest tak tenická a řemeslně zřjzena, že nelze wyskaumati stroge gich činů. Wůbec se zdá, že gest oddělowánj a mjssenj podstatných částek krwe geho hlawnj práce. Tudy se negen nahradj, co vbylo částek těla, ale y množstwj nestegných sstaw z krwe se připrawj, které buď w těle ostanau a k mnohým cýlům prospěgj; neb se wywrhau z něho gako zbytečné. Ssťáwy prwnjho způsobu gsau lymfa, slina, ssťáwa žaludkowá, ssťáwa střewnj, ssťáwa žláz okružj, olegný mok, kterú zachowáwá články hbité, tuk, mozek a mozk w žilnách, sýmě. Wywrhowánj zbytečné ssťáwy se stáwá zwlásstě

strz

skrz moč a wykuřowánj. O nèkterých. Káwách se giž prwé dle přjležitosti powèdèlo; de se tedy gen gesstě o nèkterých z nich připomene.

Lymfa gest galerycká wlhkost, která w zwláštnjm systemu nádobj plyne. To nádobj pocházý wssudy w celém tèle z sklipkowých tkanin; gest krewnjm žilám podobné, ale mnohem autlegssj a tenssj, a skonáwá se wssecko w průchodu prsnjm, w nèjž se lymfa wléwá, a s mljčnj sssťáwau spojssená w krew se žene. Sem i tam gsau žlázy, w nichž lymfa nèkterý čas pobude, a se připrawj, než dále plyne. S krewnjmi žilami negsau spogeny. Domnjwagj se, že se lymfa z krwe oddèlj, a že gi negtenssj arterye, w nichž nenj giž čerwené krwe nýbrž lymfa, k nádobj lymfowému ženau. Tedyby byla lymfa oddèlená wodnatá částka krwe *) (tekaucý woda), kteráby se od nèkterých negmenssjch pulsowných žil do lymfowého nádobj wedla, a skrz prsnj žlábek opèt w krew wrátila, tak

*) W krwi se rozděluge, gakž powědomo, čerwená částka, která gest z samých kulièek, a má mnoho pálčiwého a zemnjho, a wodnj krew. To poslednj gest opèt z galerycké wlhkosti (lymfa), která se w sylném teple gako bjlek s sedne, a z wlastnè wodnj částky.

tak, gako protj tomu z giných malých pulsowních žil prawá krew do krewnjch žil neb krewnic plyne, a skrz ně do srdce se wracý. Ale ginj fysiologowé činj rozdjl mezy lymfau a řidssj částkau krwe, které řjkagj syrowatina, a gistj, že se lymfa neoddělуge nebližž z krwe. Wiz Platnerowu nowau antrop. djl I. str. 6.

Neytenssj a neywzácněgssj, co se z krwe oddělj, gest mozek a mozk žilen a sýmě. Na náležitém množstwj a powaze gich záležj žiwot a zdrawj těla a sýla myslicý mocy. y) Zdá se, že má sýmě dle podstaty stegné přirozenj s mozkem hlawy a s mozkem žilen. Tak gako gest mozk obalek, nástrog obžiwugjcý látky, kterého za půwod hnutj a čitedlnosti powažugeme: tak také sýmě. Protož muže gen po dokonaném zrostu zbytečnost geho bez znamenité sskody žiwotné sýly z těla wyhnati. Částka té látky, kterau naložj přirozenj na připrawowánj semene, ygme se mozku a žilnám; nic wssak přitom netrpj, dokud gest sýmě gesstě w těle, a geho sylné dchnutj ge proniká. Čjm pak wjc semene z těla se wywrže, tjm wjc ztratj mozek a mozk žilen swé žiwotné mocy, a celý stroj, který se gen tau mocý wchodu zachowáwá, přestrassliwě se zmate. Dokonalé spogenj semene s žilnami okazuge welmi patrně přehrozná a posawad nezhogitedlná nemoc, která po zmařenj té

wzácné sstáwy naposledy nastáwá, wyschnutj hřbetu, kdež mozk w hřbetnj kosti z nedostatku žiwotné látky pomalu zmizý, a pak wssecka citedlnost a hnutj přestane.

Ty práce těla, kterých gest třeba k geho zachowánj, stáwagj se tedy bez nasseho přičiněnj, neb radégi skrytau mocý. Než která moc, který podnět gest, an wssecka kolečka nasseho řemeslného stroge, w neustalém hnutj zachowáwá? —

Wjmek, že dobrowolně hnutj nasseho těla gen skrz swaly se působj, kteřj, žilnami gsauce drážděni, se skrčugj; dále, že se žilny drážděj, t. g. aby působily, buď skrz působenj zewnitřnjch wěcý neb skrz zpátkem působenj dusse na žilny, že gsau tedy dwě prostředečnj přjčiny hnutj těla: působenj wěcý zewnitř, a působenj mocy wnitř w žilny. Gsau práwě též přjčiny nedobrowolných hnutj a prwé wypsaných prach těla, (neb zdaž působj zde gen gedna z nich? čili žádná? a magjli dotčené práce, gako: oběh krwe, dychánj, zažjwánj ꝛc. giné podněty, než dobrowolná hnutj? O to se hádagj fysyologowé až posawad, a gsau w swých domněnjch rozdjlnj. Zwlásst se tkne rozepře hlawnj přjčiny hnutj srdce, neb na něm záležj oběh krwe a prostředeč-

dečné skoro celý system nedobrowolného hnutj. Srdce gest, gakž gsme swrchu poznamenali, sylný swal, gehož střádné skrčowánj a roztahowánj neustále se stáwá, dokud gsme žiwi. Máli to hnutj srdce tauž přjčinu mjti, kterau má hnutj giných swalů: tedy musegj také newyhnutedlné žilny s njm býti bezprostředečně spogeny. Ale tomu mnozý odpjragj, odwoláwagjce se na to, že nenj žilen widěti, a že žádná žilna w swalowité wlássenj srdce negde; s částky y na necitedlnost srdce, která pocházý z nedostatku žilen. Poslednj se dokazuge tjm, protože se w otewřených těljch mrtwých často weliké zrostliny, a giné wady na srdcy nalézagj, kteréž těm osobám za žiwa nikdý nic bolestného nepůsobily. Y že gest powědomo, že opium hubj moc žilen, ale nehubj mocy srdce. Těmi a ginými důwody hledj představiti popudliwost, gakoby nezáležela podstatně w mocy žilen a žilkách swalů. Ta wlastnj popudliwost, která prý swůg základ w podstatě a w strogi swalů má, gest prý také hlawnj přjčinau hnutj srdce, k čemuž pak gesstě se musegj wzýti teplost, krew a giné zewnitřnj popudliwosti, k. p. w pljcech powětřj, a w žaludku a w střewjch potrawná hmotnost, gelikož spolupůsobjcý přjčiny.

Na druhé straně se gistj, že nenj swalowitých žilek bez žilen, a že se gistě w nich nalézagj, třebasbychom gich pro gich teničkost až

do

do každého swalu okem nespatřowali. O ostatnjch swaljch w celém těle že se o tom nepochybowalo, gen že se zdá, že gest srdce wyňato; protože nenj žilen geho tak znáti, gako w ginych swaljch. Skutečná pak gestost srdečnjch žilen gest patrná z sylné popudliwosti, které prý nelze byti bez žilen. Dokonce nečitedlné že nenj srdce, ale gen pro swé neustálé hnutj a wždy působjcý popudliwosti že gest méně čitedlné, než giné částky, které magj žilny: Ti a gesstě wjce důwodů se stawj proti prwnjmu domněnj, a připjsá se hnutj srdce, y ostatnj nedobrowolná hnutj, žilnám skrz dussi k snažnosti popuzeným. To pak se stáwá bez wědomj dusse, čehož se nepočjtá za nemožné, gessto ani dobrowolná hnutj nedégj se wždycky s wědomjm.

Zdali se půdj srdce k hnutj bezprostředečně skrz žilny, nedá se při negistotě fysyologů o gestosti prawých srdečnjch žilen ani gistiti, ani zapjrati, že pak prostředečně působj žilná snažnost w hnutj srdce, gisté gest. Neb kdož newj, že stálý smutek zpozdilegssj, a radost rychlegssj hnutj krwe a srdce působj? Čitedlnost změny, která wássněmi wůbec w srdcy se působj, gest tak sylná a obecná, že se mělo wždy srdce za půwod wássnj. Té změny pak se ginác nezpůsobj, než působenjm dusse w žilny, zwlásstě w ty, které gdau w weliké nádobj a arterye.

W

W giná nedobrowolná hnutj působj žilny bezprostředečně. Tak běžj k. p. dwě sylné wětwe žilen z mozku při gjcnu dolů a až k žaludku, kdež se w nesčjslné ratolesti rozkládagj. Z toho se wyswětluge s částky žiwá citedlnost, kterau máme pokaždé o stawu žaludka, weselost při dobrém zažjwánj, a bolest hlawy při přeplněnj rc., s částky také spogenost, w které stogj moc zažjwagjcý s dussj, že se překážj zažjwánj skrz práce hlawy, (gessto snažnost žilen, která má k hnutj žaludka prospěti, neywjc k mozku se chýlj,) že zatřesenj mozkem, (od uhozenj neb pádu w hlawu) dáwenj působj, a takowého wjc. Včinek žilen žaludkowých se wztahuge až k střewům a k částkám s nimi spogeným. Když se k. p. žilny žaludkowé hněwem neb newolj tuze prudce papaugegj, způsobj křečnj skrcowánj žaludkowých swalů, které k dwanáctiprstnjmu střewu přigde, a zawře djru, kterau se zluč w ně obyčegně wléwá. Nynj zluči nelze wytékati, nashromáždj se gj tedy w měchýři zlučném, a wrátj se pak, když tam nenj wjc wůle, w gatrnj krewnj žjlu, a gdauc dále do krwe způsobj žlautenicy.

Zdá se tedy, že třeba wzýti při nedobrowolných hnutjch aspoň mocné spolupůsobenj dusse žilné snažnosti, třebas gich nechtěli, tak gako při dobrowolných hnutjch, gen těm přjčinám přičjtati.

Zna-

Znamenitý rozdjl pak se gesstě naléza mezy nedobrolnými a dobrowolnými hnutjmi: nedobrowolná hnutj nikdý neypnawugj, a sýly těla tak málo vzjmagj, že gest tělo tjm weselegssj, čjm prawidelněgi se pořád stáwagj; dobrowolná hnutj se mohau gen nějaký čas stáwati, a když se ženau až k gistému punktu, tedy dusse nenj s to wjce, aby takowých hnutj dle ljbosti působila. Pak se zawrau nástrogowé smyslů wssemu působenj zewnitř, a sen pogme wssecky audy, až po chwjli, nowau žigicý sýlau gsauce posýlněni, opět k swým službám schopnosti nabudau. Přjčina snu nenj tak vzma swalowité sýly neb vstáwáme, třebasbychom swalů málo vžjwali neb dokonce nic, a práce hlawy vgme sýly skoro wjc, než práce rukau — ale spjsse vgatá snažnost žilen gest přjčina snu. W bděnj se zachowáwagj žilny skrz vstawičné působenj zewnitřnjch wěcý a skrz zpátečnj působenj mysli wyobrazugjcý w stálé popudliwosti, při čemž žilný duch, obžiwugicý dchnutj žilen, pomálu se wykauřj, a s njm také zmizý možnost, působenj od dusse a od zewnitřnjch wěcý přigjmati. Stálá snažnost sen překazyti vnawuge obzwlásstně mozek, protože musý při tak trpké prácy swé zásoby žilného duchu přidáwati, a způsobj konečné vyssetilost a smrt *). Občerstwugjcý sýla snu záležj w tom, že

*) Skrz násylné překaženj snu y sokolowé se okrotj, a způsobj, že na swůg minulý staw

že žilnám obžiwugjcý duch, kterýž se z krwe odděluge, zas připlýwá. Neb nedobrowolná hnutj a práce těla, skrz čež se oddělowánj stáwá, zdagj se we snách neypokogněgi býti, a mohau proto bez přjtrže trwati, proto že látka žilného duchu gich nástrogům teprw při smrti zcela se odegme. Sen gest tedy tjm wjc sylný, čjm gest dokonalegssj, a gest dokonalý, když gen nedobrowolná hnutj, a sice bezewssj překážky se děgj. Nedokonalý sen pogde wůbec z nepořádku w pracech těla, a když přitom přirozeným způsobem gen málo žilného duchu přibude, tedy pak chtjme, že gsme nehrubě posylněni. To gest ta přjpadnost, když se nám zdá, neb sen má pokaždé neyprw swau přjčinu w neprawidelném běhu prací těla, ačkoli mohla býti wzdáleněgssj přjčina w prudkém hnutj mysli.

Gak dlauho oběh krwe, dychánj, zažjwánj a t. d. w obyčegném pořádku se děgj, dusse ani bdjc toho nepozoruge, neb wždy stegná popudliwost žilen newzbuzuge čitedlnosti; ale gak brzy se odchýlj od swého pořádku, tedy to dusse zwj, a neobyčegnau popudliwostj gest přinucena, aby zpět působila, t. g. s přjčinau té popudliwosti se objrala. Též se děge také we snách.

zcela zapomenau. W okrutných časých za starodáwna náleželo to k mučenj, když se lidem dokonce nedalo spáti.

snách. Když se wssecky ty práce bez překážky konagj, nemá dusse přjčinu působiti, a nalézá se gako w stawu nesnažnosti a newčinnosti *).

Proti tomu dusse některau popudliwostj žilen gako se zbudj, moc představugjcý procýtj, gessto žilny nástrogů smyslů nepůsobj, a působenj zewnitř nepřigjmagj; tak pogde sen neb zdánj. W tom stawu, který se od bděnj zwlásstě skrze zawřené smysly, a od dokonalého spánj skrze představugjcý moc k snažnosti popuzenau rozeznáwá, nenj nás s to, abychom y dle libosti představenj řjdili, pořádali, dále hnali a přetrhli, ale tak gak se poprwé whodilo, tak pocházegj dle prawidel assocyacý, budaucý představenj nedobrowolné, a činj tjm způsobem někdy dokonce neobyčegnau a potwornau wěc. Na představenj, které se neyprw wzbudj, zálegj neywjc wssecka představenj, která následugj; neb assocyacý se we snu tak gako w bděnj od zewnitřnjho působenj nepřetrhuge; děge se to wssak někdy skrz změněné popudliwosti žilen wnitř. Wědomj nechybuge wždy tomu, komu se we snách

zdá,

*) Prawjm g a k o; neb dle metafyzických známostj nelze dussi nikdy zcela bez působenj býti, a pan Kant (Träume eines Geistsehers ꝛc. S. 49. Anmerk.) dokonce gistj, že gsau představenj dusse w hlubokém snu swětlegssj, než w bděnj.

zdá, y wjc se často we snách, že se zdá. Ale podstata snu záleží w nedobrowolných předstawenjch při zawřených a nepůsobjcých smyslech.

Když gsau nedobrowolná předstawowánj tak žiwá, že w žilny dobrowolných swalů, t. g. w swaly, od kterých dobrowolná hnutj pocházegj, působj a k snažnosti pudj, a předce přitom nástrogowé smyslů gesstě proti působenjm zewnitř zůstanau zawřeni: pogde zwláštnj zdánj, které známe gménem náměsyčnjk. Prwnj přjčina toho gest také, gako při snu, nepořádek w pracech těla; také gsau wzbuzená předstawowánj dokonce nedobrowolná, a gdau dle zákonů assocyacý po sobě, w tom se rozeznáwá náměsýčnjk od snáře, že se zdá, že koná dobrowolné činy, kterj negsau dobrowolnj; že se zdá, že užjwá smyslů, a předce gich skutečně neužjwá. Neb náměsýčnjk necjtj, když ho kdo třebas sylně popadne; on neokaussj rozdjlu krmj a nápogů, (když mu se dá k. p. wody mjsto požádaného wjna,) on necjtj nejsylněgssjho spiritusu, když mu se dá k nosu a t. d. Rowně tak znamenité gest, že náměsýčnjk procytě málo pomnj na předstawenj, která měl, neb dokonce nic, a že gest w tom podoben possetilému neb opilému člowěku. Slussně se má ten staw za prawau nemoc, a hogj se proti nj střjdmostj w gjdle a pitj, a léky. Často gest časná čili perno-

dy-

dyčká, a řjdj se podlé proměny měsýce, protož osoby, které gi tenkrát měly, také náměsýčnjcy slawly.

Tu mezuge fyzyologie s psychologij; psychologie pak wlastně o znamenitých snech a předpowjdánjch, o powýssenégssjch mocech dusse mnohých snářů a náměsýčnjků, (kteřj k. p. básně a giné práce, které se gim w bděnj nepodařily, welmi sstastně skonagj), a o podobných tam náležegjcých wěcech wyswětluge. Welmi podobné přjklady toho způsobu gsau s rozgjmánjmi, která skrz to possla, w Moryckém magacýnu k powědomosti zkussenj dusse (Morizisches Magazin zur Erfahrungs-Seelenkunde.) Gisté gest, že se mnoho podiwného w zdánjch z prwnj přjčiny, a z asocyacy widek, která se we snu méně přetrhuge než w bděnj, dá wyswětliti; ale wsseho wyswětliti, k tomu náše poznánj nassich duchownjch mocý gesstě nepostačuge.

Pokogné a tiché spánj wždycky nás tedy zas zprawj, abychom mohli dobrowolná hnutj zrowna počjti, a působenj od zewnitřnjch wěcý na-

nábyti. Tak dlauho wssecky ty práce, dobrowolná a nedobrowolná hnutj, snadně a bez překážky se konagj, tak dlauho gest tělo zdrawé, w protiwné připadnosti řjkáme, že stůně. Čjm méně tělo swé cytjme, čjm méně se při swých pracech na ně rozpomeneme, tjm dokonalegssj gest zdrawj. Neydokonalégssj zdrawj bljžj se k nemocy, neb práwě w plnosti sstáwy ležj giž fyzycké a morálnj přjčiny k nj. Také gest mezy smrtedlnými lidmi zde tak málo prawé dokonalosti gako z ohledu ctnosti, o čemž Cycero welmi práwě prawj: Nenj neyctnostnégssj, kdo nemá které chyby, ale kdo gich má neymjň. Zatjm můžeme s swau nám oddělenau měrau dokonalosti wždy spokogeni býti, že se předce gesstě při tom hodně dobře máme. Gest se opprawdu čemu podiwiti, že gest člowěk neywjc za swého žiwota zdráw, a že wůbec počet zdrawých počet nemocných daleko přewyssuge, když snadného oblžženj těla, (tak řemeslnému a složenému strogi), a obyčegné nepečliwosti, neprozřetedlnosti a nestřjdmosti, s kterau se s njm nakládá, powážjme. Ale dobrotiwé přirozenj naprawj zase často bez nassého wědomj sskodu, a působj pak také mocné, když má oměnjm přetržený pořádek se zřjditi. Gemu gen máme co děkowati, když z očinků swé newědomosti neb nectnosti méně trpjme, nežby se dle welikosti způsobené tudy neřesti mělo čekati.

Po-

Poněwadž pak stálé zdrawj neywětssj sklatek ze wssech zemských statků gest: měliby se slussně každý přičiniti, aby nabyl známosti o pořádku, který gest k zdrawj žiwota potřebný; y wybereme z toho duležitého umění, co gest neyprospěssněgssjho, a w přjsstjm djlu čtwrtém tohoto spisu to uwedeme.

František Tomsa.

Pán statku napadl chlapce ze swé wesnice, an práwě se chystal strůmek olaupiti; y chtěl geg za tu nezbednost potrestati, chlapec wssak, gak mile pána wzhlédl, dal se na útek.

„Pod sem synáčku, wolá za njm pán přetwářenau přjwětiwostj, pod gen, gá ti něco řeknu."

„Ach, milost Pane, zkřikne ten chytrý čtweráček, takowj malj chlapcy gako gá gsem, nemusegj wssecko wěděti."

Jan Myka.

Obraz zawedení.

Ladislaw, zeman Cesky, měl gedinkého syna, genž netoliko vyšlechtilostj srdce, nýbrž y krásau těla ozdoben byl. Otec geg milowal nad mjru, wssak s rozumem. Časem s powážensjm naň hleděl, gakoby mu až do srdce bystrým swým okem prohlédnauti chtěl, do mladého srdce, kteréžby se bylo mohlo tjm snáze bezbožnými aůskoky swésti a porussiti dáti, čjm vpřjmněgssj bylo. Z té přjčiny častěgi ho napomjnal, aby žádnych towaryssů okolo sebe nemjwal, gichž wssak weliký počet měl, y gmenowal mu brzy toho, brzy onoho, gessto s njm sice rowného stářj, ale nerowné newinnosti byli. Syn otcowského na-

po-

powssnánj s tau negwětssj vctiwostj poslauchal.
Než, rozmilý otče! řekl gednoho dne, nadarmo
sy starost děláte; gisté že towaryssů mých, gichž
obcowánj mi sskodné býti prawjte, y nemožnosti,
aby mne zawesti mohli, neznáte. Gák daufám,
že swým dobrým přjkladem mnohého nemrawům,
kteréžby do sebe měl, odnaučjm. Ta řeč
owssem otce neupokogila; nic wssak méně žádné
přjčiny neměl, aby se na syna skrze to hněwem
popudil; y předsewzal sy newinnau chytrostj
wykonati, což slowy pauhými wyřjditi nemohl.

Truhličku wzal, a gi těmi negpěknégssjmi
a negčerstwěgssjmi pomeranči naplnil; toliko několik
naražených, genž y wnitřku shnilinau porussenj
býti se zdáli, mezy ně wmjsyl. Když
gimi truhlička naplněna byla, zawolal syna. Tu
wezmi tuto maličkost na památku, že tebe milugi.
S radostj y s wděčnostj přigal pacholjk
ten dar. Ale žádostiw gsa wěděti, gakýby byl
dar dostal, otewře po chwjlce truhličku, a s dychtiwostj
pomeranče počjtá; nagednau welikým
hlasem wzkřikne: „Ha! otče! což gste činil?
proč gste porussené mezy čerstwé pomeranče přimjsyl?“
Nereptey synu! odpowěděl otec, ti,
gessto nynj gsau dobřj, přidagj swé neporussenosti
těm nakaženým, tak že w kratičkém čase wssickni
čerstwj a zdrawj budau. Naopak otče!
přegme syn otcy řeč, naopak otče! ti, gessto nynj
gsau dobřj, nakazý se od těch porussených.

Ne-

Neſtarey ſe, odpowj otec, včiň to aſpoň kůſce mé k wůli, a nech gich wſſechněch po hromadě, ať ſe dozwjme, gaký konec ta wěc wezme. Syn neznamenage nic, coby otec tjm chtěl, ſwolil tomu, ač doſti nerád. Truhličku zawřeli, a otec wzal kljček od nj k ſobě, ažby widěl, že čas geſt, gi otewřjti.

Syn ſe mezy tjm nemohl dočkati chwjle, ažby gi otec otewřel. Slowy přelahodnými na otce vléhal, aby mu déle nezbraňowal podjwati ſe na pomeranče, w gakémby ſtawu byli. Poſléz oznámil otec ſynu, že giž žádaný čas přiſſel, a odewzdal gemu kljček. Ledwa že truhličku otewře, ſpatřj, že ohyzdná ſhnilotina wſſecko čerſtwé owoce poruſſila. Zdaliž gſem nepředpowjdal, otče! že ſe to tak s těmi pomeranči ſtane? wece ſyn; o wždyť gſem wěděl, že mám dobře! Ale wy můg otče! docela ginak gſte ſmeyſſlel, nenjli prawda? Synu! odpowj otec, nemáš proč nařjkati, ta ſſkoda nenj tak weliká. Steyſkáš ſy, že gſem tobě nechtěl za prawdu dáti; ale zdaliž gſy ty mi tenkráte wěřil, když gſem ti předſtawowal, gak ſnadno towaryſſi, genž bez poſſkwrny negſau, w zkázu a záhubu vwodj? Ty ſe nad tjm rmautjš, že pomeranče, kteréž gſem ti w dar dal, tobě ſe zkazyly. Pomyſliž, že ta ſſkoda geſt nepatrná, a že ſe dá ſnadno nahraditi. Ale ſynu! kdyby twá čiſtá newinnoſt, kteráž otcy twému tolik radoſti půſo-

 bj,

dj, zahynula, gakžby to s twým nesſťastným otcem wypadalo? A kdožby té oplakánj hodné žtráty nahraditi mohl? — Přjklad ten pohnul myſlj ſynowau, tak že wždycky ſe na to rozpomjnal, w gak brzkém čaſu čerſtwj pomerančowé od nakažených ſporuſſenj wzali.

J. N.

Kde geg mám nakrogiti?

Pan Burges, welmi rozhláſſený muž w Londýně, obědwal u ſwého přjtele. K konci oběda přineſau weliký geſſtě nenakrogený ſeyr; a poſtawj geg na ſtůl před Burgeſa: „Kde mám geg nakrogiti?" ptá ſe Burges přjtele ſwého. „Kde chcete," dj onen. — Pan Burges zawolaw rychle ſlužebnjka ſwého: „Wezmi tento ſeyr, dj gemu, a nes domů, tam geg načnu."

Jan Myke.

Rjm.

Řjmská Literatura.

(Z Kornelia Neposa.)

Arystydes.

Arystydes Lysymachowic Athenský rownal se Themistoklesowi. Proto se také s njm o auřad neywyšší potýkal; nebo byli sobě wespolek na odpor. Poznalo se pak z nich, kterak wýmluwnost předčjwá šlechetnau mysl. Nebo ačkoli se Arystydes tak wznášel w poctiwosti, že za lidské paměti on gediný, co gsem slyšel, přjgmjm Sprawedliwý nazwán byl: předce od Themistoklesa byw utištěn, střepinau w desýtileté wyhnanstwj odsauzen byl. Kterýžto když znamenal, že rozdrážděné luzy udržeti nelze, a ustaupě

pozorowal kohosy, an psal, aby se z wlasti wyhnal, otázal prý se ho, proč to činj, aneb čeho se Arystydes dočinil, že mu gest hoden takého trestu? Gemužto onen odpowěděl, že neznå Arystyda, že se mu ale proto neljbj, že tak dychtiwě se snažil, aby nad giné sprawedliwým nazýwán byl. Nepřestál wssak wloženého desýtiletého trestu; neb když Xerxes do Řek wpadl, asy ssestého roku wyhnanstwj swého wsudkem lidu do wlasti powolán gest. Byl wssak při bitwě na moři, v Salaminu, kteráž se stala, prwé než byl trestu zbawen.

Také byl Prétorem (wůdcem) Athenských v Platen w bitwě, kdež Mardonyus poražen, a wogsko barbarské (Perské) potřjno. Kromě pak památky této geho spráwy, newj se o giném geho znamenitém činu w důležitosti wálečné; o skutcých ale sprawedliwých, slussných, a sslechetných mnoho. Což se předewssjm geho slussnostj stalo, gest, že když byl na sgednoceném lodstwu Řeckém s Pausanyem, pod gehožto spráwau Mardonyus zahnán byl, neywyšssj moc nad lodstwem z Lacedemonských se přenesla na Athenské. Neb před tjm býwali wůdcy na zemi y na moři Lacedemonsstj; potom ale gak nemjrnostj Pausanyowau, tak sprawedlnostj Arystydowau se stálo, že wssecky skoro obce Řecké k spolku Athenským se přirazyly, a ge sobě za wůdce proti barbarům wywolily, aby ge tjm snáze zahnaly,

kdy-

kdyby se snad o obnowenj wálky pokusyli. K vstanowenj, gakby mnoho peněz k zhotowenj lodstwa, a k postawenj wogska každá obec dáti měla, zwolen byl Arystydes. Wedlé geho vsauzenj skládalo se každým rokem čtyry sta a ssedesát talentů do Delos [1]). Nebo tu chtěli mjti spo-

1) Delos bylo město na neyprostřednégssjm z ostrowů Cykladských w moři Egeyském. Ostrow ten gest básnjřům slawný, gakožto wlast Apolla Boha, a Bohyně Dyánny. Tu s prwu panowali králowé gsauce spolu kněžj. Po zpusstěnj Korynta přestěhowali se kupcy na Delos, a wedli tu obchod znamenitý. Neypamětnégssj tu byl chrám a wěsstba Boha Apolla. Chrám byl z mramoru Párského, a w něm Bohowa socha pro krásu a starožitnost w slawné powěsti. W gedné ruce držel luk, w druhé na znamenj, že hudba počátek a přjgemnost od něho má, držel tři Milostenky (Grácye), z nichžto gedna s ljrau, druhá s pjsstalami, a třetj s růžky (ssalamagemi) stála. Nad sochau byl oltář, genž se k zázrakům swěta přičjtal. Nebyl tak nákladný a nádherný, gako uměly, gsa z samých zwjřecých rohů tak splete né složen, že bezewssech wazek pewnau a řádnau celost činil. Mezy slawnostmi Delskými byla neyrozhlássenégssj slawnost nazwa-

společný sklad. Wssecky tyto penjze se napotom do Athen přenesly. Gak poctiwý byl, nenj gistěgssjho důkazu nad ten, že, ač nad tolika peněžy vstanowen byl, w takowé chudobě vmřel, že sotwa pozůstawil, začby se pochowal. Pro tu přjčinu také dcery geho na obecný náklad wychowány, a z obecného pokladu wěno obdržawsse prowdány byly. Skonal pak asy po čtwrtém roce, když Themistokles z Athen byl wyhnán.

Pau-

---

zwaná Delia, kterauž každý čtwrtý neb pátý rok ke cti narozenj Apollowa swětili, a slawné poselstwj, kteréž Athensstj ročně do Delas wysýlali, přinest Apollowi obětj djků za wjtězstwj Thezeowo nad Minotaurem. Chrám Apollůw byl přemnoha sochami a oltáři obkljčen, z nichž obrowská socha Apollinowa neyznamenitěgssj byla. Měla 24 střewjce zweyssj, a y s podstáwkem z gediného mramorowého kusu udělána. Nad plecemi ljtaly Bohu dlauhé kadeře, a plássť přes lewé rameno přeložený byl tak dobře wypracowán, že se zdálo, gakoby njm každé dchnutj Zefjrowo pohnulo. Nynj má Delas gméno Sedylli; gest obywatelů prázdné, a toliko pelessj mořských laupežnjků. Nalézagj se tu wssak gesstě wýborné řjceniny.

Pausanyas.

Pausanyas Lacedemonský muž weliký, ale w každé okolicnosti žiwota giný byl; neb gak se skwěl ctnostmi, tak se y zprznil neprawostmi. Neyslawněgssi geho bitwa gest Plategská. Neb za geho správy Mardonyus správce králowský, rodilý Med [1]), králůw zet, nad wssecky Perssany gak vdatný tak rozumu plný, s dwěma sty tisýcu pěssich, kteréž byl muže po muži wybral, a s dwacýti tisýcy gizdných, nehrubě tak welikým wogskem z Rek wyhnán byl, w kteréžto bitwě y sám wůdce padl. Pausanyas wjtězstwjm zpyssněw, rozličné pletky zacal, tauže po wětssjch wěcech. Ale poprwé w tom byl stižen, že z kořisti třjnožku [2]) zlatau w Del-

---

1) Země Medská obsahowala nynějssj kragíny Perské: Irany, Aderbicany, a půl západnjch Mazanderan.

2) Třjnožka tato stála w chrámě Delfickém nad gamau, pythyon řečenau, od slowa πυτεσθαι, wyssetřowati, ptáti se wěssby. Ta gáma býwala naplněna hustým kauřem z kadidla, a giných wonných wěcy. Ten kauř se nemohl ale w ně rozssjřiti, protože třjnožka nad njm stogjcý husté wěncy a ratolestmi bob-

Delfjch [s]) postawil s nápisem wrytým, w němž byl tento smysl: že geho sprawan barbaři v Pla-

bobkowými obwěsfena byla. Na té třjnožce sedéla Pythya prorokugjc. Podlé Sskoliasta Arystoffanesowa wyznamenáwaly ty tři nohy známost přjtomných, budaucých y minulých wěcý, kteráž se Apollowi přičjtala. Sedssi Pythya na třjnožku přissla do takowé wztekloſti, že gi knězj držeti musyli, aby z nj newstala. W té wztekloſti wypustila slowa wěsstecká po různu, kteráž knězj do pořádku uwedsse, tážjcým se pjsebně odewzdali.

s) Město Delfi leželo w kragině řecké Fokys na polednjm wrchu hory Parnassu; bylo w obdýlné okrauhlosti wystaweno, a bylo na geho nádherná stawenj překrásné podjwánj. Giž zdaleka bylo widěti wysokého Apollowa chrámu, a přewelikého množstwj soch, gimiž trhowé gako zaseti byli. Na wětssjm djle byly pozlaceny, a od paprsslků zapadagjcýho slunce zdaleka se lesskly. Město bylo neobezděné; za strážce mělo Apolla, a Bohyně Latonu, Dyanu, a Minerwu předwldaucý. W chrámjch gegjch, obzwlássstně pak w stawenjch okrssku chrámu Apollowa schwálně wystawených byli nesčjslnj, welmi nákladnj, a uměli darowé schowáwáni, které národowé a krá-

Platey potřjni, a za to wjtězstwj že Apollowi tento dar dal. Ty werſſe Lacedemonſſtj wyſſkrtawſſe, nic giného nenapsali, nežli gména těch obcý, gichž pomocý Perſſané gſau přemoženi byli.

Po

---

králowé za obdržené tu od wěſſtby odpowědi z wděčnosti darowali; byly tu také památky, které těm, genž w hrách weřegných záwod wyhrali, aneb wlasti obzwláſſtně prospěli, wystawěli, aby ge oslawili. Někteřj národowé a zwláſſtnj osoby měli tu swé penězité poklady, kteřjž dohromady nesmjrné ceny byli. Aby sy čtenáři gen poněkud welikost těch pokladů předstawili, uwedu tuto zprawu o nich: Když se Fokſſtj w swaté wálce zmocnili toho chrámu, dělalo na zlaté a na střjbře, kteréž obrawſſe ſſlli, přes deset tisýc talentů, t. g. 19 millionů, sto osmdesát pět tisýc zlatých. W tom swatém okrſſku byly také wſſecky wýpowědi wěſſtby. Z něho se přiſſlo do chrámu z překrásného kamene, a s předu z párſkého mramoru wystaweného, a mnohými sochami, obrazy, oltáři ozdobeného. Na zdjch se čtli rozličnj nápisowé mudrců řeckých. Nad dweřmi chrámowými byl onen slawný, tagemný nápis z gednoho slowce: EI (gsy); a v dweřj na zdi wisela tabulka s nápisem: Čj ruce nečisté gsau, newkroč w misto toto! W prostřed swatyně stála zlatá socha Apollowa, a geho wěſſtba.

Po té bitwě poslali téhož Pausanya s lodstwem společným na Cypr [4]) a Helesspont, aby z těch kragin barbarská osazenj wytissl. Stegného sstěstj w té wálce užiw počal se gesstě pyssnégi mjti, a po wětssjch gesstě wěcech dychtiti. Neb když, dobyw Byzancy [5]), mnoho Perských wládyk zagal, a mezy nimi některé přjbuzné králowy, poslal ge Xerxowi saukromj zpátkem, předstjrage, že z wězenj prchli, a s nimi Gongyla Eretřinského, aby odewzdal králi list, w němž, gak Thucydydes zaznamenal, toto psáno bylo: „Pausanyas, wůdce Sspartanský, kterýž byl w Byzancy zagal, uznaw ge za twé přjbuzné,

4) Cypr, ostrow w středozemnjm moři, někdy rozkossný a hogný we wjně, olegi, strdi, wlně a mědi; nynj na wětssjm djle pustý, newzdělaný, a pro bahna nezdrawý. Tu někdy stáwala mezy giný ni města Affrodysium, starý a nowý Paffos; na wýchodnjm kragi hora Olympiká, a na nj bohatý chrám Wenussin. Tato bohyně se tu obzwlásstně ctila, powstawssi tu z pěny mořské, a wystaupiwssi na rozkossné toho ostrowu břehy. W Paffos se ženské, Wenussi ke cti, za plat rozkossi obětugjce, nabýwali sobě wěna.

5) Byzanc nyněgssj město Konstantynopole.

bužné, tobě poslal darem, a žádá se s tebau krewně spřáteliti. Pročež, ljbjli se tobě, wdey mu swau dceru. To když včinjš, slibuge, že y Spartu, y ostatnj Reky swé mocy s geho přispěnjm podmanjš. O kterýchžto wěcech budešli chtjti gednati, pošliž gistého člowěka k němu, s njmžby rokowal." Král wysiwobozenj tolika mužů, na nichž mu tolik záleželo, welice se zaradowaw, y hned pošle k Pausanyowi Artabáza s listem, kdež ho wychwaluge a žádá, aby ničeho nešetřil k wykonánj toho, co slibuge. Včinjli to, že w ničem od něho oslyšán nebude. Po gehožto seznané wůli Pausanyas wětšjho srdce k wywedenj wěcy nabyw, w podezřenj padl Lacedemonským. W tom konánj byw domů powolán a odsauzen hrdla, propuštěn gest, pokutowán wšak na penězých, pro kteraužto přjčinu 6), k lodstwu wjc poslán nebyl.

Ale on po nedlauhém čaşu šel zaşe samowolné k wogsku, a tam ne rozšaffné, nýbrž nerozwážliwě, co obmenšlel, wyzradil. Neb netoliko wlastenské obyčege, ale y žiwobytj a oděw proměnil. Nábytku králowského vžjwal, oděwu Medského 7); slaužjcý medštj a egiptštj kráčeli

za

6) Kdo byl w Sspartě odsauzen k pokutě penězité, byl také wšj cti, y wšech auřadů a hodnostj zbawen.

7) t. g. hedbáwného.

za njm; kwasyl po persku a tak rozkossně, že hosté ani wydržeti nemohli; žádagjcým k sobě přigjti přjstupu nedáwal; hrdě odpowjdal, a kruté rozkazowal; do Sspartý se mu wrátiti nechtělo. Wybral se do Kolonu [8]), kterêžto mjsto w kragině Troadské gest; tam kul záhubu wlasti y sobě. Dowěděwsse se toho Lacedemonsstj, wypravili k němu posly s skytalau [9]); na kteréž wedlé

8) Kolon město leželo w kragině Troas w malé Azyi naproti ostrowu Tenedos; nynj o něm ani památky nenj. W kragině Troas stálo někdy přeslawné město Troja, známé pro wálku Trojanskau.

9) Gellius XVII, 9, takto takowau skytalu wypodobňuge: Když staři Lacedemonsstj posýlali wůdcům tegné rozkazy, chtjce zabrániti, aby nepřátelé, gimžby se náhodau do rukau dostaly, gich obsahu se nedowěděli, užjwali w dopisowánj této lsti: wzali dwě obdýlné kulaté hůlky, stegné tlaussťky, dýlky y hladkosti. Efforowé gednu doma schowali, a druhau dali wůdcy táhnaucýmu do pole. Magjce tegný rozkaz wůdcy poslati, obwinuli tu hůlku, kteraužto doma měli, uzkým tenkým pergamentowým řemjnkem, tak aby krage řemjnku na sebe doléhaly; a napsawsse rozkaz na tak swinutý pergament po dýlce hůlky,

wedlé gich obyčege[10]) napsáno bylo, nenawrátjli se domů, že ho hrdla odsaudj. Tjm náwěsstjm gsa pohnán, a daufage také, že může nastalé nebezpečenstwj odwrátiti penězy a mocý, wrátil se domů. Gak přissel, Efforowé ho vwrhli do wězenj. Nebo podlé gich zákonů každému Efforowi dowoleno gest, y krali též včiniti. Pomohl sy předce z neho, podezřenj ale nevsselž; neb to domněnj zůstalo, že s králem má společenstwj. Gest gakýsy lid, ge-

ky, odwinuli řemének od hůlky, a poslali geg stočený wůdcy. Na tom rozwinutém řemjnku wypadala pjsmena samé kausky, tak žeby dostana geg do rukau nepřjtel, nic z nich sebrati nemohl. Wůdce ale Lacedemonský obdržený řemjnek otočil způsobem sobě powědomým okolo stegné hůlky, kterauž v sebe měl; y přissla pak ta rozkauskowaná pjsmena zas w celost, a pjsmo bylo čitedlné. A takowému způsobu dopisowánj řjkali Lacedemonsstj σκυταλη.

10) Lacedemonsstj měli w obyčegi, welmi krátce se wygádřiti: a proto gest wygádřiti se po lakonsku tolik co: wygádřiti se krátce a gádrně.

gemuž Helotě [11]) řjkagj, gichž weliká ſhla Lacedemonſké rolj wzdělávwá, a ſlužbu otrockau koná.

---

11) Helotě byli člowěkowé (těleſnj poddanj) Sſpartanſſtj, nazwanj od měſta Helos, gehož obywatelé w otroctwj uwedeni byli. Byli od giných otroků řeckých zcela rozdjlnj, nepřináležegjce gednomu pánu, nýbrž celé wlaſti, w gegjžto mocy byl gich žiwot y ſwoboda. Činili zwláſſtnj třjdu Lakonſkých obywatelů, a oſud gegich byl bywalému, a ſem tam geſſtě w rozličných zemjch Ewropegſkých trwagicýmu oſudu poddaných ſedláků welmi nápodoben. Bylo gich okolo oſmdeſát tiſýců. Stolſſtj gednau ge přepadſſe, padeſát tiſýc gich gatých odwedli, z nichžto třidcet tiſýc ſwau ſwobodu wykaupilo. Čaſto chtěli gho otroctwj s ſebe ſwrcy; ale bywſſe přemoženi tjm tauže byli držáni. W giſté čaſy y bezewſſj přjčiny nirſſtali ge, aby ge na gich ſtaw upamatowali, a gich chut k powſtánj zkrotili. Ba Efforowé w giſté čaſy dáli mladým Sſpartanům tagný rozkaz, aby tulichy přepadnauce Heloty, kteréžby zhlédli, porazyli. Dala ſe wſſak také Helótům wýſtraha, aby ſe w ty dny nedali weřegně widěti. Mohli ſe wſſak ženiti, a wzdělávagjce pole panům ſwým, odwáděli toliko určitau ſkrownau činži w obilj, dobytku, drubeži, penězých, a w giſtém wlaſtnj;

ná. Ty prý také naděgi swobody pozdwihowal; že ale nebylo žádného zgewného přečinění, gežby se naň dokázati mohlo, myslili, že nesluší tak welikého a tak slawného muže z podezření sauditi, ale očekáwati, ažby se wěc sama wygewila. Mezy tjm Argilius, gakýsy ginošſek, gehož gako chlapce láſkau byl rozkoſſnau zamilowal, přigaw od něho liſt k Artabázowi, a mage podezření, že w něm něco o něm psáno, poněwadž žádný za tau přjčinau k němu poſlaný se nenawrátil, wazbu liſtu smekl, a pečet odlaupiw, seznal, žeby geg donéſa pogjti muſyl. Byly w tom liſtu wěcy tenkagjcý se toho, co se mezy králem a Pauſannem wygednalo. Tento liſt odewzdal Efforům. Nelze pominauti rozwážliwoſti Lacedemonſkých w těch wěcech; nebo ani ta zrada gi-

njma rukama udělaném nářadj, kteraužto činžj zwyššiti za hanbu se mělo. Mohli sy tedy y giſtiny (kapitály) uchowati. Gednau sobě třidcet tiſyc Helotů swobodu po ſtu tolarů wykaupilo. Sſpartanšſtj ge také brali na wognu, kdež sobě swobody udatenſtwjm zaslaužiti mohli. Kteréžto oſwobozenj wždy slawně se dálo. Wedli ge totiž kwjtjm owěncowané předewšjm lidem z gednoho chrámu do druhého. Pak mohli bydleti kde chtěli, a poslaužilili pak opět znamenite wlaſti, doſtali také práwa měšſtanſkého.

gimi nepospíšila, aby se Pausanya chopili; aniž držeti za potřebné prwé užiti moci, dokudžby se sám neprozradil. Pročež rozkázali tomu zrádcy, aby včinil, coby weleli.

W Tenaru [12]) gest chrám Neptunůw, gegž znectiti, Rekowé magj za neprawost. Tam se ten zrádce vtekw, posadil se na oltář. Podlé něho včinili mjsto pod zemj, z něhož se mohlo slyšseti, kdyby kdo co s Argiliem mluwil. Tam sstaupil geden z Efforů. Pausanyas vslyšsaw, že Argilius se vtekl na oltář, přissel tam zděssený; y spatřiw ho sedjcýho na oltáři, an se k Bohu modlj, táže se, coby bylo přjčinau tak kwapného skutku? Y wygewj mu onen, čehož se z listu dowěděl. Pausanyas tjm wjce gsa poděssen, dal se do prossenj, aby toho nepronesl, ani ge-

12) Tenarus a předhořj Tenarské (nynj Kapo Matapan) bylo na neyprostřednégssjm konċy Peloponesu mezy polednem a západem, a náleželo Lakonsku. Při něm byla hluboká geskyně, kterauž pohané měli za wchod do řjsse stjnů (mrtwých). Skrze nì prý wystaupil do swěta dolegssjho Herkules, aby wywedl na horu Cerbera (psa pekelného), a Orfeus pro swau manželku Ewrydycy. Město téhož gména, také Kenepolis nazwané, mělo welmi prostranný přjstaw.

geho, o sebe tak zasllaužilého, neprozradil. Učinjli mu wděk, a pomůželi mu w takowých okolicnostech zapletenému, že weliké odplaty dostane.

Wyssetřiwsse Efforowé těch wěcý, měli za lepssj, aby se w městě gali. Když tam přissli, a Pausanyas vpokogiw, gak se domnjwal, Argilia, do Lacedemona se wracel, na cestě, když giž na tom bylo, aby byl vchopen, z twářů gednoho Effora chtjcýho geho napomenauti, znamenal, že se mu aukladý strogj: y vtekl o málo kroků dřjwe než ti, kteřjž se za njm hnali, do chrámu Minerwy, gižto Chalcyekus [13]) řjkagj. Odtud aby nemohl vgiti, y hned Efforowé wrata toho chrámu zadělali, a střechu skryli, aby tjm snáze pod sskrýhu possel. Toho času prý byla

E e mat-

13) Chalcyekus, wlastně χαλκιοικος: měděnodomá; to přjgmenj měla Minerwa proto, že měla w Ssparte chrám měděný. Stál w hági na negwyšsjm pahrbku městském. Pořádek geho byl Dorský, a zdi byly ozdobeny dílem powydaným neyznamenitěgssjch činů Bohů a hrdin zbožněných. Měl prawo vtočisstné. Mladj Sspartané scházegjce se tu ročně ozbrogenj, Minerwě oběťowali. Slawnost ta slaula χαλκιοικεια: měděnodomská.

matka Pausanyowa žiwa, a giž stara gsauc wsłyssawssi o neprawosti synowě, gedna z prwnjch k zawřitj syna kámen ku wchodu chrámowému přinesla. Tak Pausanyas welikau sláwu wálečnau posskwrnil smrtj hanebnau. Polaužiwý z chrámu wynesen, y hned dussi wypustil. Co někteřj prawili, že se patřj zemřelého tělo tam pochowati, kde se odprawenj pochowáwali, množssjm se neljbilo, y pohřbili ho daleko toho mjsta, kdež byl skonal. Odtud po čase na odpowěd Boha Delfického wykopán, a na tom mjstě pohřben, kdež byl dokonal žiwot.

Jozeff Rautenkranc.

Na Wětrožila a Daliborku.

(Z Marcyála.)

Wětrožil wždy Daliborku prosý,
By ho za manžela
Sobě wzýti chtěla.
Pořád wzdychá, kwjlj, dary nosý;
„Což tak krásná musý býti ?“ —
Kdož co ohyzdněgssjho kdy nassel? —
Předc pak gi chce moch mjti? —
Což je mu tak při nj ljbj ?“ — Kassel.

Jozeff Rautenkranc.

Odplacené chozenj do kostela.

Za času obležení města Konstantynopole od Turků bydlel w tom městě muž nábožný, gménem Theodozyus, magecy dwa syny, gimž Bohumila Krypsinus říkali. Wychowal ge obadwa w wšsj bázni Božj, y napomjnal gich, aby se nikdy Bohu nezproneweřili, nýbrž gemu wždy wěrnj a poslussenstwjm oddáni zůstali; zwlásstě pak gim říkal, aby okolo chrámu Páně gdauce a geg otewřený widauce, nikdy ho neopomjgeli, nýbrž do něho wešli, a kratičkau nábožnau modlitbu wykonali, byť sebe důležitěgssj řjzenj měli, protožeby tjm ničehož nezamesskali, nýbrž požehnánj Božj zýskali. Že pak otec ge-

 gich

gich při obležení zahynul, zalíbili se tito dwa synowé tureckému oficýru, gménem S s e m e t o w i, tak welice, že ge netoliko otroky swými včinil, nýbrž y do domu, w němž až po tu chwíli bydleli, se přestěhowal, a welmi laskawě se k nim měl. Y bylby gim gesstě wětssí laskawosti prokázal, kdyby, gakž tomu chtěl, se byli poturčili; wssak zůstali Bohu, swé wíře y otcowým napomínánjm wěrni, od swého náboženstwí ani sliby, ani wýhrožkami odwrátiti se nedagjce. Ale posléz K r y s p i n u s, strachuge se smrti, kteraužgim S s e m e t wyhrožowal, neodpadnauli, w předsewzetí swém wiklal, y vmínil, nedbage napomjnání bratra swého, se poturčiti. Gak welice změna K r y s p i n o w a geho pánu se líbila, tak náramně se rozmnožila zuřiwost proti B o h u m i l o w i, genž v weliké stálosti w swém křesťanstwj trwal.

S s e m e t měl cyhelnu; y wyhlídna čas, w kterýby wrchní dohledač pec topil, rozkázal gemu, aby otroka, gegž w ten čas k němu pošsle, do rozpálené pecy hodil, nechť co chce namjtne, aby do prachu shořel. Tyto přehrozné muky na Bohumila wymyslil. Y rychle tedy geg, když pec rozpálená byla, s gakýmsy rozkazem k wrchnjmu dohledači cyhelny odeslal, — a Bohumil ssel, toho neymenssjho podezřenj nemage. Cestau gda okolo kostela, slyssí, že prawé služby Boží se začjnagj. Rozpomenul se na

roz-

rozkaz otce swého, a wssel do kostela, chtěge gen kratičkau modlitbu wykonati. Y modlil se tak wraucně, že se zapomněl, a když konečně kněz chtěl požehnánj dáwati, y na to počkal.

Zatjm Ssemet nedočkawý, žádostiw gsa wěděti, gak s Bohumilem se stalo, a zdaž tak wolně, gak řjkáwal, vmřel, odeslal Krysspina, aby se ssel zeptat, zdaž rozkaz geho se wyplnil. Krysspinus kwapil trysskem pána swého rozkazu wykonat. Y běže rychle okolo kostela, dychtiwostj bratra ani newiděl, y pádil zrowna k cyhelně, a tu se wrchnjho dohledače táže, zdaž pánowa wůle se wykonala? Na čež dohledač, že ano, gen aby s njm ssel, že mu to okáže, odpowěděl. Krysspinus ssel za njm; když ale k rozpálené cyhelně přissli, chopil se ho dohledač. Krysspinus křičel a wymlauwal se, co mohl, že on to ten nenj, on že w několika dnech giž bude Muhamedanem; ale wsse bylo nadarmo, hodil geg dohledač do pecy, w njž w několika minutách do prachu shořel.

Sotwa že se to stalo, přiběhne Bohumil trysskem, y wrchnjho dohledače se táže, zdaž se byl wykonal Ssemetůw rozkaz? Na čež dohledač: „Řekněte pánu swému, že gsem včinil, co rozkázal; ač ten mladjk se zpauzel a bránil, že on nenj ten prawý, on že bude Muhamedanem, nic wssak méně gsem geg do pecy hodil; y giž

ta-

také w prach a popel shořel." Bohuňiśl celý zarmaucený wrátil se k pánu s tau odpowědj, ač gesstě newěděl, koho to nesstěstj potkalo. — Tak požehnáwá Bůh pobožných a swých rodičů poslussných dětj!

J. N.

Mladý ženich.

Wssech wssudy hromů!
Kopuletý stařec Lenku
Béře sobě mladau ženku!
Tak se lidé diwj tomu.
Blázni! Staryli se wám být zdá?
Wždyť gen wlasy stoletnjka,
Rozum ale pacholjka
Dwaletého má.

Slepa láska.

(Z Balbjna.)

W prawdě musý láska slepá býti;
Sahát po penězých, kdo chce ženu mjti.

Wogtěch Negedlý.

Pj=

*
*

Píseň podzymní.

(Složena léta 1798.)

Slunce dobrotiwé,
Krásné, milostiwé,
    Proč swá ljce bledá máš?
Kam se swětlo dálo,
Že giž obně málo
    Na swět wyléwáš?

*
*
*
*

Kam-

Lauky posečené,
Lesy obnažené,
Kam gste daly lupenj?
Gaký smutek máte,
Čili znamenáte
Giž swé skončenj?

* * *

Ležj opuštěny,
Prwé vtěssený
Kwětinatý trawnjček,
Kde mi pjseň zpjwal,
Milenky swé wzýwal
Gméno slawjček!

* * *

Před krátkými časy
Zlatohlawé klasy,
W weliké hustosti
Nad rákosý stály,
Chwěgjce se, hrály
S wětrem w čerstwosti.

* * *

Koljbati wjce
Klaſů na tiſſce
    Neszřjm w ſwém Lukowě!
Swadli, ach! giž ſwadli,
Pod ſrpem genž padli
    Žitnj klaſowé.

* * *

Růže, konwalinky,
Narcys, holubinky
    Kwetly kolem audolj;
Ach! giž za ſwé wzaly,
Liſty opadaly
    W celém okolj!

* * *

Owce ſmutkem bečj,
Paſauce ſe wlečj
    Po wrſſjch a dolinách;
Což pak znamenáte,
Že giž ſkonáwáte
    Paſtwu w trawninách?

* * *

Pryč

Pryč se ptactwo zdwjhá,
Heynem sebe stjhá,
Nechce! déle w Čechách být;
Kam se objráte,
Čili pospjcháte
Před zymau se skrýt?

* * *

Woda temně hučj,
Ostré wětry fučj,
Ze studených, z sněžných hor;
Ach! což má to býti,
Čili za swé wzýti
Má zde wssecken twůr?

* * *

Kam swau kosau gedeš,
Zdaž gi na mne wedeš
Smrti černokřjdlatá?
Nebogjm se tebe,
Blaženého nebe
Žádá dusse má!

Jan Negedlý.

* * *

Pjme=

Vmènj přirozených wěcý aneb Fyzyka.

(Pokračowánj.)

Kapitola desátá.

O elektrycztwj.

§. 73. Giž od dáwnjch let bylo powědomo, že čistec, když se zewnitř sylně tře, lehké a blizko ležjcý wěcy, gako plewy, niti, a giné lehké kausky k sobě táhne, a že ge hned zas odstrkuge, gak k němu letj. Tauž podiwnau wlastnost také znamenáme na syře, na wosku pečetnjm,

nim, smolě a sklo, když se prwé sylně trau. Když wezmete ku přjkladu suchau sklenau trubku do ruky, hodnau chwjli gi gak náležj suchau kožj třete, a pak gi nad taljřem držjte, na němž rozstřjhanj papjrkowé, malj zlatj plijsstkowé, niti a giné lehké wěcy ležj: tedy whljdáte s podiwenjm, že sami wystupugj k trubce, chwjlku na nj pobudau, a hned zas na taljř spadnau; neostanau pak ani na taljři ležeti, ale wstáwagj opět k trubce, a hned zas spadnau, gako prwé; a to střádné wstáwánj a padánj trwá hodnau chwjli. Ta moc těla, která po třenj tak působj, že malými wěcmi k sobě trhá, a ge odstrkuge, gmenugeme z té přjčiny elektrickau hmotnostj, protože čistec, při kterém ten včinek neyprwé znamenali, řecky ελεκτρον, a latinsky electrum se gmenuge. Těla, při kterých se to třenjm stáwati může, slowau těla elektrycká. Třemeli tato těla elektrycká w tmawých mjstech, tedy znamenáme na nich swětlý blesk, a dotkneme li se gich prstem, gasnau praskagjcy giskru, která praskagjc do prstu whodj, a w něm malau bolest způsobj. Y z kočky, když se proti srsti hladj, wyskakugj praskagjcy giskry, které gest po tmě patrně widěti.

§. 74. Zkussenost nás dále včj, že nenj při wssech tělech po třenj takowých vkazu widěti, gako při skleně trubce znamenáme. Musýme tedy mezy těly z ohledu na moc elektrickau gesstě to-

toto poznamenati: w některých se tato moc wzbudj po potřenj, a ta slowau elektrycká těla; takowá gsau, gak gsme giž poznamenali, čistec, sklo, wosk pečetnj, syra, smůla, a. t. d. Při giných těljch nelze elektrycké mocy wzbuditi, a ta slowau neelektrycká těla; sem náležj nesčjslné množstwj těl, a zwlásstě kowowé, gako zlato, střjbro, železo, a takowých wjce *). Welmi znamenité a diwné pak gest, že ta neelektrycká těla přigmau elektryctwj giného těla, a tu okamženjm dále ženau a dodáwagj; třebasste zlato, střjbro, železo, kamenj a dřjwj, gakkoli dlauho třeli: předce při nich žádných elektryckých včinků nespatřjte. Wezmeteli pak dlauhý železný drát, a vpewnjteli geg k skleně trubce: shledáte, třeteli znowa trubku, a dotkneteli se drátu, k swému podiwenj, že odewssad, kde se ho dotknete, gasné giskry z něho wyskakugj. Že pak se drát sám, z sebe neučinj elektrycký: nelze tedy ginác, než že musý sklená trubka železnému drátu swého elektryctwj vdělowati. Protož elektryctwj, které w těljch tře-

njm

*) Nedáwno se wynasslo, že kowy, když se položj na těla půwodně elektrycká, třenjm elektryckými včiniti se mohau.

njm se wzbudj, slowe půwodnj, a to, kterého elektrycké tělo neelektryckému vděluge, slowe vdělené elektrycztwj. Z té přjčiny musýme nechati dlauhého železného drátu, chcemeli elektrycké včinky na něm znamenati, na elektryckých tělých ležeti. Kdybych chtěl ku přjkladu ten drát w swětnicy pod trámy točiti, musylby w ssňůrách modrého hedbawj, které gsau půwodně elektrycké, wiseti; neb natáhnuli drát po železných hřebjcých w trámjch: tedyby se elektrycztwj z drátu skrz trámy a po celém domě rozmohlo, protože se těch těl dotýká, w která elektrycká hmotnost přecházý. Muže se také železný drát na sklo, wosk pečetnj, smůlu a syru položiti; neb ta gsau také takowá těla, w kterých se wzbudj elektrycztwj třenjm, neb která gsau půwodně elektrycká. Poněwadž tato elektrycztwj nepřigjmagj a dále ho nedodáwagj, ale raděgi brànj, musý se tedy w celém drátě rozmocy; giná pak těla toho nečinj, ale raděgi elektrycztwj dále dodáwagj; z té přjčiny gmenugeme wssecka neelektrycká těla wůdcem elektrycké hmotnosti, protože se gim elektrycztwj vděluge, a ona ho dále dodáwagj. K tomu dalssjmu wedenj gsau kowowé zwlássť schopni. Mezy wssemi neelektryckými těly gest zlato neylepssj wůdce; po něm gest střjbro, měď, mosaz, železo, cýn, rtut, olowo, ruda, vhlj, woda, led, dým a wodnj páry. Ta pak těla, která gsau půwodně elektrycká, slowau

ne-

newůdcowé, protože nepřigjmagj elektrycztwj giného těla, ale gj raděgi bránj. Protož čjstec, sklo, syra, wosk pečetnj, modré hedbáwj w nitech a t. d. gsau newůdcowé elektrycztwj.

§. 75. Třenj sklených trubek, aby se způsobili včinkowé elektrycztwj, gest welmi obtjžné; z té přjčiny wymyslili gisté nástroge, gimižby se to wětssjm pohodljm wykonati mohlo; a to dalo přjležitost k elektryckým strogům. Takowý strog sy nelépe můžete myslitti w obraze kužele; mjsto wálce na něm myslte sobě piwnj sklenicy, která po obau stranách dřewěnými kapsyčkami gest opatřena, a gako wálec w kuželi vpewněna. Ta sklenice, když se kolem točj, welmi spěssně sebau hybe. Gestli pod sklenicy malá kožená podusstička, která gest wařenými koňskými wlásynami wycpána, aby se sklenice sylně o ni třela: tedy, gak mile sklenicy se rychle otočj, elektrycztwj hned se wzbudj. Zatjm gest to gen nedokonalé představenj toho stroje; snadně můžete pomysliti, že gesstě některé giné wěcy při něm zřjzeny gsau, aby tjm lépe elektrycztwj se mohlo wzbuditi, a pohodlně do neelektryckých těl hnáti.

§. 76. Tjm elektryckým strogem mohau se welmi diwné včinky a vkazy působiti; tudy se může včiniti, aby z člowěka samé gjskry wyskakowaly. Sedneli do sedadla s stropu w prowa-

gi-

gi na hedbáwných prowazých wisjcýho, a sáhne-li rukau na sklenau kauli elektryckého stroge, aneb wezmeli do ruky od něho wedený železný drát: tedy wssudy budau z něho plamenowé wyskakowati, a působj čitedlnau bolest, když se ho kdo prstem dotkne. Držjli se před takowým člowěkem lžjce s rektyficýrowaným winným duchem, který prwé ohřeli, hned se zapálj giskrau z geho prstu do winného duchu letjcý. Ale to nenj dosti; gesstě wjce o včinchých elektryckých wám powjm. Držjli který člowěk láhwicy w ruce, která gest plná wody, a w kterau se tlustý drát wstrčj, ku kterému wodicý řetěz se přidělal, a člowěk prstem toho drátu se dotkne: tedy wyskočj z něho sylná giskra, která mu skrz ramena a prsy pronikne, a prudce gjm zatřese. Tu ránu cýtj spolu mnoho lidj, když se wezmau za ruce, a posledni z nich se dotkne drátu wězjcýho w láhwicy, kterau prwnj osoba držj. Ano, natáhnemeli ten drát po kafowým stole, gehož nohy na tlustých sklených kusech stogj: můžeme tudy celý stůl se wssemi čjssemi (ssálky) tak elektryzowati, že proti tomu, kdo chce čjsse (ssálku) se dotknauti, praskagjcý giskra wyskočj. Hle! tak podiwnj gsau elektryčtj včinkowé a vkazowé!

§. 77. Mimo ten popsaný strog gsau gesstě ginj nástrogowé, kterými přepodiwné včinky elektrycké působiti můžeme. Smjsý se kalafona, ter-

pen-

pentyn a pryskyřice, a wlijí se ty hmotnosti, když se teplem rozhřegj, w nehlubokau cýnowau misku s kragem, čjmž pokruty pryskyřowé nabudeme; ta má tu podiwnau wlastnost, že hned elektryckau tekutau bytost ukáže, když se zagečj kožj neb lisščjm ocasem tře neb uhodj. Gestliže gsme cýnowé kolečko, wssudy hladké a rowné, a asy tak weliké gako pryskyřowitá pokruta, dali udělat a wstrčjmeli ge na třenau pryskyřowitau po rutu: tedy přegde elektrycká hmotnost w kolečko; wytáhnemeli ge nynj wzhůru po hedbáwných ssňůrách, a přistrčjme ge k neelektryckému tělu: tedy přeskočj z něho w to tělo welmi dlauhá praskagjcý giskra. Tjm způsobem se může skleněná láhwice (která gest do poly naplněna železnými plinami, a w nichž wězý kcwowý drát, gehož knofljk z sklenice wyhlédá) elektryckau tekutinau naplniti, a gako nabiti, když se skrz kolečko, které se u knoflíku w láhwicy wězýcýho kowowého drátu držj, giskra po giskře do nj paussti. Když se 50 neb 60 giskrami nabila, gest slyssetí w sklenicy bručenj, gakoby se w nj woda warila. Když pak se člowěk dotkne kowowého knoflíku, který z láhwice wyhlédá: wyskočj z něho chomáč ohniwý, který gim tak zatřese, diw na zem nepadne. Tento nástrog, který teprw w nowých časech wynalezli, slowe **elektrofor** neb **nosyč elektrycký**.

§ 78. Gest také powětrný elektrofor. Ten záležj gen w blýſkawém plátně, které na rám gest napato, a tak w ſſiré m powětřj wiſý. Když ſe to plátno ohřege, a kočičj neb zagečj kožj přes ně přegede: ſpatřjme mnoho ohniwých giſker a paprſſlků. Držjmeli dlaň způl lokte od zpodnj ſtrany plátna: geſt znáti elektrycké wýtoky, geſſto ſe nám potom zdá, gakobychom rukau proti pawučinám pohybowali. Ano, když wezmete ſtarý na plátně malowaný obraz, který má dřewěný rám, a ohřegjce geg prwé v kamen, wezmete geg mezy nohy a třete zagečj kožj: tedy hned ſeznáte na druhé ſtraně elektrycké wýtoky, y způſobjte ohniwé giſkry, kterýmiž ſklenau láhwicy nabiti můžete. Wſſickni včinkowé patrně dokazugj, že elektrycká hmotnoſt geſt gako oheň wſſudy, a od Boha dle geho neſmjrné maudroſti k tomu koncy ſtwořena, aby ſe tudy welmi welicý a důležitj včinkowé w powětřj způſobili, gakž dále wám wyprawjme zwláſſtě o včenj o bleſku a o hromu.

(Pokračowánj bude náſſledowati.)

Sta-

Starostliwá matka.

(Idylla.)

Gak kohaut zazpjwal, skočila hospodyně s lůžka děwečeť budit. „Honem wzhůru! wolala, pospěsste, a rozdělente oheň, a wodu přistawte, ať brzy se waří. Což newjte, že synek dnes do Prahy pogede, a wssecky wěcy gemu spořádati musým?" A děwečky skočily, a rozdělaly oheň, aby se snjdanj milému synkowi wařiti mohlo; a hospodyně rozswjtila swjčku, a ssla k posteli podjwat se, zdali miláček spj. „Spi můg zlataussku! promluwila tisse, bez toho času máš dosti!" pak opatrně přikryla peřinau synka, aby se matičin miláček neprobudil; a zlehka se brala do pokoge, otewřela truhlicy, a bystře gi pře-

hledáwala, aby nic synowi nechybělo; a každý kausek do ruky wzala, bjlé kossile, strakaté ssátky, nitěné punčochy, střewjce, a nowičké boty, a wssecko pěkně vrownala, a do spodu položila penjze, aby syn o nich neweda z nenadánj ge nassel, a w čas nauze něco sy kaupiti mohl. A když wssecko spořádala, nabrala kafe, dala ge na rendljček, podložila vhljm, a zpowolna mjchala, aby se kafe stegně pražiko. Nynjk začalo praskati, a skákati, gakoby matce vteçy chtělo; tuk opatrná matička wzala mjsyčku, přikryla nj rendljček, a baurjcý kafe překlopila na mjsečku. Gak powystydlo, popadla mlegnek, k stolu geg přitužila, a začala točiti, a prasstjcý kafe se na prássek mlelo; pak wytáhla truhljček, a odliwssi wařjcý wody, semleté kafe zawařila. Giž y synek wstal, tuk matička běžela k němu, poljbila ho, a hladila krásnému miláčkowi twáři. „Strog se můg synáčku! přjwětiwě promluwila, y hned snjdati budes." Wtom swundala čisté konwice, utřela ssálky, kafe přinesla, a nalila do ssálečku sladkého snjdanj; potom se posadila k stolečku, a synka k pitj pobjzela, a sladce se vsmjwagjc na něho s potěssenjm hleděla, gako sedlák na zralau pssenicy s radostj hledj. Po chwjlce začala howořiti, a synáčka k opatrnosti napomjnali, aby každého aurazu vssel. „Na cestě dey pozor, starostliwě promluwila, by se ti nic zlého nepřihodiko, a plásstěm se přikrý, aby sskodliwý

wý wjtr tě nezastudil, a konj s pokogem nechey, aby se diwocý konj nezplassili, a neposslapali tebe. Až do Prahy přigdeš, pilně do sskoly choď, a dobře se uč, abych měla z tebe potěssenj, a rozpustilých pacholat se chraň, gako hadů gedowatých, aby tebe nezawedly, a na Pána Boha zpomjney, aby tě wystřjhal odewsseho pádu, y na swau starostnau máteř nezapomeň, a častěgi piš, gak se ti wede, bych se nelekala, že stůněš, neb žes k aurazu přissel."

Taktoť mluwila bedliwá matička, a wtom kočj zapráskl, a s frkagjcými koňmi do domu wtrhl, až zdi se zatřásly, a dláždění posskočilo. Tuť matka syna za ruku pogawssi slzy bolestně wylila, když geg do wozu wedla. Synek gako ssipka polibiw mateři ruku, do wozu skočil, a matka gesstě geg celého zlíbala, a ruce y nohy mu přikryla, a na čele křjžem žehnala, pak s pláčem řekla: „S Bohem můg synáčku!" a ruce k nebi sepala, a kočj zapráskl, konj wyskočili, rachotil kočár, a matinka s uplákanýma očima za synem hleděla, až gj s očj zmizel.

Wogtěch Negedlý.

N e.

Řecká Literatura.

(Z Lucyana Samosatenského.)

O marnosti kráſy, mocnosti, bohatſtwj a giných přednostj lidſkých.

Charon, Merkur, Menipus, Charmoleus, Lampichus, Damasyas, wogák, Filosoff, řečnjk.

Charon. Poſlyſſte, w gakém ſtawu ſe nacházýme: malićká, gakž widjte, geſt lodička naſſe, a ſpukřelá, wſſudy teče, a naklonjli ſe na některau ſtranu, potopj ſe přewržená. Wás ale tolik přiſſlo nagednau, a každý geſſtě s ſebau

tau mnoho nese; gestliže tedy s těmi wěcmi wstaupjte, bogjm se, abysse toho potom nepykali, a zwlásstě wy, kteřjž plowati neumjte.

Mrtwj. Což tedy dělati máme, abychom se sstastně přeplawili?

Charon. Gá wám powjm: nahý wstaupiti musýte, wssech těch zbytečných wěcý na břehu zanechawsse; neboť sotwa gen tak wás snese lodička. Ty pak Merkuře budeš o to péči mjti, aby sem žádného nepustil, kdo nebude čistowniti, a gak praweno, swrsstku neodložj. Protež stoge v lodnjch stupňůw, prohljžeg ge a přigjmey, a k tomu měg, aby nahý wstupowali.

Merk. Dobře máš; tak včinjme. Kdož gest tento prwnj?

Menip. Gá gsem Menip, Merkuře! tobolí hle y hůl whodjm do gezera. Dobřeť se stalo, že gsem y plásstě s sebau newzal.

Merk. Wstup Menipe, tys wýborný muž. Posaď se na prwnj mjsto podlé zpráwce na wýssině, abys přehlédl wssecky. Kdož ale gest tento pěkný?

Charon. Charmoleus Megarský, přemilostný ginoch, gehož gedno pocelowánj po dwau hřiwnách platili.

Merk. Slož tedy krásu a rty y s celowánjm, y ty wlasy spusstěné, y čerwenost twáři, y wessteru pleť. Taks dobře vstrogen; wegdi.

gdi. Ty zamračený w tom zlatohlawu a w koruně, kdož pak gsy?

Lamp. Lampich, wládař Gelonských.

Merk. A což Lampichu, s tolika wěcmi přicházýš?

Lamp. Y zdažby Merkuře slussélo nahému přigjti wládařowi?

Merk. Wládařowi owssem, ale ginak mrtwému; pročež zahoď to.

Lamp. Nu, e! zahodil gsem bohatstwj.

Merk. Také nádheru zahoď Lampichu, a hrdost k ginym; stjžjť ty wěcy lodku, gestliže s tebau w nj padnau.

Lamp. Aspoň mi korunu a zlatohlawu ponechey.

Merk. Nikoli, nóbrž y ty pusť.

Lamp. Budiž tak, co wjc? wssecko gsem, widjš, opustil.

Merk. Opusť také ukrutenstwj, sslenost, křiwděnj a hněw, to wssecko, prawjm, opusť.

Lamp. Wiz mne docela nahého.

Merk. Poď nynj na lodku. Ty umrmený a tlustý, kdož gsy?

Dam. Damasyas, ssermjř.

Merk. A ha, znám tebe, widěl gsem tě za časté na ssermjch. a)

Dam.

a) Merkur byl též bohem ssermjřstwj.

Dam. Takť gest, Merkuře; nuže, wezmi mne, an náh gsem.

Merk. Nehrubě gsy náh, můg milý, gsa tolika másem obalen; pročež slož ge s sebe, sycebys potopil lodičku, kdyby tam wložil gen gednu nohu. Nýbrž zahoď y ty wěnce a to honosné prowolávánj.

Dam. Tu mne máš tedy čistowniti, a na wáhu rowného druhým mrtwým.

Merk. Takť hodně lehaučký; podiž! Ty také ó Kráto! odlož swé bohatstwj, rozmařilost y hodownost, aniž s sebau powes přjkrowu a předkůw slávy; anobrž odlož y vrozenost y poctu, a gestliže tebe kdy obec poctila za dobré činy, odlož y ty nápisy na sochách, aniž wyprawug, že tobě welikau památku dělali z tjžjk y vpamatowánj na tyto wěcy.

Krato. Nerád sice, ale odložjm; nebo což dělati?

Merk. Ay, ay, což pak ty w tom oděnj chceš? a nač ta znamenj wjtězstwj nosyš?

Wogák. Poněwadž gsem swjtězyl Merkuře, a obec za slawné bogowánj mne poctila.

Merk. Zanechť na zemi těch znamenj: w Aidu gest pokog, aniž tu gako zbraně potřebj. — Y kdož pak gest tento, w tom wážném oděwu, celý zpupnělý, s nadzdwiženým obočjm, ten zamyšlený, co má ty dlauhé fausy?

Menip. Něgaký filozof, Merkuře: nebo raděgi mamič, plný diwotwornosti. Y protož swlec geg, vwidjš, že skrýwá mnoho směssného pod plásstěm.

Merk. Slož neyprwé ten oděw, a potom ostatek. Při sám Jupiter, gaká to v něho honosnost, gaká nevmělost a wáda, a lichá sláwa, otázky scestné, a řeči pichlawé, a přjpowědi zapletené, nýbrž y mnohá daremná vsylowánj, klewety nemalé, a titěrky a smeti. Slož to wssecko, ba v Jowisse! y ty zlaté penjzky, tu žádost rozkosse, a nestaudnost, ten hněw, tu skwostnost a rozmařilost; nebo negsau vkryty předemnau, gakkoli ge schowáwáš. Potom odlož také faleš, peychu a domněnj, žes lepssj nad giné, neboť kdybys, mage to wssecko, wstaupil, kteráž padesátiřadnj lod' by tebe vnesla? —

Filoz. Složjm to, když tak weljš.

Menip. Ale y ty fausy ať složj Merkuře, gsau tlausté, gak widjš, kudlaté, a neyměně pěti liber ztjžj.

Merk. Dobře máš; dolů s fausy!

Filoz. A kdož mne oholj?

Merk. Tento Menip ti ge vtne plaweckau sekerau, vžige k tomu schodu lodnjho na mjstě špalku.

Menip. Ne tak Merkuře, ale pilu mi dey; to se wjce zasmégem.

Merk. Sekery dosti.

Me-

Menip. Nu widjš, hned gsy k člowěku podobněgšši, žes pozbyl té kozý brady. Mám gemu také vgmauti něco obočj?

Merk. Owšsem: nebo ge nad čelo wynášsj, newjm proč tak se wypjnage. Co to paduchu, ty pláčeš, a smrti se hrozyš? Tu chwjli wstup! —

Menip. Gednu gesstě tjži pod paždjm chowá.

Merk. Co to Menipe?

Menip. Pochlebenstwj, genž mu na žiwě welmi prospjwalo.

Filoz. Wšsak y ty Menipe odlož swau bystrosť a prostořekost a nečitedlnost bolesti, tu wysokost mysli, a ty smjchy. Ty gediný mezy námi se směgeš.

Merk. Nikoli, anobrž zachowey ty wěcy, gsauć lehké, aunosné, a k plawbě se hodjcj. Ty pak řečnjku, odhoď to swého mluwenj nekonečné protahowánj, ty odpory a podoby slow, ty okolky, tu potwornau nesrozumitedlnost, a giné záwady řeči.

Řečnjk. Ehle, odhodil gsem.

Merk. Dobře tak. Nuže, odwažte lodj, zdwihněte schody, wztáhněte kotwicy, rozestřete plachty; a ty přjwozniku řid weslo. Mnoho sstěstj! Což narjkáte blázni, a zwlásstě ty filozofe, genž gsy nedáwno ztratil kušy? —

Fi-

Filoz. Proto Merkuře, že gsem se domenysslel dussi nesmrtedlnau býti.

Merk. Selhal, myslim, že pro něco giného žalostj.

Merk. A proč?

Menip. Že nebude wjce hodowati na auprawných kwasech, a taulati se po psýncých w nocy wycházege, s zaobalenau hlawau do plásstě, aby ho žádný nepoznal; aniž ráno, maudrosti mladým lidem kázáwage, penize bráwati. Tok gest co ho hnete.

Filoz. Y což tebe to Menipe neboli, že gsy vmřel?

Menip. A gaky? wždyt gsem pospjchal vmřjti, ač mne žádný nenutil. — Ale nenjli, gessto tu howořjme, slysseti křik, prawě gakoby na zemi powyk wedli?

Merk. Owssem Menipe, a to ne na gednom mjstě; nebot w Sele lidé sbjhagjce se na trhu plésagj hlučně radostj pro smrt tyrana, Lampicha: manželku geho vchwácenau ženy rdausý, a autlé geho děti chlapcy kamenugj. W Sycyonu Diofana řečnika chwálj, magjcýho pohřebnj řeč na poctu tohoto Kratona. Ba wěru, y Damasyowa máteř, vpěgjc wede nářek s ženami na pohřbu geho: tebe ale Menipe žádný neplàče; ty gediný w pokogi odpočjwáš.

Menip. Nikoli, ale vslyssjš brzo, gak budau pro mne psy plačtiwě wýti, a krkawcy

křj-

křjdlama třepati, když se shromáždj, aby mne pochowali.

Merk. Statečně sobě wedeš Menipe. Ale poněwadž gsme přistali, gdětež tedy wy přjmo do saudnice, gá pak a přjwoznjk pro giné poplawjme.

Menip. Plawte ssťastně Merkuře. My pak poďme. Co gesstě wáháte? tu se žádný newyhne saudu; trestowé pak prý gsau zde přetěžcý: kola, káně, skály, a o gednom každém tu na gewo přigde, gak žiw byl.

Jozeff Jungmann.

Na Pana Frantisska Faustyna Procházku.

Básnjk.

Kam, kam milé wčelinky
S medem s wonné bylinky?

Wčely.

Procházkowi na péro se posádjme,
Geho spisy medem osladjme.

Wogtěch Negedlý.

Pra-

Prawý wlastenek.

Ctný muž, wlasti přjtel prawý
Na gegjm swé sstěstj stawj,
Snássj pro ni nehody.
Sausedéli hrůzau trnau,
Když se nepřátelé hrnau,
Hágj směle swobody;
W horliwosti roznjcené
Na ukrutnjky se žene.

Žen

Žen a dětj ochraňuge,
Na smrt sebe poswěcuge,
Kráčj mužně do boge.
Wjtězstwj se k němu klonj,
Powěst po wssech kragjch zwonj:
Náš rek dobyl pokoge.
Wjtěz w kráse přátel gede,
Sladké sstěstj s sebau wede.

Láska k wlasti spát mu nedá;
W pokogi y swatém hledá
Neustále maudrosti;
Wálku wede s sskodnau nocý,
Rozum rozwjgj se mocý,
Switá záře gasnosti;
Zamračená tupost wadne,
Růže čisté ctnosti mladne.

Bystrý mudřec zdrawým okem
Skaumá swěty, směljmi krokem
Drtj hrůzu newěry;
Mjrnými srdcem maudrost žžhiaū
S nebe laudj, hwězdy hasiaū
Wyljčené powěry.
Překážky byť tupost pletla,
Swětlo buď! dj, wyssla swětla.

Jako slunce wlastj swojj,
Jeje w zemi sstěstj kwjtj,
Dělá sylau obrowau;
Mokřiny a paussté hynau,
Se skal winnice se winau,
Sady s twářj růžowau.
Kam gen koli noha kročj,
Wssudy oko ráge zočj.

Na swém statku w domácnosti
Přebýwage blaženosti
S rozmilými požjwá.
Zde ho každá hauře mine,
Láska wljdná k srdcy wine,
Rozkoš denně nalswá.
Zde sy radost milka swogj,
Gemu chutné hody strogj.

Milá žena milé djtky
Wede k otcy gako kwjtky
Wonné w kráse mágowé;
S njm se těssj, ljbá muži
Holubinka na twář růži;
Kde gste mocnj rekowé?
O! slávu nechť wáš duch baží,
Radost domácý ge blaží.

Nutlý rozum wygasnuge,
Srdce k ctnosti rozpaluge
Dobrý otec djtek swých;
W mužnosti swé twrdj syny
Wěrné wykládage činy
Předků sslechetných y zlých.
Ctnost a maudrost w děti lege,
Sstěstj pro budaucnost sege.

S přátely se rozumnými
Scházý, řečmi lahodnými
Osladzuge radosti;
S nimi wěky probjhage
Skaumá stwořenosti krage
Okem gasné maudrosti;
Na přjběhy swěta hledj,
Plésá zde, tam slzy cedj.

Od mrtwých se wrach k žiwým,
Rozkládaje dusssim chtiwým,
Gakby wlasti prospěli;
Bludu rozbořiwsse brány
Geho záhogili rány,
Maudrosti chrám stawěli;
Gakby stáli we dně w nocy
Mdlému lidu ku pomocy.

Sám pak přjklad každé ctnosti
Hágj slabé newinnosti,
Těssj wdowy ztrápené.
Bjdě slzy stjrá s twáře,
Bažj, aby wyssla záře
Dussi zrákn zbawené;
Maudrost sylj, sstěstj množj,
W předků až kosti složj.

Wogtěch Negedlý.

Pince.

(W Drahnow-Augezdě, 18 dubna, 1797.)

O gak sladce nynj žiji,
Lahodu co lásky piji,
Co mě Pinka ráda má!
Hodiny mi tisse plynau,
Radosti mi wssudy kynau,
O gak blažený gsem gá!

Gindy w sáljch, při průwodě,
Do zahrad a polj chodě,
Dost gsem nassel djwčiček.
Rád gsem se tu na ně djwal,
Krátkau ale wždy gsem mjwal
Radost z těch sta twářiček.

Dost

Dost gsem k sličným djwkám chodil,
Mnohé žerty s nimi swodil,
Bral a dáwal hubičky.
Odssed od nich, w malé době,
Směssnau twářj řek gsem sobě:
Deytež pokog, djwčičky!

Nynj ale, zlatá Pinko,
Gaký rozdjl, holubinko,
W žiwotě swém nacházým
Cos mé srdce diwně gala,
Za náhradu swé mi dala,
Blјže k rági přicházým.

Nynj nechodjm giž wjce
Zočit holek na tisýce,
W sály, pole, zahrady.
S nj se weda, přjgemněgssj
Nacházým a rozkossněgssj
Winnice a ohrady.

Ob

Od té doby, co mám Pinku,
Nepomysljm na hubinku,
Bych gi které holce wzal,
Gedno Pinky polibenj
Nenj nikdý k zaplacenj,
Bychk y rjssi za ně dal.

Z toho klénotu gsa hrdý,
Nemámli být w srdcy twrdý.
Nynj dinwkám swodnicem!
Gediná má milá Pinko,
Drahá, zlatá holubinko;
S tebau wěčně sstastný gsem!

Milossaw Rautowský.

Část

Čásky roku.

(Přeložené podlé Jžáka Monze sedláka.)

Jaro když zem sšperkuge,
Rád a wesely gsem;
Když mne děwče miluge,
O! tu blažený gsem!
Jara přjwětiwosti
W celé přirozenosti —
K tomu holky hubinka,
Toť gest rozkoš gedinká!

Léto waří wjnečko,
Bratřj! weselme se!
Pjme staré wjnečko,
Bachus nowé nese!

Sta-

Staré wjnko s chutj pjt,
Nowé w naděgi zas mjt —
K tomu holky hubinka,
Tok gest rozkoš gedinká!

Podzymek když owocem
Stromy okrasſſuge;
Když ge dolů, tak gak chcem,
K hubě nahyhuge:
Mlſyt zlaté owoce,
Jak tu srdce lupoce!
K tomu holky hubinka,
Tok gest rozkoš gedinká!

Zyma wenku fičj ſy;
Nechť ſy baufj ſmĕle;
Žiget w teplé ſwĕtnicy
Obraz Stwořitele, —
Sedjchmu v knihy
Lahodj etné holka mi —
K tomu gegj hubinka,
Tok gest rozkoš gedinká.

Tomáš Mnich, Morawan.

Ele=

Elegie

na

Karla Jozeffa Knjže z Firsstenberka, dne 25 března, léta 1799 w bitwě wražedlné v Sstokachu zabitého.

(Složena léta 1799)

Žel a ljtost, kam kdo okem hledj,
Zkormaucené Čechy pogjmá;
Manželka y djtky slzy cedj,
Žel a ljtost wogsko w srdcy má!
Kdožby z Čechů želu nepocýtil,
Mage srdce České, ljtostné?
Ach! an vdatnostj Čechům swjtil,
Zhynul w bitwě žalostné!

Knj-

Knjže dobré s Českau vdatnostj
  Mečem napřed w prudký bog se hnal,
Milé wlasti háge s vpřjmnostj
  Gako statečný Lew bogowal!
Láskau wraucý k wlasti roznjcený
  Nebezpečenstwjm wssem letěl wstřjc;
Klesnul! w bogi klesnul skrwácený,
  Nenj Firsstenberka wjc!

●●●●●

Nenj wjc? — Ach! Český kwjtek swadnul,
  Kwěltež ho ó wěrnj Čechowé!
Pro krále a pro wlast slawně padnul,
  Pro wlast knjže w kráse mágowé!
Twrdě spj; — y cožli nepowstane
  Dobré knjže z hrobu temného,
Aby na wjtězstwj obdržané
  Patřil Karla Welkého? —

●●●●●

Kde,

Kde, kde djtky otce swého máte,
Manželka kde ctnostná kněžno máš?
Na swětě se wjce neshledáte,
Zhynul manžel, zhynul otec wáš!
Kdo wás bude těšsit w nařjkánj,
Wyrážeti z žrawé žalosti?
Kdo wám wynahradj milowánj,
Wzbudj k nowé radosti? —

W slzách plynauc djtky sem tam chodj,
Laskawého otce hledagj,
S mjsta k mjstu se, kde býwal, wodj,
„Kde gsy, otče! kde gsy?“ wolagj.
Hořem opusstěnj tisýcowé
Křičj, gimž byl otcem laskawým;
„Ach! co počnem nynj syrotkowé,
Kdy se wrátjš otče k swým?“

Dar-

Darmo! giž se nenawrátj wjce
Na swět Knjže z hrobu tmawého!
Giž mu krásau nepokwetau ljce,
Nespatřjme Čecha slawného!
Giž ho nepotěssj sstěbetánj
Ptactwa, ani garo spanilé;
Ani milých djtek rozmlauwánj,
Manželky pak rozmilé!

●●●●●

Na twém hrobě, kráso České země,
Wděčné kwjtj wůni wylige;
Budaucý y po sta letech plémě
Wěnec ke cti tobě owige!
Blaze odpočjwey reku sobě,
Hlas až zawznj saudné trubičky;
Ke cti ptáčkowé mu w rannj době
Pěgte smutné pjsničky!

Jan Negedlý.

Bágky.

Myš městská a polnj.

Městská myš nawsstjwila gednohu času myš polnj, y byla od nj welmi laskawě přigata, a znamenitě w gegj malé daubce ctěna; snesla k gj plesniwých kůrek, suchlé krupice, staré slaniny, wyschlého senra a žaludů; a pořád hostě swého pobjzela, aby sahala; měsska ze zdwořilosti na oko se stawěla, gakoby gj to chutnalo, ale w srdcy se gj osskliwila ta gjdla. Odcházegjc měsska prosyla polnj myssi, aby gi také w městě nawsstjwila, a také co mjti budau, pogedla. Y ssla s měsskau myš polnj. Gesstě nebylo půl nocy, když wessly do gednoho krásného palácu, kdež myš městská obydljm swým byla. Tu měsska polnj myssi vkazuge wssecky sklepy, komory, kuchyně a sspižjrny, genž plni rozličných pokrmů byli, pak gi wede do wečeřadla, kdež zbytky od sskwostné wečeře byly. Y rozložily se na damasskowém odpočiwadle. Měsska swé přjtelkyni přespolnj do dwadcyti pokrmů předkládagjc řekla: „Medle gez tyto dobré pokrmy, pokudž se ljbj, neb gá gich mám na každý den na zbyt dosti." Polnj myš, kteráž nikdy gesstě takowých lahůdek nepokusyla, giž skutečně v sebe vzawřela, že přjtelkyně swé rady poslechne, a do města, kdež samá rozkoš panuge, se přestě-

hu-

žuge. W tom gest strassliwý hřmot slyšeti, dwéře se rychle do kořen otewrau, a hegno dauřjcých slaužjcých a služek se přihrne, aby sy na těch zbytcých pochutnali. Myssi obohé lekssé se vtjkali, domácy do djry swé známé, ale přespolnj negsaucy tu děr swědoma, newěděla kam běžeti, než po stěnách sem y tam se drala, až pak kauteček našla, w němž smrtedlnau auzkostj se skryla, až to hlučné towaryšstwo se zase rozessło. — Když pak wssecko w domě vtichlo, řekla přespolnj myš k domácý: Takowéliž lahůdky po skwostných hodech tu mjwáš? Nechcy v tebe býti, raděgi se do swé daubky k plesniwému senu wrátjm, než abych zde w nebezpečenstwj a w smrtedlné auzkosti těch neyaupravnégssich pokrmů požjwala.

Mnohem gest lépe w chudobě bezpečně žiwu býti, nežli w bohatstwj pro strach a starast schnauti a wadnauti.

Lisska a čáp.

Lisska zwala čápa k wečeři; a když přissel, předstawila před něho na misskách mnohé židké kasse. Y po swé wůli tu ljzala lisska, a hoste swého vstawičně pobjzela, aby také gedl a pochutnal sobě. Čáp nemoha těch kassj ničjmž vžiti, poznal, že gest oklamán; wssak nedal toho na sobě znáti, byl twáři weselé, chwálil gi welice, že ho vctila, a pozwal gi také k sobě na zegtřj k wečeři.

Li-

Lisska se wymlauwala, že gi není možné přigjti, wssak čáp tak dlauho o to stál, až y posléz pozwání přigala. A když na zentřj lisska přissla, postawil před ni ty neylepssj lahudky a ta neystrogněgssj gjdla w sklenéné wysoké a auzké nádobě. „Nynj můg milý hosté, prawj čáp k lissce, neostýchey se nic, gez gakobys doma byla.“ Y počal sám neyprwé gjsti swými dlauhými pysky; zatjm lisska do sklenných nádob nahljžj, wůkol nich obchá, ale ničeho nemůže dosahnauti, ač gi čáp dosti pobjzý, aby gedla. Y porozuměla lsti čápowě, a lačná se brzy vbrala odtud, vpamatugjc se na den wčeregssj, že dostala odplátu wzágem.

Čeho sobě nežádáš, nečiň ginému, aby se tobě časem rownau měrau odslaužil.

Hawran a lisska.

Hawrán wzaw sery na okně, letěl s njm na geden wysoký stromek. Vhlédawssi geg lisska, zachtělo se gj toho sera. Y promluwila k němu lahodnými slowy, řkaucy: „O ty přewysslechtilý ptáku, ty rozkossi Bohů y lidj! k tobě wssickni ginj ptácy slaužj; žádný pták nenj tak krásného peřj a tak spanilého pysku gako ty!“ Hawrán se radowal z té marné chwály. Y gala se lisska mluwiti dále: „Hle! celé dnybych mohla tu státi, na tebe patřiti, tobě se diwiti, a předceby mne to neomrzelo; gestliže hlas twůg

gest

gest také tak pěkný, tak wýborný, tuk zagisté žádného tworu není, kterýžby se tobě pod sluncem wrownati mohl.“ —

Y tenť gá gi mohu vkázati! — prawj hawran sám k sobě, roztáhw krk sylně wzkřikl. A gakž vsta otewřel, hned mu seyr wypadl. Ten pochytiwssi chytrá a lstiwá lisska rychle geg pohltila, a vsmjwagjc se zwolala: „Mnoho gsem, dobrý hawrane, o twé kráse mluwila, odpusť mi to! bylať gsem hladowá, ale tak daleko gsem tobě pochlebowati nemohla, abych y rozum twůg byla wynássela.“ Celý zahanbený a zarmaucený nynj hawran odtud odletěl.

Nepřigjmey řečj lahodných od pochlebnjků, a newěř slowům gegich, sice zagisté budeš oklamán.

Kuna a holubice.

Kuna chytiwssi se do železek přewelikě bolesti trpěla, wssak gesstě wětssjch pocýtila, když sy zpomněla, že gistě smrti nevgde. Widaucy to holubice mladá přiletěla k staré, hlasem wolagjc: Radugme se! radugme se! náš neywětssj nepřjtel gest blízký swého zahynutj. Pod a djweyme se na geho muky a trápenj, abychom mu nassj potupau a posměsskem gesstě wětssjch trápenj přidali. „Styď se, trestagjc gi prawila stará; kdož nesstastnému se posmjwá a geg tupj, byť byl náš neyauhlawnégssj nepřjtel, tenť na sobě vkazuge, že má srdce, kteréžby stegného osudu zasslaužilo.“

Obsah djlu třetjho.

strana

Lawsus a Lydie, (z Marmontela) od Jana Hägla, cýs. král. Professora na Gymnázyum Litomyšlickém . . . 329
Hanácká řeč, od Šimona Wrány . . . 344
Truchliwá smrt několika anglických paní a nejwětšj částky malštých nesstastného anglického korábu do wýchodnj Indye léta 1786 plugjcýho 360
O powaze lidského těla, od Frantiska Tomsy. (Podle Funke) 370
Obraz zawedenj, od Jana Negedlého . . 401

Rjmská Literatura.

Z Kornelia Nepota: Arystides . . . 425
— — — — —: Pausanyas, od Jozefa Rautenkrance 429
Na Wětrošila a Dalibora (z Marcyala) od Jozefa Rautenkrance 450
Odplacené chozenj do kostela, od J. Negedlého 452
Mladý ženich, od Wogtěcha Negedlého . . 454
Slepá láska (z Balbina) od téhož . . . 454
Píseň podzimnj (složena léta 1798) od Jana Negedlého 464
Uměnj přirozených wěcy aneb Fysyka (P. Lenawům, kapitoly desáté z Lukrecya) od Jana Negedlého 470

Čtwerosslimá mnika, (Idylla) od Wogtěcha Negedlého 467

Řecká Literatura.

O marnosti kráſy, mocnosti, bohatstwj a giných přednosti lidských (z Lucyana Samosatenského) od Josefa Jungmanna, cýſ. král. Profeſſora na Gymnaziyum Litoměřickém . 470
Na Pana Františka Fausstina Procházku, od Wogtěcha Negedlého 477
Prawý wlaſtenec, od Wogtěcha Negedlého . . 478
Pjseň (w Drahně-Augezdě, 18 dubna, 1797) od Miloslawa Kantowského . . . 484
Čáſtky roku (přeložené podlé Izáka Mauze sedláka) od Tomáſſe Mauchy, Morawana . 487
Elegie na Karla Jozeffa Smit z Fürstenberka, dne 25 března 1799 w bitwě wrazedlné u Oſtrokachu zabitého, od Jana Negedlého . 485

Bágky, od Jana Negedlého.

Oſel městſký a polnj 493
Liſſka a čáp 494
Hawran a liſſka 495
Sokol a holubice 496